

JÓZSEF ATTILA TUDOMÁNYEGYETEM PEDAGÓGIAI TANSZÉKE

ÉRTÉKORIENTÁCIÓS JELLEMZŐK A SZAKMUNKÁSTANULÓK

MUNKÁRA NEVELÉSÉBEN

Bölcsészdoktori disszertáció

Írta:

Baukó Mihály

Szeged, 1983

I. Bevezetés	1
1. A téma aktualitásának, vizsgálatának indoklása	2
2. A munkára nevelés hazai történetének rövid áttekintése a vizsgált téma vonatkozásában	8
a./ az általános iskolai gyakorlat	31
b./ a szakmunkásképzők gyakorlata /összehasonlító elemzés, elsősorban tantervi alapon utalva az életkori sajátosságokból adódó különbségekre	35
3. A termelőmunka és a munkáranevelés kérdései a szakmunkásképzők jelenleg érvényes tanterveiben	40
II. A vizsgált téma elméleti feltárása	63
1. A tevékenység és munka pedagógiai elemzése; szerepük a személyiség fejlesztésében a nevelési főfeladatok alapján: értelmi, érzelmi, akarat, testi	63
2. A munkához való viszony értékorientációs jellemzői ..	83
III. A vizsgálat célja, feladata, az alkalmazott vizsgálómódszerek	89
1. A hipotézis	91
2. Interjú	92
3. Kérdőív	97
4. A családi környezet szerepe a tanulók szakmunkássá válásának folyamatában	106
IV. A kapott adatok elemzése, összevetése a hipotézissel ...	126
V. A tapasztalatok összefoglalása, javaslatok a további tanulókra és kutatásokra.....	131
Mellékletek	
Irodalom	

I. Bevezetés

" Dícselkedd, hogy egyszerű munkás vagy,
Szerszámaiddal állj elő,
S hirdesd, hogy általad épült
A múlt, a jelen s épül a jövő. "

/ Földeák János /

A fenti mottót tanult mesterségem, képzettségem, foglalkozásom és beosztásom alapján választottam.

Ugyanis a témával kapcsolatos anyaggyűjtő, rendszerező, elemző munkám alapja az a tény, hogy tanítói és tanári diplomám mellett magam is rendelkezem szakmunkásbizonyítvánnyal és végeztem fizikai munkát. /1959-ben tettem szakmunkásvizsgát a 625.sz. villanszerelő szakmában, s több mint 25 éve dolgozom a szakmunkásképzésben.

A disszertációban felvázolt, helyenként csak felvillantott elemzések, lehetőségek, módszerek és eljárások, orientációs jellemzők sokéves pedagógiai gyakorlat és tapasztalat alapján nyugszanak,

Szívesen és nagy érdeklődéssel foglalkoztam a téma kérdéseivel, mert osztom Bogdan Suchodolski lengyel professzor szavait, melyeket a Balatonfüreden tartott konferencián mondott el: "Nekünk a közepes képességű fiatalokból kell és lehet jó képességű felnőtteket /szakmunkásokat/ nevelni." E kijelentés az építőipari szakmunkásképzésre hangsúlyozottan érvényes.

Annál is inkább, mivel a magyar gazdasági növekedés, a kül- és belpiaci fejlődés, a fogyasztási és felhalmozási lehetőségek, az életszínvonal a 80-as évtizeddel új, - közismerten a korábbinál kedvezőtlenebb - szakaszához érkezett, mindez visszahatással van a szakmunkástanulók munkára nevelésére is.

I. 1. A téma aktualitásának, vizsgálatának indoklása

A témaválasztásban abból indultunk ki, hogy a szakmunkástanulók is látják a munka, a népgazdaság, az élet, az oktatás, stb. hétköznapijait. És ők a valóságot látják, mert benne élnek és részint ők is művelik. Látják hogy milyen a munka, lelkiismeretesség, a termelékenység, a szakértelem, a vezetés, a saját és munkatársaik szakmai színvonala. De látják a pazarlást, a hozzá nem értést, a helytelen és elkésett intézkedésekből származó károkat. Tudják, hogy különbség van a munkaidőt "eltöltő" ember és a hasznos, értéket produkáló minőségi munkát végző ember között. És azt is látják, hogy új lehetőségek, új kényszerhatások is jelentkeznek a társadalmi termelésben. /Innovációs folyamatok, gazdasági társulások, magánvállalkozások, stb./.

Vagyis látják azt, hogy van új lehetőség a vállalkozó szellemű emberek szorgalmának és tudásának kiteljesedésére. Azaz tehát: az innovációs folyamatok, a szolgáltatási feladatok új tartalmi és funkcionális tennivalókat követelnek a szakmunkásképzésben is, hiszen gazdaságilag és társadalmilag lényeges tényezőkről van szó, melyek a szakmunkástanulóknál is új viszonyulást, új értékeket indukálnak, fejlesztenek, továbbítanak.

Arra vállalkoztunk, hogy a szakmunkástanulók munkára nevelésében az előbbieket alapján ragadjuk meg az értékorientációs jellemzőket. Olyanokat, melyek mind a pedagógiai elméletben, mind a gyakorlatban figyelembe vehetők, hasznosíthatók.

Hiszen a szakmunkásképzésben a régi és új feladatok egy és ugyanazon célt kell hogy szolgálják: olyan jól képzett szakmunkások képzését, akik képesek lesznek az egyre rohamosabban fejlődő technikát uralni és tevékeny alkotó munkájukkal szolgálni a szocialista építőiparunk fejlődését. Ilyen szakmunkások nevelése pedig mindenkinek, aki elkötelezettséget vállalt a szakmunkásképzés ügyével: becsületbeli kötelessége.

A társadalmi igény és egyéni érdek összhangját az építőipari szakmunkásképzésben megvalósítani komoly pedagógiai problémákat vet fel, mert:

- 1./ A szakmunkásképző iskola olyan iskola is, amelyben a tanuló nemcsak tankönyvekből, hanem folytonos produktív munkatevékenység folyamatában tanul.
- 2./ Olyan munkatevékenység folyamatában, amelyben testi ereje, ügyessége, különböző képességei, szaktudása, érzelmi adottságai és jelleme, vagyis egész személyisége fejezi ki folytonosan önmagát.

A₂
3./ Ebbe az iskolába járó tanulókat nemcsak az iskola, hanem a vállalat légkörében is nevelik.

4./ Nemcsak az állam által fizetett meghatározott számú tanár és szakoktató neveli, hanem naponta formálják a munkáskollektívák is.

5./ Olyan, akiknek a tanulók osztályos társaik lesznek a munkában, a politikában, a társadalmi életben egyaránt.

A pedagógiai problémák megoldásánál tehát az iskolát és a termelőmunkát mindig dialektikusan, egymással összefüggő és egymást kölcsönösen feltételező nevelési tényezőknek kell tekintenünk.

Ösztönözött a témaválasztásra az MSZMP. Politikai Bizottságának határozata is.

" A XII. Kongresszus határozata társadalmi - gazdasági céljaink megvalósítása egyik alapvető feltételének jelölte meg a műszaki haladás meggyorsítását, a termelés hatékonyságának fokozása, szerkezetének átalakítása érdekében. Ez megköveteli a tudományos kutatás és műszaki fejlesztés hazai és külföldi eredményeinek hatékonyabb, gyakorlati alkalmazását, az újító kezdeményezések fokozott támogatását. "

Ösztönöztek a munkára az alábbiak is: " A pedagógiai kutatás ... így képzelettel el önmagát: a valóság tanulmányozása révén általános törvényeket, elveket, követelményeket dolgoz ki.

Ezek alkalmazását pedig a gyakorlat... feladatkörébe utalja. Ez a szemléletmód ma már ... kétszeres zsákutca. Egyfelől, ha minden lényeges ki van találva, akkor kikerülhetetlen a spekulatív-kombinációs ismétlések áradata. Másrészt téves az a felfogás, hogy a kutatás megtette a dolgát az általánosítással ... Az új helyzetből " - ezen az intenzív gazdaság és művelődésfejlesztés egész hosszú korszakát kell érteni - " új szükséglet fakad: az általános pedagógiai elvek gyakorlati megvalósításának elősegítése?

/Dr. Nagy József: A pedagógiai kutatás helyzete és perspektívái; Pedagógiai Szemle, 1981.4.sz./

Dolgozatomban tehát:

- 1./ Összegezni kívánom mesterségem kínálta tapasztalataimat.
 - 2./ Sok derűs és gondterhelt órát, gyakorlati foglalkozást tartottam, gazdag tapasztalatokat szereztem diákoktól, tanároktól, szakoktatóktól, munkásoktól.
 - 3./ A szakmunkásvizsgát már két diplomával a kezemben tettem le, tehát nem végletesen kijelölt, hanem önként vállalt munkáról van szó, ahol nagy hangsúllyal voltak jelen a gondok. Jelen volt és van a szakmunkásképzés konkrét társadalmi valósága, a mindennapi politika, a történelem. Mesterségem nyílt és rejtett mozzanatai, eredményei és kudarcai mindig is elgondolkodtattak.
- A tudományos eredményeket, mások tapasztalatait helyes

eljárásait jó szakmunkáshoz méltóan igyekeztem kipróbálni, azaz bizonyos fokú " pedagógiai szintézist " megvalósítani a magam módján.

- 4./ Már maga az a tény, hogy intézetünkben legalább 20-25 szakmával kellett évente foglalkozni, tehát a szakmák sokrétősége, a munkák változatossága is kínálta a szintézis, az elemzés, a teremtés, egy-egy feladat vagy téma sokoldalú vizsgálatának lehetőségét.

Műhelymunkáról kívánunk számot adni, azon belül is az orientációs jellemzőkről a szakmunkástanulók munkára nevelésében.

Remélem, hogy e disszertáció is egy építőköve annak a munkának, melyet egy szóval "szakmunkásnevelés"-nek nevezünk.

I.2. A munkára nevelés hazai történetének rövid áttekintése
a vizsgált téma vonatkozásában

Társadalmunk elvárásai közt gyakran nem egyértelműek a munkának és a munkára való felkészülésnek a kritériumai. Fejlődő társadalmunk nem mentes időnként a munkáról alkotott maradi nézetek^t és gyakorlattól - a fizikai munka lebecsülésétől, az önkéntes munkavégzés alábecsülésétől.

A munkáról alkotott helyes nézetek kialakításának egyik legjobb lehetősége a szakmunkásképző intézményekben van, ahol a tanulók az első perctől kezdve szoros kapcsolatba kerülnek a munkával s magával a termeléssel is.

A munkához való viszony értelmi és érzelmi állásfoglalás, melyben jelentős szerepet játszik a munka jellege, a munka szervezettsége, a munkafeltételek, az egyén különböző problémái.

Ahhoz, hogy a munkához való viszony pozitív jelleget öltjön, gyökeres társadalmi átalakulásra volt szükség, mely hazánkban a felszabadulás után következett be. A termelőeszközök azoké lettek, akik azzal dolgoztak, a munka termése azoké lett, akik azt megtermelték.

A kizsákmányolástól mentes társadalmunkban megvannak a munkára ösztönző erők.

Az egyre eredményesebb, hatékonyabb, termelékenyebb munkára az egyén és a közösség azonos érdeke ösztönzi a dolgozókat.

A termelékenyebb munka nem képzelhető el magas fokú szaktudás, jó szakképzettség nélkül.

Ahhoz, hogy szakképzettség szerepét és alakulását lássuk, tekintsük át röviden a szocialista szakmunkásképzés fejlődését felszabadulásunktól napjainkig, mely a szakképzés egyik legjelentősebb színtere.

A szocialista szakmunkásképzés előfeltételeinek kialakulása
1945-1949. között

Annak a páratlan fejlődésnek megalapozását, amely hazánkban 33 év alatt végbement, a felszabadulás tényén túlmenően a politikai, gazdasági és társadalmi életben 1945-1949. között bekövetkezett forradalmi átalakulásban kell keresnünk. Történelmünk és népgazdaságunk fejlődésének ebben az időszakában végbement belső és külső politikai, gazdasági átalakulás már magában rejtette a szocialista fejlődés elemeit. Ebben a periódusban alakultak ki a szocialista szakmunkásképzés előfeltételei is.

A munkásosztály - a hatalom birtokában - a belső politikai, gazdasági átalakulás révén 1949 végére megteremtette a szocialista termelési viszonyok alapjait. A mezőgazdaságban is elkezdődött a szocialista jellegű átalakulás. 1949 végén a szántóterület 7,3 %-a már a szocialista szektorhoz tartozott. Az 1949 augusztusában elfogadott alkotmány rögzítette az elért eredményeket.

Mit kellett és mit lehetett tenni 1945 és 1949 között a szakmunkásképzésben, és milyen új törekvések jelentkeztek ennek

érdekében , - tehetnénk fel a kérdést.

Népgazdaságunk fejlődésének első periódusában a feladatok ellátásához még munkaerő-felesleggel kellett számolni. A belső tényezők átalakulásának éppenséggel az volt az egyik legdöntőbb mozzanata, hogy a társadalmi átalakulás járjon együtt a foglalkoztatottság növekedésével, a munkanélküliség felszámolásával. Ez vonatkozott a szakmunkásokra is. A hároméves terv ideje alatt az olykor lökésszerűen növekvő szakmunkás-szükséglet gyors kiegészítése érdekében - a tanoncképzés mellett - még elegendőnek bizonyult a tanfolyami uton történő felnőtt szakmunkásképzés.

A szakszervezetek /különösen a vegyipari, a textiles és a vasas szakszervezet / szervezőmunkájának eredményeképpen az 1948-49-es tanévben már 45 ezer nagyipari munkás vett részt szakmai oktatásban.

Maguknak az "iparostanoncoknak" ^{az} oktatása a döntő fordulat időszakában lényegében még az 1922. évi XII.tc. alapján, az 1924-ben kiadott "Iparostanonciskolák szervezete, tanterve és tantervi utasítása" szerint folyt. A létszám volumenében és összetételében nem következett be alapvető változás. Az oktatásra a kisipari jellegűt magán viselő ipar nyomta rá bélyegét.

Mégis elkezdődött valami egészen új ebben az időszakban. Olyan új, hogy az a későbbi fejlődés alapját vetette meg. Bekövetkezett mindenekelőtt az, hogy a tanoncot emberszám-ba kellett venni, öt tanulónak kellett tekinteni.

1946-ban rendelet jelent meg, amely szerint a tanoncnak a szerződés ideje alatt fizetést kell adni. Egy másik rendelet ugyanebben az évben fizetett szabadságukat 14-ről 28 napra emeli, s előírja, hogy ezt a szabadságot nyáron, az iskolai szünidőben kell kiadni. Rendelet jelent meg arról is, hogy a tanuló nem vehető igénybe szakmájától idegen szolgálatokra. Ugyanakkor gondoskodnak a nagyvállalatok szakszervezetei a tanoncok étkeztetéséről is.

1946 nyarán a népi kollégiumi mozgalom hatására és irányításával a SZIT-el karöltve megalakult a Tanonc és Ifjumszolgálat országos szövetsége /IOSZ/, amely a két munkáspárt és szakszervezetek segítségével otthonépítő mozgalmat indít el. Az első ilyen demokratikus otthon a Tancsics Mihály Ifjúsági Kollégium volt, majd még ebben az évben a Soroksári úton megnyílt a József Attila Tanoncotthon, 1947-ben pedig a Ságvári Endre Tanoncotthon.

Ebben az időszakban számos ilyen otthon létesült a vidéki városokban is. Ezek a kollégiumok voltak a szocialista nevelőmunka első színterei és a szocialista fejlődés előtt álló nagyipar leendő szakmunkásgárdájának első bázisa. Mindez már a leendő nagy iparosítás időszakára való felkészülést, a szükséges előfeltételek megteremtését jelentette.

A hároméves terv során a képzés anyagi-tárgyi feltételeinek fejlesztésére még csak mérsékelt lehetőségek nyíltak, de egyes nagyipari centrumokban már jelentős összegű beruházásokat fordítottak új intézmények létesítésére.

Csepelen pl. már ekkor megépült az ország első nagy befogadóképességű, tanműhellyel ellátott iskolája.

A negyvenes évek végére létrejött egy kiegyensúlyozott ipari fejlődés lehetősége és megfogalmazódhatott Magyarországnak a fejlett mezőgazdasággal rendelkező ipari országgá való fejlesztési célkitűzése.

E cél megvalósítása azonban már feltételezte az új alapokra helyezett szakemberképzést, mindenek előtt a szakmunkásképzést. Ez utóbbihoz új törvényes alapra is szükség volt. Ezt szolgálta az 1949. évi VI. tc., amely természetesen az akkori feltételekhez és körülményekhez igazodott. Legfőbb jelentősége abban volt, hogy megalkotásával kezdetét vehette a szocialista szakmunkásképzés.

Ennek szervezésére létesítették a Munkaerő Tartalékok Hivatalát.

A törvény a szakmunkásképzés színvonalának emelése érdekében az általános iskola 8. osztályának elvégzését vagy ennél magasabb iskolai végzettséget követelt meg a tanulóktól, de átmenetileg a 6. osztályt végzettek felvételét is engedélyezte.

A törvény rendezte az iparitanulók szabadságát /24 nap/, munkaidéjét és a szakmunkásvizsga letétele utáni foglalkoztatásukat. Szabályozta, hogy egy üzem vagy kisiparos hány tanulót tarthat. Ugyanakkor a törvény felhatalmazta az illetékes minisztériumokat, hogy szükség esetén az üzemeket, ipari vállalatokat tanulóképzésre és tanműhely létesítésére kötelezhessék.

Azzal, hogy a tanulókat kiképzési napló vezetésére kötelezte és az illetékes minisztert műhelyi oktatási terv kiadására hatalmazta fel - amelynek alkalmazása és megtartása a munkaadó részére kötelező -, a tanulók gyakorlati képzését segítette elő.

Az elméleti oktatás fontosságát emelték azok a rendelkezések, amelyek kimondták, hogy az elméleti oktatást a munkaidőben kell megoldani. Tanítani csak hétköznap, éspedig este 6 óráig lehet. A tanuló csak akkor jelentkezhetett szakmunkásvizsgára, ha az iskolát sikeresen elvégezte. Végül leszögezte, hogy az elméleti anyag szerves része a szakmunkásvizsga anyagának.

Fontos rendelkezései voltak még a törvénynek azok, amelyek kimondták, hogy iskolát csak az állam vagy az illetékes miniszter által kijelölt vállalat létesíthet és tarthat fenn. Tanulók részére lakást és ezzel kapcsolatban esetleg élelmezést vagy egyéb szolgáltatást nyújtó intézményt is csak az állam vagy az illetékes miniszterek által kijelölt vállalat létesíthet és tarthat fenn. A törvény e néhány passzusának kiemelése is jelzi, hogy ennek alapján már jelentős előrehaladás volt lehetséges.

A szocialista szakmunkásképzés kezdete és fejlődésének problémái a szocialista építés első szakaszában, 1950 - 1960. között

1950 körül a fejlődésnek olyan kiegyensúlyozott lehetősége állt előttünk, amely mind a felhalmozási, mind a fogyasztási alapok bővülésére igen kedvező hatást gyakorolhatott

volna. Mégis olyan megalapozatlan, erőltetett gazdaságpolitikai megvalósítása került előtérbe, amely távol állt a gazdasági realitástól éppúgy, mint a politikai valóságtól. A több tekintetben irreális elgondolásokat olyannyira áthatotta a mennyiségi szemlélet, hogy az nemcsak a terv nagyarányú felemeléséhez vezetett, hanem háttérbe szorította a gazdaságosság, a műszaki színvonal, a minőségi követelmények mellett a dolgozók életszínvonalát is.

Egyik oldalon a bányászat és a kohászat beruházásainak 4 év alatt közel a megháromszorozódása, illetve megötszöröződése /278 %, illetve 489 % / volt tapasztalható, másik oldalon a szocialista országokból és kapitalista országokból származó gépimport nagyméretű csökkenése állt. A jelzett problémák hatása alól nem vonhatta ki magát a foglalkoztatottság kérdése és nem mentesülhetett tőle a szakmunkásképzés sem.

Mindenek előtt a mennyiségi szemlélet és a torz gazdasági - fejlesztési struktúra teremtett kedvezőtlen helyzetet. Ennek tanújelei az egész évtizedet átfogó nagy fejlődési perióduson belül, az 1950-1954 közötti években mutatkoztak. Amíg ez időszakban az ipari termelés indexe az 1950. évet 100-nak véve 1954-ben 181 volt, addig a foglalkoztatás indexe 161-re növekedett. E mennyiségi szemlélet alapján a Minisztertanács - az MTH létrehozásával egyidőben - a szakmunkáslétszám nagyarányú gyarapítása érdekében egyrészt

az ipari tanulók létszámát jelentősen megemelte, másrészt a képzési időt a korábbi 3 évről 2 évre, illetőleg egyes szakmákban 1 évre szállította le. Tette ezt akkor, amikor a nagyüzemi termelés mindinkább előtérbe állította a jobb felkészültségű szakmunkások iránti igényt. A szakmunkásoknak ismernie kellett egy sor új technológiai folyamatot, egy egész sor új termelési berendezés és gép szerkezetét, működését, a megmunkálandó sokféle anyag tulajdonságait, stb. Ezek az igények sürgetően követelték a szakmunkásképzés pedagógiai forradalmát is.

Mindennek megalapozását nemcsak a már említett fő problémák nehezítették, hanem az a körülmény is, hogy kellő létszámú, szakmai és pedagógiai szempontból egyaránt képzett, szilárd világnézeti-politikai alapon álló tantestületek nem álltak rendelkezésre, és az új oktatási forma és tanügyi dokumentáció is megteremtésre várt.

1949-ben mindössze 610 főhivatású és 3000 óraadó tanára volt a tanonciskoláknak. Ezen segitendő - felhasználva a Szovjetunió tapasztalatait és segítségét - intézkedés történt arra vonatkozóan, hogy az üzemek legjobb szakmunkásainak egy részét a létrehozott Műszaki Tanárképző Főiskolán a szakmai elméleti tárgyak oktatására képezték ki. E főiskolát négyéves fennállása alatt /1950-54-ig/ 1200 hallgató végezte el. Ily módon vált lehetővé, hogy 1954-ben az elméleti oktatást már 1472 főhivatású tanerő és még számos óraadó szakember végezhesse.

Jóllehet a Műszaki Tanárképzőt végzett hallgatók egy részének általános és pedagógiai műveltsége nem ütötte meg a kívánt mértéket, mégis - még ma is - csak a tiszteletet adó elismerés hangján kell és szabad szólni arról a lelkes, ambiciózus munkáról, amelyet ők ez időben minden nehézség ellenére végeztek, és amelynek nyomán a szakmunkásképzés fejlődése kezdetét vehette.

A tanárok 10,7 %-át és a szakoktatók 0,6 %-át még ma is ők alkotják.

Az új típusú szakmunkásképzés megvalósításának másik problémája a képzés tárgyi feltételeinek megteremtése volt. Az első ötéves tervben egész sor újabb intézkedés hatására új intézetek építésére került sor. Ebben az időszakban épült a Váci úti 21.sz., a diósgyőri 100-as, a győri 400-as intézet, a perecesi, a nagybátonyi, a várpalotai vájár intézet, stb. 1951-1955 között felépült 84 tanterem, létesült 1214 tanműhelyi munkahely és 4230 otthonférőhely, emellett több millió forint jutott a tanműhelyek felszerelésére is. Azt mondhatjuk tehát, hogy ebben a periódusban a korábbiakhoz képest talán legtöbbet az alapvető tárgyi-anyagi feltételek biztosítása vonatkozásában tett államunk.

Sajnálatos módon ugyanez nem mondható el a struktúráról. A népgazdasági tervhez igazodva az 1950-53-as években főként a vas-, bányá-, építő -, és faiparban folyt tanulóképzés. Kis létszámban voltak még tanulók a bőr-, nyomda és konfekcióiparban. Ugyanakkor a vegyipar egész területén, az élelmiszeripar nagy részében, a kereskedelemben és a vasipari

szakmák egy részében szünetelt a képzés. Az ebből származó problémák még sokáig éreztették hatásukat.

Ami az oktatás tartalmát illeti, egyfelől értékes változások következtek be, másfelől megalapozatlan elgondolások uralták a tartalmi tervezést, amely részben a képzési idő csökkenése miatt támadt objektív körülményekre vezethető vissza.

Mindenképpen értékesnek kell itélnünk azt a törekvést, amely az elméleti megalapozás elősegítésére új tantárgyak - nevezetesen a szakmai ismeret, a természettudományos ismeretek - oktatását hozta az addig túlsúlyban lévő ipari könyvitel és költségvetés, üzleti levelzés tantárgyakkal, valamint azzal a körülménnyel szemben, hogy addig a szakmai elméleti képzést lényegében csak a szakrajz képviselte. Az azonban az akkori állapotok között is a csökkentett idejű képzés mellett igen hibás lépésnek bizonyult, hogy a gyakorlati oktatás ideje nagymértékben megcsappant. Ennek káros hatása a gyenge képzettségű szakmunkások termelőmunkájában elég hosszú ideig érvényesült.

Miután bebizonyosodott, hogy a kiképzett szakmunkások jó része nem felel meg a követelményeknek és kitapintható volt az is, hogy ennek oka nagyrészt a rövid képzési időben keresendők, a Minisztertanács 1955-ben olyan határozatot hozott, hogy a képzési időt - elsősorban a vasipari szakmákban - általában 3 évben kell meghatározni.

Ezt az elhatározást azonban - sajnálatos módon - kiegészítették egy olyan döntéssel is, hogy az elméleti és a gyakorlati képzés idejének aránya 20 : 80 legyen. Itt tehát rendkívül csekély szerepet kapott az elméleti oktatás, amely megakadályozta azt, hogy a leendő szakmunkások gyakorlati tudása elméletileg megalapozott legyen. Hadd említsük meg, hogy bár 1 évvel nőtt a képzési idő, az elméleti órák száma mégis 150 órával kevesebb lett.

A kellően át nem gondolt intézkedések sorába tartozik az is, hogy egyrészt a szükségesnél nagyobb mértékben, másrészt elégséges megfontolás nélkül a képzésben nagy struktúraváltozást hajtottak végre. A vasipari tanulókat év^{köz-}ben könnyűipari vagy más vasipari szakmákra irányították át. A tanulókat a gyenge tanulmányi eredmény esetén az intézet elhagyására ösztönözték, illetve kizárták. Több ezer tanuló hagyta el az iparitanuló iskolákat, s ennek igen kedvezőtlen társadalmi hatása volt.

A helyzetet külön súlyosbitotta az, hogy 150 tantermet, 2500 tanműhelyi munkahelyet és 9000 otthonférőhelyet más szervezeteknek kellett átadni. Ez azt vonta maga után, hogy az 1955-56-os évben az egy tanteremre eső tanulók létszáma az 1953-54-es 63-mal szemben 87-re emelkedett, a tanműhelyben oktatott tanulók aránya 28 %-al 13 %-ra, az otthonokban lakóké pedig 40 %-ról 18 %-ra csökkent.

A képzési volumen és struktúra, valamint az oktató-nevelő munka tartalma és feltételei tekintetében említett hibák és nehézségek szervezeti intézkedésekkel is tetőződtek. Amikor teljesen nyilvánvaló volt már a képzés színvonalának elégtelensége és amikor bizonyossá vált már az is, hogy a létszám nem igazodik a foglalkoztatás terén jelentkező igényekhez, akkor az ún. nagyüzemi és nem nagyüzemi képzést kettéválasztva, ez utóbbiak irányítása a szaktárcákhoz és részben a tanácshoz került, míg a létszám túlnyomó részének irányítása az MTH keretében maradt.

Annak az intézkedésnek nyomán keletkezett pl. egyes könnyűipari szakmákra vonatkozóan olyan megoldás, hogy miközben a tanulók gyakorlati képzéséről, irányításáról és ellenőrzéséről a Könyűipari Minisztérium, illetve a tanácsok ipari osztályai gondoskodtak, addig az elméleti oktatást az MTH irányította.

Természetesen ez a helyzet megnehezítette az elméleti és a gyakorlati képzés optimális összehangolását. Jelentkezett azonban egy sor más természetű probléma is. A Minisztertanács 1956-ban olyan határozatot hozott, hogy ismét az MTH vegye irányítása alá az összes szakmunkástanuló képzését. E határozat végrehajtására azonban már nem került sor. Hazánkban sokkal nagyobb problémával - az ellenforradalommal - kellett ugyanis megküzdeni,

Hogy a szakmunkásképzésben milyen hullámzó út vezetett

1956 felé és hogy 1956 milyen tragikus mélypont volt itt is, azt jól jellemzi a szakmunkásvizsgát tevők számának alakulása. A szakmunkásképző iskolák 1951-ben 13 ezer fő, 1953-ban 30 ezer fő és 1956-ban mindössze 9 ezer fő ifjú szakmunkást adtak a népgazdaságnak. Az ellenforradalom időszakában nagy nyomás nehezedett intézeteinkre. Az ellenforradalom erői arra törekedtek, hogy a szakmunkástanuló fiatalokat maguk mögé állítsák. Hogy ez mennyire nem sikerült, azt az is bizonyítja, hogy az iskolák 20-25 %-ában szinte megszakítás nélkül folyt a tanítás és 1956 novembere végén a tanműhelyek többségében már teljesen megindult a munka.

Az 1957-1960 közötti időszakot már a népgazdaság általános fejlődése jellemezte. A fogyasztás emelkedése lépést tartott a termelés növekedésével. A foglalkoztatás növekedése is egyenletessé vált: az évenkénti fejlődés 1,3 - 1,7 % között mozgott. Mindez kedvezően hatott a szakmunkásképzés fejlődésére, ugyanakkor nagy követelményeket támasztott vele szemben. Ebben az időben már a népgazdaság egészére kiterjedően folyik a szakmunkásképzés. E körbe 1956 óta beletartozik a mezőgazdaság is, amelyben a képzést a Földművelésügyi Minisztérium szervezte meg.

Az 1957-ben megalakult Munkaügyi Minisztérium átvette a megszűntetett MTH feladatkörét. Ez a változás lehetővé tette, hogy a szakmunkás utánpótlás a munkaerőgazdálkodással összhangba kerüljön és fejlődését teljes tervszerűség biztosítsa.

az
hely
helyén

1957 után valamelyest megélénkült a képzés feltételeit biztosító, korszerűsítő építési tevékenység. 1960-ig 59 tanterem, 1647 tanműhelyi munkahely és 1567 otthonférőhely létesült. Természetesen az 1953 után elkövetkezett súlyos hibák leküzdésére ez a fejlesztés csak lépésnek tekinthető, hiszen a szükséglettel korántsem állt arányban. A növekvő szakmunkásigény kielégítése érdekében ugyanis a beiskolázást jelentősen fokozni kellett. Már az 1959-60-as tanévben 117 ezer tanuló képzéséről kellett gondoskodni a tíz évvel korábbi 60 ezer fővel szemben. A kedvezőtlen helyzetet jelzi, hogy az évtized végén egy tanterem^{re} már 102 tanuló jutott és tanműhelyi munkahely csak 9,7 %-nak, otthonférőhely pedig 17,9 %-ának volt biztosítva.

Az oktatás tárgyi feltételeinek vonatkozásában ugyan sok volt a kívánnivaló, de zavaros álláspontok ebben az időben már nem uralták a képzés fő kérdéseit.

A párt 1960 után további népgazdasági tervek keretében gondoskodott a népgazdaság tervszerű és arányos fejlesztéséről.

1961-ben befejeződött a mezőgazdaság szocialista átszervezése, s ezzel a mezőgazdasági termelés korszerű alapokra került. Az 1961-65 közötti második öt éves tervidőszakban már sor került a népgazdaság szerkezetének javítására és fejlesztésére. Az ipari fejlődés kiegyensúlyozottá vált,

a nemzeti jövedelem termelésében való szerepköre, csak úgy mint exportfunkciója, érdemlegesen megnövekedett. A fejlődés eredményeként a második ötéves tervidőszak végére jelentősen változott az ipar és a mezőgazdaság részaránya is a népgazdaságon belül.

Az 1960-as évek elején előtérbe került az intenzív munkaerő gazdálkodás szükségessége. A termelés növekedését, a gazdasági fejlődést a technika fejlesztésével, a termelékenység növelésével és a kvalifikált munkaerő alkalmazásával kellett biztosítani. E tendenciához igazodva 1961-65 között tovább nőtt a képzett szakmunkások - ezen belül túlnyomó részben az ifjúságból kiképzett szakmunkások - száma.

A műszaki fejlődés /fokozott gépesítés, új technológiai eljárások, stb./ az üzemek között végbement változások: az új ipari üzemek és iparágak keletkezése kihatással volt a szakmai struktúra alakulására. A legdinamikusabban az alumínium-kohászat fejlődött. A hűtés és vákuumtechnikai iparban, a műszeriparban, a vegyiparban, az élelmiszeriparban a termelési struktúra számottevően fejlődött.

Egyes korábban fontos szakmák jelentősége csökkent, más szakmák tartalma megváltozott és új szakmák is keletkeztek. Ez a szakmunkásképzés keretében oktatott szakmák összetételében is éreztette hatását. Egyre inkább tért hódított az az igény, hogy a vállalat speciális profiljának megfelelő szakmunkások képzése folyék.

Emiatt a szakmunkásképzés, gyakran indokolatlanul differenciálódva, újabb és újabb szakmákra tagolódott.

Az Országos Szakmunkásképzési Jegyzék állandó módosításra szorult. Míg az 1949-es IV. törvény melléklete 188 szakmát sorol fel, addig 1965-ben a szakmunkásképzési jegyzék már 308 szakmát tartott nyilván. A nagymértékű differenciálódás következtében pl. 17 féle nyomdaipari, 15 féle műszerész, 13 féle lakatos, 6 féle esőszerelő, stb. szakma volt. Növelte még a szakmák számát az 1950 óta szünetelő és 1957-ben újból megindult vegyipari képzés /14 féle szakma/ és az 1961 óta erőteljesen előtörő mezőgazdasági / 25 féle/ szakmunkásképzés is.

A tanulók létszáma a növekvő szakmunkásszükséglet hatására évről évre emelkedett. Az 1959/60-as tanévben közel kétszer az 1964/65-ös tanévben pedig már több mint két és félszer annyi a tanulók létszáma, mint az 1949/50-es tanévben volt. A szakmunkásképzés alakulását, jellemzőit természetesen nemcsak a gazdasági fejlődés formálta, hanem azok a közoktatáspolitikai törekvések, illetve intézkedések is, amelyek főként 1961 óta jutottak érvényre. Ezek közül a Magyar Népköztársaság oktatási rendszeréről alkotott 1961. évi III. törvény - az oktatási reformtörvény - gyakorolt legnagyobb hatást.

E törvény alapelvei szerint az iskolarendszer egységes és irányított, benne valamennyi iskola egymásra épül, és

és szervezetében minden tanuló számára lehetővé teszi a legfelsőbb iskolába való eljutást. Ennek megfelelően a szakmunkásképzés számára is lehetőség nyílik ahhoz, hogy beépüljön a közoktatás rendszerébe. E törvény alapján létesítik az érettségi és szakmunkásbizonyítványt adó szak-középiskolát. Ennélfogva a hagyományos szakmunkásképzés fenntartása mellett 1962-ben erőteljes ütemben megkezdődött a 4 éves szakmunkásképző szakközépiskolák szervezése. Az MSZMP Politikai Bizottsága 1963 december 9-én "A középiskola általánossá tételének perspektivikus terve" tárgyában hozott határozatával bizonyos mértékben módosítja a koncepciót. Kimondja a hagyományos szakmunkásképzés szükségességét, rámutatva arra, hogy az elméletigényesebb középiskolai szintű oktatás tanterem- és pedagógusigénye háromszorosa az ún. Mű.M. rendszerű /hagyományos/ képzésnek. A kérdés megnyugtató jellegű rendezése azonban az MSZMP Politikai Bizottságának csak 1965 június 8-án hozott határozatával következett be. Ez a határozat világosan megállapítja, hogy a népgazdaság teherbíró képességét alapul véve, valamint a munkaerő-gazdálkodás érdekeit szemelőtt tartva, a középfokú képzés kiterjesztésének reális útja nem egyedül az, hogy minden tanuló valamilyen középiskolában tanuljon tovább, hanem sokkal inkább az, hogy az ifjúság nagy része szakmunkástanuló legyen. Ez a megfontolás érvényesül a demográfiai hullámból adódó ifjúsági többlet továbbtanulásának

Ez a határozat előírta azt is, hogy a továbbtanulni akaró szakmunkástanulók számára - miután megszerezték a szakmunkásképesítést - biztosítani kell, hogy munkájuk mellett további 2-3 év alatt középiskolai végzettséget szerezhessenek és érettségizhessenek. A határozat egyúttal előírta azt is, hogy a tananyagot a képzési időtartam növelése nélkül fokozatosan korszerűsíteni kell.

A Politikai Bizottság határozatának szem előtt tartásával - a Mű.M. szakmunkásképző iskoláiban - 1966-ban megkezdődött egyrészt az érettségi mellett szakmunkás képesítést is adó szakközépiskolák fokozatos visszafejlesztése, másrészt a szakmunkásképzés tartalmi korszerűsítése, illetve annak előkészítése.

Jelentős előrehaladást jelentett a "B" tagozatú /emelt szintű/ szakmunkásképzés megszervezése és szélesítése. E tagozaton a tanórák 35 %-át az elméleti, 65 %-át a gyakorlati oktatás kötötte le. Az oktatás tartalmának kialakításánál az az elv érvényesült, hogy - a szakmai tantárgyaknak a hagyományos képzéssel azonos oktatása mellett - a közismereti tantárgyak tananyagában a szakközépiskola közismereti tananyagából annyi kerüljön beiktatásra, amennyiben elsajátítása után a "B" tagozaton végzettek számára lehetővé válik, hogy munka mellett a középiskolák esti tagozatán 2 évi tanulmány után az érettségit megszerezzék.

A "B" tagozat létrehozásának a korszerűbb elméleti képzés mellett legfontosabb eredménye az, hogy egyrészt a szakmun-

kásképzésben megszűnt a zsákutca jelleg, másrészt igen sok fizikai dolgozó gyermekének ezáltal teremtdött meg a lehetősége arra, hogy mint szakmunkás, középiskolai érettségit szerezhessen. Az 1969/70-es tanévben már mintegy 36 ezer tanuló e tagozaton kapott szakmunkásképzést. A szakmunkásképzésnek az 1950-1965 közötti időszakában tehát három megrázkódtatást kellett elviselnie és túlélnie.

A szakmunkásképzés további korszerűsítésére az 1969. évi VI. törvény és az annak végrehajtási utasítása teremtette meg az alapot. A törvény komondta, hogy:

- a./ a szakmunkásnak készülő fiatalokat tanulónak és nem kezdő szakmunkásoknak kell tekinteni;
- b./ a szakmunkásképző iskola a közüktatási rendszer szervező része;
- c./ a tanuló az iskolai és az üzemi termelőmunka összehangolt folyamatában és légkörében válik szakmunkássá;
- d./ a szakmunkásképzés alapvető kérdéseiben tartalmi és szervezeti egységének kell érvényesülnie;

Ezek alapján a szakmunkásképzés korszerűsítésének fő célkitűzései a következők voltak:

- a./ annyiféle szakmában és olyan szakmai struktúrában kell képezni a szakmunkásokat, amilyeneket a különböző vállalatok összesített igényei megkövetelnek;
- b./ a fiatal szakmunkás viszonylag sokoldalúan képzett,

a rokon szakmák alapjaiban is jártas, a szakma gyakorlatára elméletileg megfelelően kiművelt legyen, s ezáltal gyors reagáló -és átállási képességgel rendelkezzen;

c./ a szakmák zömében az elvégzett tanulmányok ne csak a szakmunkásképesítésnek feleljenek meg, hanem adjanak lehetőséget a középiskolai végzettség - érettségi - rövid idő alatti megszerzésére is.

A feladatok kapcsán szakmák összevonására, egyes szakmák megszüntetésére került sor. A reform után az OSZJ-ben meghatározott szakmák száma 186 lett az előző 285 szakmával szemben. A modern termelés viszonyai között az is követelmény, hogy pl. az esztergályos, a köszörűs, a marós speciális szaktudása mellett gépi forgácsoló szakmában - mint alap,- vagy rokonszakmákban, általában is járatos legyen. Ezért sor került a lépcsőzetes, egyes elemeiben egymásra épülő szakmai képzésre.

Vagyis: a speciális - egy-egy szakmára történő - képzés az első fokozatban egy széleskörű általános, a második fokozatban a rokonszakmák alapjait magában foglaló képzésre épül. A kifejezetten speciális képzés jelenti a harmadik fokozatot. Így pl: a Diesel-mozdónyszerelő, a géplakatos, a mezőgazdasági gépszerelő, stb. szakmák képzése első fokozatban 32 szakmát érintő közös fémipari alapképzésre, a második fokozatban a gépszerelő alapszakmák általános szakmai

képzésére, a harmadik fokozatban az adott szakma speciális tartalmára épül.

A tervek a tagozatok korszerűsítését is előírták, A főként manuális készséget adó szakmáknál döntő változás nem történt, inkább tartalmi korszerűsítés. Ezek oktatása az "A" tagozaton történt.

Az elméletigényes szakmák oktatása a "B" tagozaton történt és úgy tervezték, hogy az 1975/76. tanévben felvételre kerülő I.éves tanulók 50-60 %-a már ezen az emeltszintű tagozaton tanulhat.

Az átlagosnál is elmélet-igényesebb szakmák oktatására szervezték az ún. "C" tagozatot a középiskolai érettségivel rendelkezők számára.

Az MSZMP Központi Bizottsága 1972. évi júniusi határozatában többek között a szakmunkásképzés további korszerűsítését is előírányozta. A határozat az 1969. évi VI. számú törvény alapján megkezdett korszerűsítési folyamatot első szakaszában érte. A határozat értelmében az 1975. évi szeptember 1-től megszűnt tagozatos szakmunkásképzés és valamennyi szakmában egységes szakmunkásképzés folyik az 1975/76-os tanév óta, folyamatosan megszüntetve a tagozatos képzést.

A határozat változást hozott a közismereti tantárgyak oktatásában is. Az új közismereti tantervek és tankönyvek bevezetésére és kiadására az 1977/78-as tanévben került sor.

A rendelet értelmében az 1975/76-os tanévtől megkezdődött

kísérletként 6 szakmában a szakközépiskolai szakmunkásképzés, majd az 1975/76-os tanévben további 6 szakmában. A Minisztertanács 1976 első félévében szabályozta a szakközépiskolai szakmunkásképzést, melynek értelmében 50 szakmában folyhat a szakközépiskolában szakmunkásképzés.

A rendelet 1977 január 1-én lépett hatályba és 1978 szeptemberében a szakközépiskolák első osztályában megkezdődött a szakközépiskolai szakmunkásképzés.

Mivel az élet adta körülmények további korszerűsítéseket igényeltek, 1980-ban ismét változások következtek be a szakmunkásképzésben.

1980 szeptember 1-től kezdődően - a változó körülményeknek megfelelően - a szakmunkásképzéssel szemben is új követelmények támasztása vált szükségessé.

Először: a szakmai foglalkozási és mobilitási képesség kialakulása és növekedése, hogy a tanulók a változó igényekhez rugalmasabban tudjanak alkalmazkodni.

Másodszor: a kiképzett kezdő szakmunkásoknak olyan szakmai alapokkal kell rendelkezniük, hogy a változó foglalkozási szerkezet mellett is megtalálják a szakmai profiljuknak megfelelő munkát, továbbá, hogy magukkal vitt szakmai alapokon, munkájuk folyamatában és a továbbképzés segítségével a mindenkori követelmények szintjére fejlődhessenek. Szükségessé vált az alapszakmai képzés fejlesztése, ill. az iskolarendszerű oktatás túlzott specializálódásának mérséklése.

/Olyan szakképzettség kell tehát napjainkban, amelyik nagyobb mobilitást, illetve átállást enged meg, mint amilyen a korábbi időszakban lehetséges volt./

A fentiek alapján strukturális és tartalmi korszerűsítésre került sor és változások álltak be a szakmák jegyzékében és tanterveiben is. Azaz a képzés korábbi tartalmi korszerűsítésének alapvető módja ismét a profilok szélesítése, a szakmák integrálása, a konvertálható szaktudás biztosítása lett.

Néhány jellemző adat:

A szakmák száma

az iparban	131 helyett	90
az építőiparban	16 helyett	10
a mezőgazdaság -és		
élelmiszeriparban	21 helyett	13
vendéglátásban	22 helyett	15
összesen:	190 helyett	<u>128 lett</u>

Megjelentek "az általános szakmai tantervi előírások" c. füzetek, amelyek a szakmunkásképző iskola céljának és feladatainak, a szakma munkaterületének leírása mellett tartalmazzák a szakmai képzés egész időszakára vonatkozóan a nevelés -oktatás-képzés új általános követelményeit.

A csoportosítás a következő:

- követelmények a szakmai gyakorlat terén;
- követelmények az elméleti tudás terén;

Az építőiparban is bevezetésre került a munka-és környezetvédelem tantárgy.

1980 szeptember 1-én került bevezetésre, illetve lépett hatályba az új iskolai rendtartás is, melynek új vonása rendezi a tanév végén a tanterv szerint szervezett folyamatos gyakorlati oktatást is.

A keretjelleg erősítésével, a követelmények meghatározásával nagyobb súlyt helyez az alkotói öntevékenységre és az iskolai munka pedagógiai tartalmában a munkára nevelés területén is. Vagyis olyan egységes szabálygyűjtemény, mely eszköz az alkalmazó tevékenységéhez, de mint ilyen nem ad felmentést a felelősségteljes gondolkodás és cselekvés alól, sőt követeli azt.

I. 2. a.

A munkára nevelés az általános iskola gyakorlatában

Az általános iskola dokumentumaiban /oktatási, nevelési tervek, tantervek, óratervek mindig is jelen volt a munkára nevelés, mint alapelv: és meghatározott célokat, feladatokat, tartalmakat határoztak meg, mint társadalmi követelményeket. A tantárgyak megnevezése is gyakran változott. / gyak.foglalkozás, kézimunka, stb./

Többszöri módosítások, korrekciók, változtatások után az oktatási miniszter 114/1977. /M.K.11./ OM. sz. utasítása " az általános iskolai nevelés és oktatás tervének bevezetéséről " nagyon markánsan és kiemelten határozza meg azokat az alapelveket, óraterveket, tantárgyakat és tartalmi részeket is, amelyek kimondottan a munkára nevelésre vonatkoznak. Témánk vizsgálata szempontjából csak néhányat emelünk ki az általános iskola célja, szerepe és feladatai közül:

"Kiszélesedett az alapműveltség nyújtásának tartalma is, mivel a tudomány, a technika, valamint a társadalom gyors fejlődése nélkülözhetetlenné teszi az állandó önművelést és önművelés igényének és készségeinek megalapozását, a képességek sokoldalú fejlesztését. A szellemi és fizikai munka jellegének

és arányának átalakulása következtében növekszik mind a gondolkodási képesség /különösen a problémamegoldás/, mind a fizikai munkára nevelés jelentősége."

Az általános iskolát végzett tanulókkal szemben támasztott társadalmi követelmények megfogalmazása közt ezt olvashatjuk:

"Rendelkezzék a korszerű műveltség törzsanyagához tartozó műszaki-technikai ismeretekkel, jártaságokkal, készségekkel és képességekkel. Ismerje, értse a nagyüzemi termelés legáltalánosabb, tudományos alapjait, szerkezetének és szervezésének legfontosabb összefüggéseit, a technika és tudományos ismeretek összefonódását, a társadalmi haladást szolgáló szerepét, jelentőségét a fejlett szocialista társadalom felépítésében. Alakuljanak ki gyakorlati, műszaki jártasságai, készségei, technikai gondolkodása, ezeket a mindennapi életben is tudja hasznosítani, Ismerje a műszaki, technikai fejlődéssel együttjáró veszélyeket, és megelőzésükben maga is vegyen részt. Fejlessze műszaki-technikai tudását. A politechnikai műveltséget az általános műveltség szerves részének tekintse. Mindezek alapján a fő foglalkozások, pályák, a népgazdaság igényeinek, valamint érdeklődésének, képességeinek ismeretében, ezek összeegyeztetésével helyesen alakuljon iskola- és pályaválasztása. "

A szocialista munkához való viszony megalapozását elsősorban a technika tantárgy keretében kell elérni. E tan-

tárgy célja és feladatai ugyancsak kihangsúlyozzák, hogy fel kell ébreszteni a fizikai munka megszerettetését, a fizikai munka és a munkás megbecsülését. A munkához és a szocialista tulajdonhoz való helyes viszony megértésén át kell jutni a tanulóknak arra a meggyőződésre, hogy egész életünk alapja a munka. Szól a tanterv és az utasítás a szép és gondos munkavégzésről, a végzendő munka megszervezéséről, a gazdaságosságról, az emberi környezet védelméről, a munkáról, az energiáról való takarékosaságról is. Mindent összevetve tehát: az általános iskolai oktatási és nevelési tervekből nem hiányzik a munkához való szocialista viszony kialakításának és megszilárdításának alapelve, melyre ha az általános iskola maradéktalanul végezné feladatát és a tanulók is szorgalmasabbak lennének általában, nyugodtan lehetne építeni a szakmunkásképzőben is.

Sajnos a valós helyzet nem egyszer elmarad ettől.

Amikor a célokat egybevetettük a valós helyzettel, a következőket kellett tapasztalnunk:

- a tanulók gyakran nem rendelkeznek a legalapvetőbb mozgáskészségekkel sem;
- mozgáskészségük nem összerendezett;
- a szerszámfogás és használat nem szakszerű;
- merev test- és végtagtartás miatt hamar elfáradnak;
- kevésbé érzékelik a balesetveszélyt; pl. néhány órai faipari foglalkozás után már gyalugépen vagy fűrészgépen

szeretnének dolgozni;

- karbantartásra, javításra kevésbé hajlandók;
- üzemlátogatáskor pedig nem látják a lényegét;
- nem egyszer bátorságot nyernek pl. olyan háztartási gépek javításához / porszívó, mosógép / melyek javítása komoly szakértelmet és műszerezettséget kíván.

Összegezve tehát azt állapíthatjuk meg, hogy az általános iskolába a munkárá^{ny}nevelés szükséges, de nem elégséges alapjait kapják meg a tanulók. Erre építeni kell és lehet a szakmunkásképzőben, azonban az " áttanítás " , az újratanítás, az újrabegyakorlás sokkal nehezebb, mint ha előlről kezdenénk a munkát.

I/2./b.

A szakmunkásképzők gyakorlata

Közismert tény, hogy az építőipari szakmákban nagyon nehéz a beiskolázás, szinte rá kell beszélni a tanulókat egy-egy szakmára. Elégséges tanulmányi eredményük, alacsony neveltségi szintjük, hátrányos helyzetük az átlagosnál nagyobb erőfeszítéseket kíván az iskolától, tanártól és szakoktatótól. Ezekből a fiatalokból kell és lehet az építőipari szakmunkások utánpótlását - szervezett módon - közoktatásunk részévé képező intézményekben nevelni.

Törekvésünk, hogy a képző hely és maga a képzés a fiatalság számára ne csak szakmát, egy leendő foglalkozásra való felkészülést, hanem a több és a színvonalasabb műveltség révén olyan iskolát is jelentsen, mely:

- a felfelé irányuló társadalmi mozgást is lehetővé teszi, a társadalmi mobilitás feltételeit megteremteti igyekszik;
- a fiatalokból mindenek előtt szocialista embert, ugyanakkor jól felkészült építőipari munkást kíván adni a társadalomnak.

Milyen embert kell nevelni az építőipar számára ?

Olyan szakembert, aki:

- korszerű általános és szakműveltséggel rendelkezik;
- célszerű és termékeny munkát végez, szeret és akar és

- tud is dolgozni;
- a szocialista haza hű, dolgozó állampolgára;
 - ismeri és érti a marxizmus - leninizmus alapjait, járta a politikai és gazdasági élet alapkérdéseiben;
 - aki magának vallja és elfogadja az MSZMP politikáját;
 - aki magában hordja a munkáosztály öntudatát, erkölcsét, világnézetét, szervezethez, fegyelmehez;
 - magára vállalja az egész társadalom gondját, örömét;
 - magatartását, életvitelét, életviszonyait a szocialista normához igazítja;
 - olyan személyiség, aki a munkán keresztül valósítja meg önmagát, miközben kiteljesednek érzelmi, akarat-tulajdonságai is, hiszen az emberi lényegi erők a munkán keresztül valósulnak meg;
 - törekszik: a./ saját maga
 b./ az ország gazdagítására
 c./ a törvényesség védelmére;
 - fegyelmezett, pontos, becsületes, őszinte, állhatatos.

Összegezve: aki nemcsak aranykezü mestere a szakmájának, hanem talpig ember is.

A tanulást, mint emberi tevékenységet eredeti jogaiba kell visszaállítani az építőipari szakmunkásképzésben is. Még akkor is e célok megvalósítására kell törekedni, ha a tanulók esetenként így vélekednek:

" Azért lótnem építőipari szakmunkástanuló, hogy ne kelljen tanulni ! "

A tanulásához jó módszerek, idő, akarat, megfelelő körülmények kellenek.

A tanulók munkájának / tanulásának / szervezésével adós még az építőipari szakmunkásképzés is. Nagy gond, hogy nincs teljes szinkronizáltság a tantárgyak és gyakorlati foglalkozások témaköreinek ütemezettségében sem, főként az életkori sajátosságokat illetően.

Az építőipari szakmunkástanulók ismeretei gyakran egymástól független ismeretoszlopok módján rögzülnek a tanulók tudatában. Így elmarad a tantárgyi integráció komplex hatása, elmarad a gyakorlati alkalmazás praktikuma. Tanulóink tudása sajnos erősen verbális.

Tudjuk, hogy nem elég csak a példáknak életszerűeknek lenniök, a tanulóknak a feladatok megoldásához életszerű szituációkat is biztosítani kell, már a képzés első napjától.

A tapasztalat az alábbi teendőket sürgeti:

- 1./ A spontán jellegű napirend helyett tervezett / kialakult rendszeres / napirend és annak következetes megtartása szükséges. / Élethor miatt !/
- 2./ Fel kell ébresztetni az igényt az ismeretanyag kiegészítésére, szélesebb körű bővítésére.

/ Könyvtár, lexikonok, gyűjtés, verseny, pályázat /

3./ A tanulásra is meg kell tanítani a tanulókat.

/ összefüggések keresése, ok-okozati viszonyok,
logikai rendszer, lényeges és lényegtelen anyagrészek,
rendezőelvek szerinti bontás, stb. /

4./ A tanult anyag feldolgozását nemcsak az iskolai váz-
lat alapján, hanem más formában is el kell végezni.

5./ Ellenőrzéssel a tanultakat mélyíteni kell.

Nem elavult módszer az sem, hogy pl: az otthonos ta-
nulók egymásnak mondják fel a tananyagot.

6./ Az egyéni tanulást is meg kell szervezni. A sorrend
ne legyen önkényes, a pillanatnyi szituációkon múló.

7./ Az első évfolyamban pótolni kell az alapismereti hi-
ányosságokat. /Pl: olvasás, alapműveletek/

8./ Az intelligencia-funkciók a mi tanulóinknál nem az
életkornak megfelelően fejlettek, ezért ezeket fej-
leszteni kell.

A szakmunkásképző iskolában, -ezen belül építőipari szak-
mákat - tanítani nagyon nehéz. Ugyanis:

- a minimum meghatározott: az építőipari szakmunka be-
csületos elvégzése;
- gyenge tanulók előképzettsége, szorgalma, stb.

A tanárok, szakoktatók, gyakorlati oktatás vezetők hiva-
tástudatán túlmenően szerepet játszik a vállalt közérdek,
önzetlenség, áldozatvállalás. A módszerek, amelyeket al-
kalmaznak megegyeznek a közoktatás területén másutt is

alkalmazott módszerekkel. /Meggyőzés, a tevékenység, a magatartás szervezése és irányítása, ellenőrzése, minősítése, az önnevelés irányítása, stb./

Minden csoporthoz, osztályhoz más és más "pedagógiai eszköztárt" kell keresni.

Nem a vélt, hanem a valóságos eszköztárt.

A tanítás minősége egy nagyságrenddel javulhatna, ha mind a tanárok, mind a szakoktatók legalább egy-egy szakmát művelnének - természetesen főiskolai vagy egyetemi végzettséggel.

- Elsőrendű nevelési feladatunk az életkori sajátosságokat is figyelembe véve, a munkához való pozitív viszony kialakítása. E viszony kialakításának fundamentuma a produktív munka. Az alkotó munka kapcsán növekszik a tanulók felelősségtudata, a mind nagyobb pontosságra való törekvés, fegyelmezetttségük, kitartásuk.
- A fegyelmezett, kitartó munka a tanulók testi fejlődését is pozitívan elősegíti.
- Tovább kell fokozni a tanulók állóképességét. Természetesen a tanulók fizikai igénybevétele fokozatosan és változatosan kell hogy bekövetkezzék. Nem segédmunkásokat képzünk.

I./3. A termelőmunka és a munkáranevelés kérdései a szakmunkásképzők jelenleg érvényes tanterveiben

Az 1980. évi szeptember 1-én életbe léptetett új szakmai tantervek a képzés rendszerét egyértelműen meghatározzák. /I.évf. alapképzés; II.évf. szakmai képzés; III.évf. speciális képzés./

A korszerű munkáranevelés nemcsak vállalati vagy intézeti szakoktatók mellett, szakcsoportokban, hanem az egyedi képzésben résztvevő tanulóknál is egyaránt jól vagy rosszul valósulhat meg. Sok még az egyedi képzésben résztvevő tanuló, s e miatt az oktatási, termelési eszközök megléte is igen vegyes képet mutat; nem is szólva azok műszaki állapotáról. A fő baj az, hogy még mindig sok az inproduktív munka. Az I.évben nem egyszer 10-80 %-ot tesz ki. /Főképpen télen, a -20°-os hidegben gond a tanulók munkaeellátottsága. Ebből az aspektusból nézve jobb volt a turnusos képzés./

A tanudvarok, tanműhelyek lehetőségei néhány héten belül kimerülnek, mert az építőiparban, de főképpen a kőműves szakmában a tömegmérétek miatt mozdulni is alig lehet. /Pl: falazás gyakorlása, oszloppillér építése, stb./

A központilag irányított és biztosított anyagszállítás mennyisége miatt egyszerűen nem tudnak mit

dolgozni a tanulók. /Nyilván nem érkezett meg a habares, vagy a téglá, - a tanulók váraкоznak, közismert zsargonnal: " dekkolnak "./ Nyilván az ilyen forrásból eredő improduktív időszakok nemesak a szakmai képzést hátráltatják, de a munkamorál lazulását is eredményezik. Éppen ezért jó munkatermelési szituációt kell biztosítani. A tanulók nagyon szeretnek dolgozni, ha látják, hogy munkájuknak van értelme, sikerélményük van. Segítik egymást, növekszik fáradtság-tűrésük, fejlődik munkásöntudatuk, és mivel a relatív időmúlás nagyon gyors, azaz hamar vége lesz a gyakorlati foglalkozásnak, örömiük telik abban.

A jól megszervezett munkán mindig kevesebb a selejt és kevesebb a szerszámtörés, nincs lógás és baleset.

Napjainkban, amikor a tanulói eszközjegyzék már kézi kisgépeket, szerszámokat ír elő, a kifogástalan munkahelyi rend és tisztaság, a folyamatos munka elengedhetetlen követelmény. Nem lehet eleget hangsúlyozni, hogy a munkára nevelés egyik legfőbb követelménye a szervezés. Szervezni kell a munkahelyet, a szükséges és elégséges információk mennyiségét és milyenségét, stb.

Az építőipar ma már elmozdult a gépesítés irányába, s a szakmunkásképzésnek is ebbe az irányba kell elmozdulnia. Természetesen ez nem lehet a minőség rovására /pl: gépi vakolás/, éppen ezért a munkára nevelés területén új, nagy hatékonyságú mozgáskészséget kell kialakítani. Mind az építőipari

szakmunkástanulóktól, mind a szakoktatóktól nagyfokú gondosságot, lelkiismeretességet, önellenőrzést kívánnak a kiségek. Azonban ezek használata nélkül az építőipari szakmunkásképzés ma már béna lenne. Hiszen köztudott, hogy csökken a fizikai állomány, csökken a segéd munkások száma, s így az építőipar nehéz fizikai munkáját csak a gépesítés oldja meg. Sajnos az építőipari szakmunkásképzés még nem rendelkezik a szükséges kiségekkel, s nem egyszer a fiatalok tanuló munkacerejével "rablógazdálkodást" folytatunk, mivel segéd munkási teendőket végeztetünk velük.

Koncentráció a munkáránevelésben

" A termelékenység közismerten a munka konkrét oldalának a tulajdonsága, s mint ilyen, magába foglalja a holt - és eleven munka szintjét, a kettő hatékonyságát, vagyis az eszközök és az azokkal adekvát munkát végző ember felkészültségét, szakmai kvalitását. A termelékenység különböző fejlettségi szintjéhez tehát az ember oldaláról más-más színvonalú szakismeretek tartoznak, mindebből következően a termelékenység növelése nem valósulhat meg a szakismeretek növekedése és a technikai-technológiai változásokat kísérő foglalkozásváltozásokra felelő szakmák változása nélkül. A termelékenység növelését megalapozó technika tehát csak úgy fejthet ki hatást, ha a technikát működtető, felhasználó ember szakmai felkészültsége és felkészültségének

szinvonala is változik, fejlődik." /Krisztián Béla: Koncentráció a munkáranevelésben, Szakmunkásnevelés, 1980.

11.sz./

A termelékenység emelésében szerepet játszó ember céltudatos tevékenységében realizálódik, termelési eszközöket mozgat meg és gyakorol hatást velük a munka tárgyára. A céltudatos tevékenység, az eszköz és a munka tárgya a munkatevékenység három alapvető mozzanata. Témánk szempontjából mindez azért fontos, mert e három mozzanat harmóniája vagy éppen ellentéte a munkakultúra kifejeződése is egyben. A munkakultúra pedig szorosan összefügg a munkára neveléssel.

A munkára nevelés tartalmi kérdései

A szakképzésben alapvető feladat és elsőrendű követelmény a munka és a kultúrát munkavégzés elsajátítása, vagyis a munkára nevelés. Alapvető feladat és elsőrendű követelmény mégis a munkára nevelés kétségtelen problémái ismételten felhívják magukra a figyelmet. Ezért is, de a népgazdaság előtt álló feladatok tükrében is érdemes tehát ezt a témát a maga bonyolultságában napirendre tűzni.

A munkára nevelés lényegét többféleképpen értékelhetjük, általában azonban - a nevelést folyamatként felfogva - a következő tartalommal határozhatjuk meg:

1./ az általános és a mindenki számára szükséges elemi

/fizikai és szellemi/ munkatechnikák tanítása mellett

a szakma /ágazat, foglalkozás/ sajátos manuális készségeinek elsajátítása és a munkák elvégzéséhez szükséges pszichikus képességek fejlesztése;

- 2./ - a munkavégzés általános és szakmai meghatározottságú ismereteinek a tanítása, értelmezése és tudatosítása; az előkészület, a feladatmeghatározás, a tervezés és időgazdálkodás, a szervezés, az irányítás, a pontosság, az önellenőrzés, stb. kezdetben irányított, majd önálló megvalósulásának segítése;
- 3./ - az adott munkára vonatkozó /majd általánosabban értelmezendő - tudatosítandó/ sajátos ismeretek tanulása. Ez a munka szerepének világnézetileg is megalapozott tudását, a munka gazdasági-műszaki-szervezési-irányítási tényezőinek és összefüggéseinek megértését jelenti. Ezzel kapcsolatban meg kell érteni az egyes területek /termelési ágazatok, szakterületek, pályák/ tudástartalmát és egyénhez való kapcsolatát;
- 4./ - a fentiek alapján ki kell alakulnia a munkához való pozitív viszonyoknak, ebben meg kell jelennie az elvégzett munka lelkiismereti kényszerének, a folyamatosságra törekvésnek, valamint az emberi teljesítőképesség tartós kihasználásának. Tudatában kell lenni mindemelett a munka és ezen belül a hallgató választotta szakmunka társadalmi-gazdasági jelentőségével, az egyéni és a közösségi érdek sajátos egységével;

5./ - el kell jutni a minden helyzeten kulturált munkavégzés tudatos gyakorlatáig és képviselőtéig, és az ebben rejlő örömtelen érzelmi állapot megizleléséig, a munkasiker élményéig és ezen keresztül a megbízható önértékelésig.

i ?

Az említett tényezők és jellemzők összességükben - úgy is mint feladat, úgy is mint megvalósítási lehetőség - a gyakorlati oktatásban jelentkeznek. Ennél fogva a szakmai gyakorlat követelmény - és teljesítményrendszere a legösszetettebb. Mindez viszont azt is jelenti egyben, hogy a célirányos munkára nevelés, a munkakultúra és fejlesztése, összefogottan a szakmai gyakorlat olyan bázis, melyhez mind a szakmai, mind az általános ismereteknek és az azokat megjelenítő tantárgyaknak kapcsolódnia kell.

E kapcsolatokat mindenekelőtt a koncentráció útján érvényesíthetjük.

A koncentráció, vagyis az egymáshoz hozzárendelhető tények szervezése, majd értelmezése- tudatosítása pszichológiai értelemben a pavlovi- " kölcsönös indukció elvén /működik/ történik.

A meghatározott tárgyra vagy tárgyakkal való irányítással a figyelem összerendeződik, a zavaró vagy kevésbé fontos tényezők háttérben kerülnek. A koncentráció tehát szelektál, a sajátosságoknak megfelelő tényeket, illetve azok lényeges jegyeit kiemeli az egyes tantárgyakból és

egy új jelenséghez kapcsolódva tanultatja, alkalmaztatja vagy rögzíti. A koncentrációban tehát analitikus szemlélet érvényesül, ennélfogva a szemlélet közvetett hatása a tanulóknál is mérhető, s mert a koncentráció az adott tantárgy elméletének mélyebb megismerését és hatékonyabb gyakorlati felhasználását segíti - , az eredményes tanulás előfeltétele is egyben.

A koncentráció a gyakorlatban a tantárgyak közötti kapcsolatok lehetőségén túl az adott tantárggyal nem szoros rendszerben, de a felismerési lehetőséget magába foglaló tényeket, jellemző vonásokat " hozzárendeli " a gyakorlattal összefüggő feladatokhoz. Ezek képző, kulturális, logikai, műveltségi, nevelő és kulturális jelentőségét nem lehet eléggé hangsúlyozni. Az általános és szakmai elmélet tantárgyainak tanulása során ilyen koncentráció segíti az érdeklődés felkeltését a gyakorlati feladatok iránt, sikereket motivál, önkéntelen, különösebb erőfeszítés nélküli figyelmet vált ki a tanulókból, ezzel elősegíti / már az elméletben megalapozza / a gyakorlati tanulás aktív jellegét.

A koncentrációt a szakmunkásképzés esetében a szakmai tantervek orientálják, az igazi feladat azonban a módszeres végrehajtásban, a közvetlen pedagógiai folyamatban résztvevő pedagógusoké. A szakmai tantárgyrendszer tehát a gyakorlati oktatás feladatait csak előkészíti, ezzel ugyan

objektíve hozzásegít a szakmai szint eléréséhez, a megvalósítás viszont a pedagógusoktól függ. A pedagógusoknak ezért tudniuk kell, hogy az egyes tantárgyakban rejlő és a tervezés, a tanmenetkészítés során megjelölt koncentrációs lehetőségek gyakorlati oktatás központúsága nemcsak a koncentrációs alkalmak számától, hanem a lehetőségek beilleszthetőségének minőségétől is függ. Minden koncentrációs alkalomnak ún. önmozgása van, ami az esetleges kapcsolatok minőségét esetről-esetre módosítja.

A koncentrációs kapcsolatos hatékonyságát alapvetően két tényező befolyásolja. Az egyik ezek közül a tanulók adott témakörben elért aktuális tudása, e tudás kapcsolhatóság szempontjából fontos minősége az érdeklődés színvonala és más tantárgyak koncentrációs lehetőségeinek a hasznosítása a gyakorlatban. Nem kis szerepe van a koncentráció hatékonyságában a tanulócsoporthoz, az osztályszemélyiség és ~~x~~ közösségi vonásainak.

A személyiség tartalma, dinamikája, irányultsága ugyanis igen nagy hatással van a koncentráció "befogadására". A pedagógus feladata ezért, hogy a szakoktatóval konzultálva a személyiség jellemzőinek és a csoporttörténeteknek ismeretében válassza meg a koncentrációs feladatait. Jelenleg sajnos, a feldolgozások és a tervező munka többségében többnyire az adott tantárgyra vonatkozó utalásként

vagy egy-egy fogalmikörre pontosítva, szükséztlenül jelenik meg a koncentráció "üzemlátogatás", "fizika", "erők" stb. /Az igaz, hogy a gyakorlattal kapcsolatos koncentrációs lehetőségek tartalmát ilyen szerteágazó kritériumok alapján igen nehéz pontosítani. Ennek ellenére arra kell törekednünk, hogy a tanulói személyiség megismerése után, a csoport általános irányultságának megfelelően tegyük pontosabbá a /szak/ tantárgyi koncentrációt a gyakorlati oktatással összefüggő területeken. Ezzel ugyanis a koncentráció egyben ki -és túllép a munkaoktatás elemein, része lesz az általánosabban értelmezett munkára nevelésnek, miközben eleget tesz saját szakmai munkaoktatási feladatainak is.

Utaltunk már arra, hogy bár a szakképzésben munkaoktatás történik, mégis ismételten előtérbe kerülnek a munkára nevelés kérdései. Ez alapvetően abból adódik, hogy még a hatékony szakmai nevelés és a munkaoktatás sem volt képes megfelelni a kultúrált munkavégzés általános társadalmi igényeinek. A munkával - munkára nevelés azonban önmagában sem elvileg, sem a gyakorlatban nem képes olyan tapasztalatok szerzését nyújtani, olyan értelmezést - tudatosítást biztosítani, amely tartóssá tehetné a munkára nevelés sajátos értékeit. A szakképzés koncentrációs lehetőségei azonban tartalékot képeznek, amelynek birtokában a szakmai munkaoktatás feladatainak elvégzése mellett a munkára nevelés átfogóan megvalósítható. A termelő tevékenység sokak számára csak ipari üzemekben

végzett munkát jelent, ezért gyakran más területeken valami-
féle lazább felfogású szakmai munkaoktatás és ettől elkülö-
nülő munkára nevelés folyik. Nem kétséges, hogy a közvetlen
ipari munka jellegének fokozatos változása, az ember közvet-
len funkciókban történő átnövése vagy a kettő egymás mellett
létezése megnehezíti a munkát is és a munkára nevelést is.
Ez az iparra is érvényes. A szolgáltatások növekedésével vi-
szont az eddigiektől eltérő, más tartalmú és jellegű munka
is megjelent, ami oktatási szempontból megkérdőjelezheti a
gyakorlati oktatás központú koncentráció elvének következe-
tes alkalmazását. Ezt a feltételezést erősíti a közelmúlt-
ban megjelent " Gyakorlati oktatási kézikönyv " megjelenése
után elhangzott olyan vélemények egy része is, melyek szerint
a könyvbe foglaltak csak kevésbé alkalmasak a szakközépisko-
lai, a mezőgazdasági, vagy a gép-és gyorsíró szakiskola, az
egészségügyi szakiskola munkájának a segítésére. Ezek, nyil-
ván egyedi megnyilvánulások és a nem kellő szakmai tájékozott-
ságból erednek, de mert nehezítik a szakmai munkásoktatás és
a munkára nevelés helyes kapcsolatainak a kialakítását, fel
kell figyelniük rájuk és tennünk is kell elterjedésük ellen.
Fellépésünknek a gazdaságtörténet tanulsága, a közgazdasági
valóság, de még a pedagógia számos, elsősorban Makarenkó
nevéhez fűződő tapasztalata is kellő nyomatékot ad.
E hivatkozások és tanulságok egyértelműen az ipar prioritá-
sára mutatnak rá, mind a műszaki haladást, a tudomány

hasznosítását, mind a bonyolult termelési eszközök előállítását illetően.

Nem véletlen, hogy Makarenkó a termelés rendszerében kívánta megvalósítani a személyiség teljes nevelését, az ipari termelés váltotta ki a korszerű szervezési, szociológiai, ergonómiai kutatásokat. Itt történt a marxista munkafogalom és az ehhez kapcsolódó kérdések első kifejtése. Az ipar teremtette meg az ipargazdaságtant, a szélesedő közgazdasági szemlélet e hatások alapján vezetett el az emberekbe befektetett tudás gazdasági hasznosságának kérdéseire, az oktatásgazdaságtanhoz.

Az ipari munka jelentőségét és ezzel összefüggésben a szakmával kapcsolatos pedagógiai munkát, ennek didaktikai, szociológiai, pszichológiai, ergonómiai stb. köréit ezért meghatározónak érezzük. Az ipar hasznosítását a legszembevetőbb szívsugárzásban a mezőgazdaság nagy termelési rendszereiben találjuk, de hasonló ipari jellegű szervezés és eszközhasználat valósul meg a vendéglátóiparban vagy a kereskedelemben is-, más körülmények és feltételek között.

A szakmunka oktatása és a munkáranevelés ezekben az ágazatokban is termelési kapcsolatokhoz kötött.

Az ipari szakmákban ezek tanításában használt, tudományos kutatásokon alapuló, a tanítási-tanulási sajátossá-

gokat, módszereket stb. átfogó pedagógiai- szakmai- elméleti gyakorlat tehát alapvető jelentőségű.

Ennek megfelelően a koncentráció és a gyakorlati oktatás meghatározottsága valamennyi képzési tartalomban és formában fontos elem. A helyesen használt koncentráció segíti a természeti, társadalmi és technikai valóság egységes értelmezését, bizalmat kelt a megismerhetőség iránt, felismeri a totalitást.

Ezek alapján a szakmunka-oktatás megfelelően erősíti a munkára nevelés lehetőségeit, tartóssá teszi az ott szerzett kedvező tapasztalokat. Segít abban, hogy a szakmai szint elérése érdekében a gyakorlati oktatás szintetizálhassa a szaktárgyakban megismerteket.

A munkára nevelést befolyásoló néhány iskolán kívüli orientációs jellemző

Az építőipari szakembert nem egyszer illetik azzal a triviális ^{szólás}szólás-mondással, hogy: " Egy kis habarcs egy kis mész, kőművesnek minek ész." Ezzel szemben ha megnézzük az építőipari szakmunkástanulók számára előírt tanterveket, követelményszinteket, könnyen beláthatjuk, hogy az építőipari szakmunkásképzésben a munkáranevelés mind a szellemi, mind a fizikai munkára irányul.

Igaz a szólás-mondás: " ahol zűrzavar van a fejekben, ott ostobaság van a tettekben !"

Az elméleti munkát a tanulók nagy része nem tartja egyen-

értékűnek a fizikai munkával; azt lebecsüli. Ennek oka az, hogy ezek zömmel munkás, paraszt származású tanulók / intézetünkben is a tanulólétszám 90 %-a /, kisgyermek koruktól kezdve általában végeztek házkörüli munkát / állatok etetése, kisegítő munka, falusi családi házaknál segédkezés /, tehát volt és van kisebb-nagyobb fizikai munkájukban mindennapos sikerélményük. Ezzel szemben szellemi munkájukat / éppen mert gyenge tanulók voltak / sosem kísérte elismerő, dicsérő szó.

Nevelési szempontból ezt a tényt mindig meg kell ragadnunk. Egyébként ezzel nincs is semmi baj. A gyakorlati oktatás átlagos tanulmányi eredménye 3,8 - 3,9. Szemben az elméleti oktatás 2,8 - 3,1 átlagával. / 635. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet átlagai; 1971-1981. Békésosaba. /

A tanulók a fentiek miatt is nemcsak az ösztöndíjjal vagy teljesítménybérrel járó feladatokat évezik szívesen, hanem örömmel tesznek eleget társadalmi munkamegbizításoknak is, /Bár nem tagadható, hogy egyes építőipari szakmákat a tanulók többsége a jó kereseti lehetőségek miatt választja. /

Az értelmetlen munkát a tanulók is elítélik. Ez a helyzet nem szolgálja a nevelési célok elérését, ezért újból fel kellene vetni éppen az ötnapos munkahétre való áttérés kapcsán néhány építőipari szakmában a turnusos képzést.

/A turnusos képzésnek kialakult rendszere és módszere van; a részletezéstől eltekintünk./

A magas arányú tanulói lemorzsolódás okai között az is szerepel, hogy az építőiparban igen kedvezőtlenek a munkakörülmények és az időjárás viszontagságaival is meg kell küzdenie a tanulónak,

A nehéz fizikai munkát államunk nemcsak differenciált ösztöndíjjal, hanem az egyes szakmákban még külön kiemelt ösztöndíj pótlékkal és társadalmi ösztöndíjjal is honorálja a szakmunkástanulók számára. III. évben már teljesítménybérben is dolgozhat a tanuló. /A teljesítmény 90 %-át kapják kézhez./ Ez újabb negatív, máskor pozitív gondokat jelent a munkára nevelésben. Ugyanis megítélésünk szerint ez a túlzott anyagi érdekeltség és ösztönözés egyoldalúvá teszi a tanulókat a szakmai ismeretek megszerzésében; másodszor pedig mivel nem tudnak a tanulók a pénzükkel gazdálkodni, számos fegyelmi problémával, negatív életvitellel kell szembenézni.

A szakmunkásképző intézet /az osztályfőnök, a tanár, a szakoktató/ irányító, koordináló szerepe gyakran nem érvényesül. Bár érdekes, hogy pl: teljesítménybérben való munkavégzés a kollektív szellemet erősíti. Egyébként is jellemző az építőiparra a brigádmunka. /Pl: a Szakma Kiváló Tanulója Országos versenyeken is csak párban, illetve segítővel tudnak dolgozni az ácsok, kőművesek./

Utolsó fél éves tanulóinkat szocialista brigádokba, közösségekbe szoktuk beosztani, hogy a tanulóknak a későbbiek folyamán könnyebb legyen beilleszkedniük. Ez jógyakorlat, mely pozitívan hat vissza a tanulók munkára nevelésére. A munkára nevelés számos pozitív effektusával találkozhatunk a szakmai építőtáborokba. /Tanulóink pl: részt vettek a Délpesti Kórház építkezésén./

Az ács tanulók elmondták, hogy jóízűen, élvezettel dolgoztak, mert magasfokú volt a munkaszervezés. Igaz viszont, hogy az építkezés élén kormánybiztos állt.

Ezzel szemben sajnos sok negatív tényezővel találkozunk az építőipari területeken. Különösen az építőipari segédmunkások között tapasztalható olyan viselkedés, amely rendkívül negatív módon befolyásolja a tanulóinkat.

/Laza munkafegyelem, italozás és csábítás, stb./ Csupán érintően szólnunk arról, hogy a tanulók viszonylag sok időt töltenek el a munkahelyre való oda- és visszautazással. Olyan holtidő ez, melyet belátható időn belül sem lehet hasznosan kitölteni. Nem siker a tanulók között elővenni egy könyvet, azt olvasni. Inkább a kártya, jobb esetben az újság kerül elő.

Kezdő fiatal szakmunkások elmondják, hogy a vállalatoknál volna mód továbblépésre, továbbtanulásra, azonban erre semmi sem motiválja őket, hiszen az építőiparban a középvezetők kevesebbet keresnek, mint a szakmunkások.

Ez visszahat pedagógiai munkákra, hiszen ez is egy negatívan ható tényező a tanulásban amúgy sem nagyon buzgólkodó tanulóinkra.

Képességek fejlesztése az építőipari szakmunkásképzésben

E kérdéskör kibontásánál célszerű abból kiindulni, hogy:
" a munka, az alkotás, az emberi képességek megnyilvánulásának legmagasabb foka." Filozófiai Kislexikon, Kossuth Könyvkiadó, Budapest , 1973.

Ez a megállapítás a pedagógiában, ezen belül a munkárhoz való viszonyulásban egyértelműen kijelöli a tennivalókat: fejleszteni kell a képességeket. Igen, de mit és hogyan ?

" A pedagógiában kevés olyan zűr-zavaros, cseppfolyós fogalom él, mint a képességek és a képességfejlesztés " olvashatjuk a Képességek fejlesztése a tanítási órán " című könyvet ajánló sorok között / Lénárd Ferenc: Képességek fejlesztése a tanítási órán, II. Kiadás, Tankönyvkiadó Budapest, 1982. /

A képességek fogalmának kifejtését Dr. Nagy József egyetemi tanár előadása alapján az alábbiak szerinti kifejtésben használjuk:

" Képességek csak tevékenység közben fejlődnek. Fejlőhetnek spontán módon, de a képességfejlesztés impliciten magában foglalja a tudatosságot és célirányosságot is. Márpedig az oktatás- képzés célirányos tevékenység, így a fejlesztő eljárásokat és hatásokat részekre, illetve ciklusokra lehet és kell bontani."

A képességfejlesztésben mindhárom fajta képességet figyelembe kell venni.

a./ A funkcionális képességek / melyek egyes szervek működésétől függenek, velünk születettek / is fejleszthetők, mert működésük fejleszthető.

b./ Az általános képességek ugyancsak fejleszthetők, tanulhatók, még akkor is, ha tartalmazzák a velünk született tulajdonságok bonyolult rendszerét.

c./ A műveleti / tanult képességek / pedig elsajátíthatók, megtanulhatók.

Minekután^{o/} a képesség is a pszichikus kultúrák egyike, akár a jártasság, készség, ezért végsősoron tudásról van szó, illetve arról, hogy ez a tudás hogyan jelenik meg az ember pszichikumában. Nem szakítható el a képességfejlesztés tehát az emberi adottságoktól, melyek már születésünk kor potenciálisan jelen vannak. / Öröklött és a magzati élet során szerzett tulajdonságok ./ De nem szakítható el a környezeti hatásoktól, a nevelés, oktatás minőségétől, de a jártasságtól, a készségtől sem. Rubinstein is kifejti e fogalmak sajátos dialektikáját, hiszen a tétel meg is fordítható: azaz ismeretek, jártasságok, készségek sem alakíthatók ki bizonyos képességek nélkül. Célszerű tehát a feladatkijelölés előtt felidézni a jártasság és készség fogalmát is.

Jártasság fogalmát dr. Nagy József egyetemi tanár így fo-

galmazza meg: " Olyan pszichikus rendszer, amelynek a lefolyása algoritmikus ugyan, de az algoritmusban hibák vannak, nem egyértelműek, de nem lényeges ponton vannak./ A jártasságból nem lesz készség./

Készség ugyancsak az előző szerző megfogalmazásában:

" Olyan pszichikus rendszer, amelynek lefolyása algoritmikus és amelynek a begyakorlottsága automatikus lefolyást is elérhet." / Tehát, ha egyértelmű algoritmus adható, akkor az készség. Kell tehát külső információ is./ A begyakorlottságnak szintjei vannak; az adott életkorban elérhető szintek.

Tehát végülis amikor oktatunk, nevelünk, képzünk / és a tanuló tanul /, a tanulás által mint tevékenység által pszichikus rendszereket hozunk létre, vagy fejlesztünk tovább. A magasabb rendű pszichikai rendszereket / érettség / csak hosszú évek alatt tudunk kialakítani, azokat mérni nehéz, bár felismerhetőek.

Ha a fentiekből el akarunk érkezni a pedagógiai hasznosítás lényegéhez alaptételként kell elfogadnunk:

- 1./ A szakmunkástanulók már képzésük kezdetén is rendelkeznek általános képességekkel, ezeket figyelembe kell venni, és ezekre lehet építeni az adott szakma önálló gyakorlásához szükséges, sajátos / speciális/ képességeket.
- 2./ Kellő elméleti ismeret szükséges ahhoz, hogy képes-

ségfejlesztés hatékony legyen. / Pusztán utánzással, vagy lélektelen mechanikus gyakorlás útján is el lehet jutni sajátos képességekhez, de ezért nagy árat fizet mind a tanuló, mind a pedagógus, mind a társadalom./

- 3./ Külön pedagógusi feladat a tanulóknál szunnyadó képességek felfedezése, kifejlesztése, illetve kibontakoztatása, mert ha nem vesszük ezeket észre, elsorvadnak.
- 4./ A képességet nem az egyes tevékenységek kiválasztása, hanem azok egymáshoz való viszonya, belső logikai kapcsolata, sorrendisége határozza meg. Erre nagyon kell ügyelni a Tanterv készítésénél, az egyes témák feldolgozásánál. Itt jön a szerepe az iskola és a képzésben résztvevő vállalat jó együttműködésének, a képzés feltételeinek jó biztosításában.
- 5./ Az adott tevékenység tartalmából, illetve struktúrájából következik, hogy nemcsak kézzel, hanem egy sor bonyolult pszichikus folyamatra is szükség van végrehajtásához. / Figyelem, emlékezés, gondolkodás, képzelet. / Legfeljebb arról lehet szó, hogy egyes képességek "kiemelkedő" /domináns/ szerepet játszanak a munkatevékenységben.
- 6./ A tanulók tevékenységének megszervezésével szemben

tehát a követelmények egész rendszerét kell figyelembe venni. E pedagógiai elvek figyelembevétele, alkalmazása szükséges, de nem elégséges feltételei munkánk sikerének. Ehhez a tanulók akarása, szorgalma, becsületessége, állhatatossága, teherviselése stb. szükséges.

Nehezen igazodik el e problémakörön tanár, szakoktató, igazgató egyaránt. Ugyanis a Tantervek sem nyújtanak ehhez különösebb segítséget. De a Módszertani Utmutató sem. Próbáljuk ezt egy-két példán igazolni.

a./ Az 1617. sz. építő alapszakma szakmai gyakorlat tanterve az oktatás tartalmát úgy határozza meg, mint az elsajátítandó ismeretek, jártasságok, készségek és képességek körét / 7-8. old. / Ennek ellenére a tantárgy tanításának feladatai, illetve a követelmények között egyetlen / ! / képesség, a műszaki gondolkodási képesség megnevezése, szerepel. Ugyanezen képesség kifejelsztését írja elő a kőműves szakma tanterve /1617-4.sz./ is, de ebben a követelmények között már nem szerepel egyetlen képesség sem.

b./ Az 1611.sz.szobafestő-mázoló /tapétázó/ szakmai gyakorlat tantervi követelményeiben a műszaki gondolkodás képességén kívül a gyakorlati tevékenység folyamatos fejlesztésének képessége is szerepel. E kivé-

tel valószínűleg a szakmunkásképző iskolák általános célkitűzéseiből került át a tanterbe, a vonatkozó rész ugyanis így hangzik: " ... fejlessze ki a tanulóknál a szakmai tudás folyamatos megújításának igényét, és az ehhez szükséges képességeket. "

e./ A 901.sz. asztalos alapszakma tanterve a szakmai gyakorlat tanításának feladatai között elsőként említi a " szakmai képességek és készségek " kialakítását és fejlesztését mind a kézi, mind a gépi megmunkálásban /tehát a szakmai képességek és nem a szakmai jártasságok elnevezést használja./

Ugyanitt a 2 általános tantárgyi irányelvekben bővebben találunk utalást a képességekre: "ki kell fejleszteni a tanulóknál azokat az értelmi és gyakorlati képességeket, melyek eredményes és balesetmentes tevékenységükhöz szükségesek: gyors ítélőképesség és eszelekvőképesség, megfigyelőképesség, koncentrált figyelem."

Az elgondolt és megtervezett képességfejlesztő pedagógiai munkánkat sok tényező korlátozza. Ezek egy részéről már szóltunk, amikor kifejtettük, hogy az építőipari szakmunkásképzésben milyen előképzettségű, családi helyzetű, sorú tanulók érkeznek. De kinn a munkahelyeken legyen az tanműhely, tanudvar, tanépitkezés, vagy bármilyen munkaterület, számolni kell a következőkkel:

a./ Az ember nem gép.

A gép az esetek túlnyomó többségében ténylegesen csak két állapotot ismer: üzemet és nyugalmat, működést vagy nem működést.

Az ember, a tanuló minden tetszőleges fizikai és pszichikai funkciójának két extrém állapota között, vagyis az aktivitás és teljes inaktivitás között fokozatos átmeneti állapotok vannak, amelyek oda nem figyelésben, hibák szaporodásában nyernek kifejezést. Ilyen az oktatást-képzést zavaró körülmények:

- a tanuló pillanatnyi pszichikai állapota;
- a tanuló egészségi állapota;
- külső zavaró környezeti tényező /hőfok, nyomás, nedvesség, zaj, gyorsulás, a levegő oxigéntartalma/.

Mindezek a környezeti hatások befolyásolják pedagógiai munkánk teljesítményét, hasznosulását.

b./ Az emberi képességek is értékek. Azokhoz a tanulók viszonyulnak. Tudják, hogy ez is egyfajta gazdagodás, mely gazdagodáshoz munkán, tevékenységen keresztül jutnak.

Tudják, hogy ez haladásuk része. Épp ezért fontos, hogy mindez tudatosuljon bennük. Kell, hogy ez a pozitív értéktételzés visszahasson magatartásukra, viselkedésükre.

Ezeknek a feladatoknak elvégzéséhez magasabban kvalifikált pedagógusokra, szakoktatókra van szükség, akik is-

merik és tudják tartalmi és funkcionális tennivalóikat, praktikus emberismerettel rendelkeznek. Továbbá értik a szocialista iskola értékfejlesztő, értéktovábbító szerepét és értékek változásának folyamatát.

II. A VIZSGÁLT TÉMA EIMÉLETI FELTÁRÁSA

II/1. A tevékenység és munka pedagógiai elemzése, szerépük a személyiség fejlesztésében a ne- velési főfeladatok szerint

A munkatevékenység sajátos szociálpszichológiai és szociológiai tény is egyúttal. A munkatevékenység lényeges közvetítő közege a tanulók- tanárok- szakoktatók speciális kapcsolatrendszere. A munkatevékenység orientáló jellegzetességét azok a személyközi viszonyok formálják, amelyeknek törvényszerűségei többnyire a személyes kapcsolatokat közvetítő és realizáló magatartások sokféle ötvözetéből adódnak. E kereten belül érvényesül a munkatevékenységre vonatkoztatható értékelő jellegű attitűdök szerepe. Tartalmukat tekintve azt mondhatjuk, hogy eredményesen vagy eredménytelenül hatnak a munkához való viszony kedvező módon / emocionális, illetve magatartási aspektusból / történő formálódására.

A munkatevékenység természetét vizsgálva az előbbi gondolatok alapján, azt mondhatjuk, hogy tanulóink konkrét társadalmi, gazdasági, történelmi körülmények között alakítják ki munkához való viszonyukat. E viszonyt interperszonális és konkrét tárgyi, technológiai feltételek között valósítják meg.

Szociológiai szempontból elemezve szakmunkástanulóink munkatevékenységét azt kell látnunk, hogy egyre nagyobb hatást gyakorol az anyagi- gazdasági és tudati- ideológiai viszonyok kölcsönhatása, melybe szervesen épül be az iskolai tanulási tevékenység viszonyrendszert/szolgáló / formáló illetékessége is. A tanulók közösségi viszonyrendszere sajátosan képezi be az előbb említett kölcsönhatások pszichés jellegű közvetítő funkciót.

Dolgozatunkban éppen - e sajátosság következtében nem dolgozhatunk tanulóink értékorientatív viszonyainak figyelembe vétele nélkül.

Mindvégig figyelembe kellett vennünk, hogy szakmunkástanulóink meghatározott emberi társulások mentén dolgozzák fel és alakítják ki munkatevékenységükhöz fűződő értékelő állásfoglalást tükröző beállítódásukat.

Az építőipari technológiából és munkaképzésből következően a szociális interakciók és építőmunka folyamatában kikerülhetetlenek és annak valamennyi jellegzetes vagy fontos dimenziója érvényesül a munkatevékenység elsajátításában éppúgy, mint a tárgyi tevékenységben. Az emberi tevékenység eszközhasználatú, instrumentális struktúrájú, illetve a tevékenység sajátossága, hogy szociális-interperszonális viszonyrendszerbe ágyazódik. Ez a megállapítás az elsajátítás technológiájára is érvényes.

Ezen mozzanatok határozzák meg a munkatanulás pszichés folyamatainak sajátosságait. Az eszköz közvetíti a tevékenységet, amely az embert nem csupán a tárgyak világával, hanem a többi emberrel is összekapcsolja. Ennek köszönhető, hogy a szubjektum tevékenysége mintegy felszívja az emberiség tapasztalatát. Ebből következik az is, hogy az ember pszichikus folyamatai / magasabb pszichikus funkciók / olyan struktúrában szerveződnek, amelyeknek egyik kötelező láncszemét feltétlenül azok a társadalmilag, történelmileg kialakult eszközök és módszerek képezik, amelyeket mindannyiunknak a környezetünkhöz tartozó emberek adnak át a társadalmi együttműködés, érintkezés folyamatában. Valamely tevékenység kivitelezésének az eszközét, módját azonban nem lehet másképpen átadni, csak nyílt külső cselekvés formájában és a beszéd segítségével. Más szóval: a magasabb rendű specifikusan emberi pszichikus folyamatok csakis a másik emberrel való kölcsönhatásban, vagyis mint interpszichikus folyamatok születhetnek meg. Az egyén csakis ezután válik képessé a pszichikus funkciók önálló teljesítésére.

A további fejlődés folyamán a magasabb rendű pszichikus funkciók jelentős része elveszti eredeti külső formáját, és interpszichikus folyamattá alakul át.

A magasabb rendű belső pszichikus tevékenységek a munkán alapuló emberi társadalom formálódásának eredményeként,

annak történelmileg kialakuló gyakorlati tevékenységéből származnak, és minden új nemzedék az ontogenetikus fejlődés során alakulnak ki. Ezzel egyidejűleg megváltozik a valóság pszichikus visszatükrözésének a formája.

Létrejön a tudat- a szubjektum reflexiója a valóságra, saját tevékenységére, önmagára. A tudat együttes tudás, közös tudat, de csak abban az értelemben, hogy az egyéni tudat kizárólag úgy létezhet, ha létezik a társadalmi tudat és annak reális szubsztrátuma, a nyelv. Az anyagi termelés folyamatában az emberek a nyelvet is termelik, amelynek nemcsak az érintkezés eszköze, hanem a benne rögzített, társadalmilag kidolgozott jelentések hordozója is. A tevékenység tehát valóban tárgya a pszichológiának, de nem valami sajátos "része" vagy "eleme", hanem sajátos funkciója révén. Azzal, hogy mintegy belehelyezi a szubjektumot a tárgyi valóságba, azzal pedig átalakítja az egyén pszichikumában. A szociálpszichológia elemi jelenségének kétségtelenül a társas^o kölcsönhatást / szociális interakciót / kell tekintenünk. Az interakció nem egyéb, mint két személy kölcsönösen egymás felé irányuló s egymás viselkedése által vezérelt aktivitása, amelyet rendszerint - bár korántsem mindig - a résztvevők tárgyi tevékenysége közvetít. Az interakció olyan általános fogalom, amely számos konkrét jelenséget ölel föl: kooperációt, versengést, kommu-

nikációt és az emberi együttműködés minden lehetséges változatát. A társas kölcsönhatás résztvevőit meghatározott indítékok / szociális mátyvumok / készítik kapcsolatfelvételre, kapcsolatba lépve kölcsönösen észlelik egymást / szociális észlelés /, s képet, értékelő véleményt alkotnak egymásról. Egymás számára értékelhető beállítódások / attitűdök / tárgyai: e képeket és értékeléseket sajátosan átszínezik és szervezik a társak önmagukról alkotott képzetet, valamint az értékelő minták / sztereotípiák/, előítéletek és azok a szociális kategóriák, amelyek alá kölcsönösen besorolják egymást. Érintkezésüket a kommunikáció folyamatai / verbális és metakommunikáció / közvetítik, érdekeiknek megfelelően rendszerint meghatározott szándékokkal / interakciók / lépnek kapcsolatba, hogy bizonyos szükségleteiket közvetve vagy közvetlenül kielégítsék. Kölcsönhatásuk lehet együttműködő / kooperatív / vagy versengő; együttműködésüket tárgyi tevékenység közvetíti / pl.: a munkamegosztás szükségletei /. A kölcsönhatásban álló társak között sajátos kölcsönös függőségi - hatalmi és befolyási viszonyok jöhetnek létre: egyikük befolyása a társra erőteljesebb lehet, pszichológiai hatalmat gyakorolhat fölötte, ennek révén alkalmazkodásra / konformizmus / készítheti. A társas kölcsönhatásban álló egyének viszonyát ugyanezek a pszichikus

mechanizmusok valósítják meg, de egyúttal objektív szociológiai tényezők közvetítik, amelyek éppen az előbbieken nyernek pszichikus reprezentációt / leképezést /. A társas kölcsönhatás részesei meghatározott társadalmi csoportok, rétegek, osztályok tagjai: világosan körvonalazható helyet foglalnak el a társadalmi struktúrában, s ennek megfelelően társadalmi szerepek hordozói. Kapcsolataikat a szociális szimbolizáció / viselkedési szabályok, normák, életmódminták, kulturális szabályok stb./ képződményei is szabályozák. Mindezekon felül az interakció mindig konkrét szituációban zajlik le, s e szituáció dinamikus sajátosságai ugyancsak erőteljesen befolyásolják a kölcsönhatás lefolyását. Így pl. attól függően, hogy az éppen adott szituáció milyen érdekcsoportokat érint, folyamodhatnak a társak az együttműködő vagy versengő viselkedéséhez. A tanulók termelési tevékenységében mind a kooperálásnak, mind a versengésnek jelentős szerep jut. Az építőmunka szükségképpen "brigádmunka", a termelési feladatok megoldása csak több résztvevő együttes tevékenységével oldható meg. Ez tehát feltételezi a kooperációt, De ugyanakkor több egyén vagy kettős, hármas csoport azonos munkát végez. Esetenként egy-egy egyén is. Ilyenkor a törekvés a brigádtárs vagy brigádtársad megoldási mozzanatainál gyorsabb, sikeresebb, egyszerűbb, könnyebb,

ötletesebb megoldásra való törekvés az egyik legjellemzőbb emberi tulajdonság. Ez viszont feltételezi a versengést. Ez a magatartás mind a brigádon belül, mind a brigádon kívül alapja az elismerésnek, sikernek; igen jelentős motivációs erő érvényesül tehát benne. Ilyenformán a tevékenység fogalma szükségszerűen összekapcsolódik a motívum fogalmával.

Tevékenység nem létezik motívum nélkül; a "motiválatlan" tevékenység sem motívum nélküli, hanem olyan, amelynek motívuma szubjektive és objektive rejtett. Az egyes emberi tevékenységek fő "összetevői" az őket megvalósító cselekvések. Cselekvésnek azt a folyamatot nevezzük, amely az anticipált eredményre vonatkozó képzetnek, vagyis egy tudatos célnak van alárendelve. Ahogyan a motívum fogalma a tevékenység fogalmával, ugyanígy a cél fogalma a cselekvés fogalmával áll szoros kölcsönhatásban. A szociális jelző keltette tévképzetek leggyakoribb és történetileg is a legmesszebbre visszanyúló változata a hiedelem, hogy a szociálpszichológia valamiképpen a társadalom pszichológiája, nem pedig a társadalomban - ennek következtében különböző csoportokban, közösségekben - élő és tevékenykedő egyéné. A szociális jelző itt a társadalomnak mint szubjektumnak a szinonimája lesz. Ennélfogva a szociálpszichológia abban látszik különbözni a pszichológiai kutatás más ágaitól, hogy szubjektuma valaminő kollektív

szubjektum / tömeg, csoport, nép, réteg, osztály, társadalom ./ Ebben az esetben szubjektuma a munkabrigád.

A mai szociálpszichológia az említett társadalmi képződményeket, illetve folyamatokat bizonyos esetben az egyéni viselkedés sajátos, dinamikus helyzeti feltételeiként szemléli. Máskor pedig úgy tekinti őket, mint a szociális kategorizáció és önkategorizáció támpontjait és vonatkozási kereteit, melyek azáltal az éntudat és az azonosságtudat /identitás/ felépítéséhez is alapul és anyagul szolgálnak.

E tudomány központi problémája az ember mint társas lény, illetve e tény genetikus és aktuális viselkedésszabályozó hatásai. Ilyenformán elsősorban a közvetlen és / vagy a társadalmi objektivációk és szimbolizáció révén közvetített személyes kapcsolatok és kölcsönhatások pszichikus előfeltételeit, mechanizmusait és következményeit, valamint az emberi társulások / és bennük résztvevő egyének / pszichikus jelenségeit vizsgálja. Szociálpszichológiai vizsgálódásra a dinamizmus, a vonatkozások, a pszichikus jelenségek szintere, a szociális kategorizáció és önkategorizáció és számos más faktor benne realizálódó léte miatt különösen alkalmas tanulóink esetében. Ehhez járul még, hogy ezek a munkatársulások, tudatosságuk mellett önkéntesek, tehát a társulásban megnyilvánuló pszichikus mechanizmusok jól átte-

kinthetők, s a helyzeti nehézségeken és akadályokon túl könnyen vizsgálhatók. Az ember társadalmi létezésének nem kevésbé alapvető ténye, hogy tudatosan és szabadon társuló, társulásait az élmény szintjén leképező és tudatosan együttműködő / kooperáló/ lény. Az ember egyedülálló sajátossága, hogy társulásait és együttműködését szimbolikus formák és objektivációk / a jelen nem lévő másikat, a csoportot, a társadalmat képviselő értékek, normák, szabályok, stb./ által szabályozza, s céljait ezek révén sokszorososan és bonyolultan közvetítettékké, időben többé vagy kevésbé messze elhalasztottakká tudja tenni. Ebből a kitüntetett tényből ered a munkához való viszony jelentéstana, ebből vezethető le tudományos rendeltetése. A szociálpszichológiai tények paradoxona ugyanis éppen az, hogy sehol máshol nem találhatók, sehol máshol nem vizsgálhatók, mint az egyéni pszichikumban, az egyéni viselkedésben, de közvetlenül mégsem vezethetők le belőlük. E vizsgálat is, mint a termelés egy igen érzékeny faktorát szemlélő és elemző tevékenység, törekszik arra, hogy a vizsgálat során szerzett ismeretei, megállapításai, következtetései, a vizsgált szervezet javára szolgáljanak, eredményeit ne hagyják figyelmen kívül. Ennek oka az a meggyőződés, hogy a vizsgálat megállapításainak figyelembe vételével nemcsak a termelő tevékenység

fokozódását segíti elő, hanem igen jelentős hatása van a munkát végző ember személyiségfejlődésére is. A specifikusan emberi pszichikus tükrözési forma, a tudat a munkafolyamatban, a közvetlen termelőtevékenységben alakul ki. Ilyenformán a munka már a kezdet kezdetén döntő tényezőként lép fel és ezzel együtt az emberek lelki, pszichikus fejlődésének megtestesítőjeként is. A szellemi és fizikai munka kettészakítása pszichikai értelemben üressé tette a fizikai munkát és ez úgy tükröződött a lélektanban, hogy ez figyelmen kívül hagyta a szellemi munka és a társadalmi termelés közötti belső kapcsolatot. A munka alapvető formáját, az anyagi értékek termelését kizárólag az emberrel meglevő külsődleges kapcsolatainak nézőpontjából vették szemügyre. Az anyagi, technikai törvények által szabályozott termelési folyamatokban részt vevő embert csupán arról az egyetlen oldaláról szemlélték, amennyiben munkatevékenységében alárendelte magát ezeknek a törvényeknek. Ezért a múlt század végéig a pszichológia egyáltalán nem tanulmányozta az embert, mint az anyagi termelés szubjektumát. Bár a ma még jelentős számú nehéz fizika munkák köre valóban esökkenő tendenciát mutat, a folyamat azonban objektív okok miatt nem túlzottan gyors. Ezzel a munkatípussal tehát a jövőben is feltétlenül foglalkozni kell. Még szinte a teljes gépesítés után is adód-

hatnak nehéz fizikai munka jellegű tevékenységek. Sajátos problémát jelent itt, hogy az ilyen feladatok nehéz fizikai munkához nem szokott munkásoknak kell majd megoldaniuk.

Még rosszabb a helyzet a statikus igénybevétellel kapcsolatban. A statikus megterhelést okozó munkakörök száma napjainkban nem hogy csökkenne, ellenkezőleg, növekszik. A növekedés részben az ipari fejlődés következménye ... Bár a fizikai munkán belül várhatóan eltolódnak az arányok / a nehéz fizikai munka arányának lassú csökkenésével /, a fizikai munka egészének jelentősége még hosszú ideig megmarad.

Ez az építőiparban különösen érvényes, mert a nagyfokú gépesítés ugyan megszabadította az embert sokféle nehéz fizikai munkától, de a megmaradt munkák szintén igen nehezek.

Elvileg az igaz, hogy a "szocializmus építése igényli a termelés humanizálása" elvének egyre erőteljesebb érvényesítését. A munkapszichológia két irányban - az optimalizálás és humanizálás - tudja segíteni a termelés színvonalának, a munka hatékonyságának növelését.

A jelenlegi technika és technológia feltételei között a termelés hatékonyságát már nem műszaki megoldásokkal

hanem a dolgozó ember aktivitásának fejlesztésével lehet növelni.

A munkalélektan hozzájárulhat a termelés szervezésének és irányításának fejlesztéséhez is, a mindennapok gyakorlata azonban ettől eltér.

Nincs tisztázva a munkapszichológia tevékenység és a munkalélektani laboratórium helye és szerepe a vállalati hierarchiában. A termelés irányítói közül még kevesen igénylik a pszichológia ismeretáinak felhasználását. A munkalélektani kutatás és gyakorlat egész eddigi fejlődése sokkal erősebben szubjektív szándékok eredménye, sem mint a gazdasági életben történő szükségszerű alkalmazás és érvényesülés következménye.

E vizsgálat azonban arra törekszik, hogy hangsúlyt adjak a munkatevékenység erőteljes személyiségfejlesztő hatásának. Az emberi személyiség reális alapjai nem a genetikai programban, nem természetű adottságaiban és hajlamaiban, s még csak nem is az általa megszerzett, többek között szakmai jártasságokban, ismeretekben és készségekben rejlik, hanem azon tevékenységek rendszerében, amelyeket ezek az ismeretek és készségek realizálnak. A személyiség, röviden szólva, halmazat /aggregátum/ egy másik halmazaton belül; olyan struktúra, amely egy másik terjedelmesebb struktúrán belül foglal helyet, és annak részét képezi.

Mindannyiunknak szükségünk van azonban arra, hogy figyeljük és felismerjük a kétféle struktúra érintkezési pontjait és kölcsönös függőségi viszonyát.

A munka során ugyanis a munka eredményességének sikerélménye csak az egyik személyiségépítő hatás. A másik a csoport tagjainak jelenlétében, hatásában, illetőleg a rájuk tett hatáxban rejlő siker élménye.

Valójában az történik, hogy a másik személy körül egyfajta "kognitív" örvény alakul ki. Ki az illető, mit csinál itt, milyen viszonyban áll velem? A környező világ többé már nem az enyém. Nem folytatom a magam dolgát addig, amíg nem jelöltem ki környezetemben a másik személy helyét ... A környezetünkben lévő dolgok között általában a személyeknek van legerősebb felhívó ereje. Összehasonlítás és elemzés végett minden további nélkül ki lehet dolgozni a személyiség bizonyos "finom" tulajdonságainak relatív kvantitatív meghatározását / tehetség, ismeretek, mélysége, érdeklődés iránya és kiterjedése, alkotó fantázia, éles elme, szervezettség, fegyelmezettség stb./ Ennek egyik legegyszerűbb módja, ha megállapítjuk, mekkora intenzitással szerepel az illető tulajdonság. A mennyiségi értékelés módszerét fel lehet használni mind önértékelésre, mind a személyiségek kölcsönös értékelésére. E mérési adatok bizonyos stabilitással rendelkez-

nek, mozgásuk mögött pedig reális vélemény és viszonyváltozások húzódnak meg. Az értékeléseket mind az állapot elemzésére, mind a folyamatok, változások elemzésére felhasználhatjuk. Emellett a minőségi értéktételeket is felhasználhatjuk, mind a tulajdonságoknak csoportokban való egyesítésekor, mind akkor, amikor jellemezni akarjuk valakinél ennek vagy annak a tulajdonságnak az intenzitását. A személyiség másik megközelítése az emberi tárgyi tevékenység belső struktúrájának, közvetítésének és a pszichikus visszatükrözés által szült formáinak az elemzését tekinti a személyiség-tanulmányozás alapjának. Ez a megközelítés teszi lehetővé, hogy feleletet találjunk a személyiség állandóságának mértékére, továbbá arra is fényt derít, hogy mi tartozik bele - és mi nem - az ember mint személyiség jellemzésébe. A megoldás abból indul ki, hogy az emberi személyiség reális alapja azoknak a ténylegesen realizálódó társadalmi viszonyoknak az összessége, amelyek megvalósulásának az ember tevékenysége is része. Pontosabban az ember sokféle tevékenységének összességében megy végbe a személyiség formálódása.

Szaktanulóink munkához való viszonyát számos körülmény és pszichés feltétel alakítja egyidejűleg. Az előzőekben az interakció és interperszonális viszony-

rendszerbe ágyaztuk a munkatevékenység személyiségformáló lehetőségeit, a következőkben az építőipari szakma pályaprofiljának néhány sajátosságát vizsgáljuk meg, abból a szempontból, hogy hogyan hat a munkatevékenységből adódó értékelő orientációkra.

A pályaprofil arra ad választ, hogyan tartalmazza az építőipari pálya általános leírását. Ezen belül foglalkozik a munka anyagával, tárgyával, a munkaerkölcscsel, a jellemző munkamóddal, a mozgásossággal, a munkavégzésre jellemző helyi adottságokkal, egészségügyi jellemzőkkel, a munkaártalmakkal, valamint a pszichés igénybevétel jellemzőivel és ezt követően kitér a tanulók képzési, alkalmazási feltételeinek rövid ismertetésére is. A felsorolt összetevők mindegyike szerepet kap a munkához való viszony alakulásában.

Az építőipari tevékenységet tehát, mint egy feladat megoldására irányuló cselekvést kell tanulmányoznunk. Közhelyszerű megállapítás szerint a munka során felhasznált anyagok nagymértékben jellemzik a munkatevékenységet. Jelentőségük azonban az érzelmeiben fogalmazódnak újra, amelyek a munkavégző emberben jönnek létre. Végso soron a felhasznált munkaanyag jelentősen determinálja a munkacselekvést. Tanulóink tudják, hogy az eredményes munkavégzés nélkülözhetetlen eleme a munkaeszköz. A munka anyaga és megmunkáló eszköze egy-

befonódik és a végzett cselekvés elemi szakmai feltételévé válik. A hozzájuk való viszony sajátos munkaviszony.

A mozgásigény is eltérő szerepet formál a fenti viszonyok alakulására. Az egyszerű és összetett mozgások számos jól begyakorolt elemi műveletből vagy azok ambivalens megnyilvánulásából áll.

Ezen utóbbi mozzanat érinti az optimális vagy kritikus munkatempó határainak belátását, megtanulását is. A munkavégzés gépesítetttségi foka pedig fokozza az intellektuális mozgások szerveződését is, s nem egy esetben korlátozza a mechanikai jellegű munkamozgások optimális megvalósítását.

A munkatevékenység külső és belső feltételei is sajátosan alakulnak ebben az iparágban.

A külső feltételek szélsőségesen változóak lehetnek, a belsők bizonyos technológiai feltételek betartásához vannak kötve, tehát viszonylag korlátozottak. Ha csak a térbeli szintek szélsőségeit vesszük figyelembe, már akkor is érzékelhetjük, hogy az egészségügyi megfelelés / mélység, fóbia hiánya / mellett megjelenik a helyváltoztatás módjának megváltozása, a munkavégzés pontossági követelményének módosulása vagy a munkavégzés közbeni testtartás szükségszerű megváltoztatása és így tovább.

A munkahely és a munkatevékenység együttes értelemben hatása tehát korlátozza, mintegy "fegyelmezi" a munkavégzés egészét. Erre a komplex hatásra figyelünk kell, amikor részleteiben elemezzük a folyamat végső eredményeiben jelentkező munkához való kedvező vagy kedvezőtlen beállítódást, mint értékelő viszonyulást. Ez azért is fontos, mert a tanuló teljes személyisége nyilvánul meg a munkavégzés folyamatába. Ítélete is egész személyiségéből fakad. A beállítódásban egyidejűleg kap helyet a munka iránti érdeklődés is, meg a speciális beállítódás is. A legtöbb értékelő viszonyulás tehát összehasonlításból ered, annak eredményeként jelenik meg, tehát: következmény. A szakma elsajátítását az egészre jellemző értelmi képességek megnyilvánulásaként is kezelhetjük.

A képzési feltételek ebben éppúgy érvényre jutnak, mint a tényleges képességek. Az értelmi felfogás egyénre jellemző szintje meghatározza, hogy a tanuló a munkatevékenység kapcsán felmerülő összefüggéseket a megoldandó feladat érdekében, hogyan alkalmazza, mint konkrét cselekvést. Ebből a szempontból előadódhatnak bonyolultnak tűnő problémák gyors felfogása, megértése, illetve bonyolultnak ítélhető problémák, amelyek nem igényelnek azonnali döntést, vagy éppen gyors, felületes felfogással is ellátható fe-

ladatok. Végül az is lehetséges, hogy egyszerű utasítások alapján kell rövid ideig dolgozni.

Érzékelhető, hogy egymástól jelentősen eltérő értelmi műveletek vesznek részt a munkafolyamat egészében. Egyik vagy másik alternatíva csak a műveletek egy bizonyos részére vonatkozik és egyidejűleg ritkán fordul elő, hogy több értelmi tevékenység elvégzésére irányuljon a pszichikum. Attól függően formálnak alapot a munkához való viszonya szubjektív alakulásában, hogy a tanuló melyik értelmi tevékenység végzése közben jut kellemes érzelmi tónusba.

Ugyanakkor az is igaz, hogy egyes képesség tartományok az építőipari tevékenységben éppoly fontosak, mint más foglalkozások esetében.

Általános követelmény, a szociabilitás képessége a közösségi munka iránti érzék, és a fegyelmezettség megnyilvánulása a munkatevékenységben. A munka hatékonysága szempontjából ítélve meg a felvetett kérdést, meg kell állapítanunk, hogy nem nélkülözhető követelmény a kezdeményező képesség, a körültekintés, előrelátó és szervezőkészség. Tanulóink számos tapasztalatot szereznek a téren, míg szakmunkásképzésben vesznek részt. A fenti követelményeknek megfelelés nemcsak külső, de egyben szükséges személyes belső feltétele is a kedvező értékorintálódásnak.

Sajátos helyet foglal el az erkölcsi követelményekre történő beállítódás követelménye a munkához való viszony speciális formálódásában.

A munkavégzés eredményessége jelentős mértékben függvénye a személyiségtulajdonságoknak, amelyek önmagukban meghatározzák a tanuló valamennyi tevékenységének társadalmi hasznosságát. Ezeket összefoglalóan jellemtulajdonságoknak nevezzük.

A jellemtulajdonságokkal függ össze az erkölcsi magatartás alakulása, mint értékelhető rendszertényező abban a folyamatban, amelyben a tanuló elsajátítja, kimutatja, hogy mennyire érez felelősséget mások munkájáért, mások munka közbeni biztonságáért, mennyire képes felelősséget vállalni a munkahelyen az anyagi javakért, saját munkájáért és mennyire érez felelősséget a munkahellyel szemben, a "gyártmányért és a közösségért" a jó hírnévért, stb. Sajátos tartalmú pszichikus követelményről van itt szó, mely tágabb értelemben minden munkavégzés társadalmi hasznosságát meghatározza, szűkebb értelemben azonban konkrét követelményként foglalható össze, amelyet nem biztos, hogy minden fiatal tanuló tudatosan képes teljesíteni.

Az erkölcsi magatartás követelménye alatt értékeljük általában a tanuló munkához való viszonyát meghatározó személyiségtényezőket, úgy is mint pályakövetelményeket és úgy is mint nevelési követelményeknek való valamilyen szintű megfelelést.

Sok foglalkozást lehet magas szintű erkölcsi tudat igényével jellemezni, de ez nem jelenti azt, hogy a hivatástudat hiánya ákvetlenül társadalomellenes. Sok foglalkozás azonban a tevékenység lényegénél fogva nem tűri az erkölcsi lazaságot, illetőleg a személyiségtulajdonságok tekintetében elsősorban minőségi jellemzőkkel meghatározható magas követelményeket támaszt. Ezen a ponton a motivációs struktúra dinamikája kap kitüntetett funkciót. A motivációs struktúra ebben az értelemben a kritikus "értékek" értelmezési keretévé lép elő.

A munkához fűződő viszony alakulásakor tehát arra is tekintettel kell lennünk, hogy:

- a./ hogyan érvényesül a munkatanulás folyamatában a motivációs szerkezet minőségi jellemzője;
- b./ hogyan rangsorolódnak a cselekvésre serkentő motívumok;
- c./ hogyan formálódik a szakmunka tanulásának éveit alatt a teljesítménymotiváció, és szakmai érdeklődés;
- d./ hogyan kap jelentőséget a szakmai műveltség öntudata, a munkavégzéshez értés képze.

A rövid áttekintésből is látható, hogy a pszichés tényezők egész rendszere vesz részt a munkához való viszony alakulásának folyamatában. Ebben a folyamatban és eredményben minden külső és belső tényező kölcsönösen feltételezi és működteti egymást.

II/2. A munkához való viszony értékeorientációs jellemzői

Mielőtt elemeznénk az építőipari tanulók munkához való viszonyát, célszerűnek látszik a munka folgamának /külső és belső meghatározóinak/ ismétlő áttekintése, mert az ebből fakadó nevelési követelmények sem határozhatók meg e nélkül.

A teljesség igénye nélkül néhány meghatározás:

- 1./ " A munka az emberek célszerű tevékenysége, amelynek tartalma a természeti és társadalmi erők meghódítása, elsajátítása az ember történelmileg kialakult szükségleteinek kielégítésére. "

/Filozófiai Kislexikon, Kossuth Könyvkiadó, Bp., 1973./

- 2./ " A munka olyan folyamat, amelyben az ember önmagát, céljait, képességeit, szükségleteit tárgyasítja, s ugyanakkor a természet erőit önmagába fogadja új készség, új ismeret, új lényegi erők formájában. A munkatevékenység termékei külső tárgyivá válásának és a munkatevékenység belső hatásai alanyivá válásának ezen mechanizmusát a kommunizmus sem fog változtatni, mert ez nem más, mint az ember anyagcserefolyamatát a természetben. A változás ennek az anyagcserefolyamatnak a lényegében lesz, amennyiben e folyamat megszűnik az elidegenedés uralma alatt álló folyamat lenni." /Dr.Somogyi Zoltán; A munkához való szocialista viszony erkölcsi követelménye. A marxista etika alapjai. OFI 1966.56.o./

3./ " A munka az egyént és a társadalmat fenntartó erő ..."

munkában történő önmegvalósítás az emberi lényegi erők legkövetkezetesebb megnyilvánulását jelenti..."; a munka az, amely az egyént leginkább beleforrasztja a közösségbe..." / Marx /

A munkamegosztás fejlődésének történetéből tudjuk / és ezt tudják a szakmunkástanulók is/, hogy a munka a társadalom fejlődésének bizonyos fokán " szellemi " és " fizikai " részre tagolódott. A termelés fejlődésének bizonyos fokán szükségesszerű volt, hogy az embereknek két csoportja alakult ki: az egyik kizárólag az anyagi javak termelésével foglalkozott, a másik csoport csak a termelési folyamat tervezésében és irányításában vett részt, illetve más szellemi tevékenységet végzett. A " tisztán " testi és " tisztán " szellemi munkát végzők csoportjának kialakulása akkor jelentkezett, amikor a termelés és általában az emberi munka nagymértékben kezdett specializálódni.

Az előzőekben szóltunk arról, hogy az építőipari szakmunkás-képzésnek melyek ma a fő célkitűzései. A célok elérése, az egyre gyorsuló technikai haladás, a kor követelményei megváltoztatják, illetve megváltoztatták a munka jellegét, illetve azokat a követelményeket, amelyeket a munka az emberekkel szemben általában, de a szakmunkástanulókkal szemben speciálisan támaszt. Az embernek, s így a szakmunkástanulónak egyre inkább az a dolga, hogy szervezze a munkát, kezelje,

irányítsa a gépet, stb., nem pedig az, hogy egyszerűen bizonyos fizikai munkaaktusokat hajtsen végre. Azaz: létrejöttek, illetve folyamatosan létrejönnek a feltételek ahhoz, hogy kiküszöbölhessük a fizikai és szellemi munka közötti alapvető különbségeket. A termelőmunka fizikai jellegű marad, de egyre közelebb kerül a szellemi munkához, magába építi annak elemeit.

A mi viszonyaink között, tehát nemcsak alaposabb műszaki szakképzettséget kell megkívánnunk a tanulóktól / a munkástól/, hanem mélyebb általános munkakultúrát is. Nagyobb mértékben kell megkívánnunk a tartós figyelmet, megfigyelőképességet, kombinatív képességet. Elvárjuk a jó szakmunkástól, hogy különböző jelzések alapján gyorsan tudja áttekinteni a termelési folyamatok menetét, s fel tudja használni a kapott információkat a termelési folyamatban való beavatkozásra. Többet kell tőle megkívánnunk a felelősségérzet, a gyakorlat, a fegyelmezettség, a pontosság, az önuralom, az önellenőrzés és más akarat tulajdonságok terén is.

Az elmondottakból következik, hogy az iskolai oktatásnak általában, de a szakmunkásképzésnek különösen olyan munkára kell előkészítenie a fiatalokat, amelyben új alapon egyesül újra a munkának egymástól történetileg szétvált két formája, a szellemi és a fizikai munka. A képzés fő irányában tehát a széles általános műveltséget / a tudományos

alapismereteket/ a szakműveltséggel kell egyesítenünk, illetve telíteniünk. Megítélésünk szerint a magyar szakmunkásképzés jelenleg megvalósítja a tanulásnak és a munkának ezt az egyesítését, csak sajnos viszonylag alacsony fokon. Maga az a tény, hogy tanulóink majdan gépekkel, automatizált termelésben fognak dolgozni, még nem jelenti azt, hogy a kétkézi munka elvesztette fontos szerepét a képzésünkben. A tanulóknak jártasságokat, készségeket kell szereznük, hogy később megtanulhassák a bonyolultabb technikai berendezések kezelését is. Nagyon fontos ezért, hogy lélektanilag is megalapozzuk a munkára nevelés rendszerét, amely nálunk most kialakulóban van. Térjünk vissza még egyszer arra a kérdésre, hogy milyen relatív különbség van a fizikai és szellemi munka között, illetőleg a kétféle tevékenység után észlelhető fáradtság két fajtája között.

A./ A szellemi munka szorosabb és közvetlenebb kapcsolatban van a központi idegrendszer tevékenységével, tehát az idegtevékenységgel. Igaz ugyan, hogy az izommunkát /fizikai munkát/ is a központi idegrendszer irányítja, de ebbe a tevékenységbe még más szervek és szervrendszerek tevékenysége is kapcsolódik, míg a "tisztán" szellemi munkánál nincsenek ilyen jellegű közbünső elemek, s ha esetleg vannak is, nem döntő mértékben. A szellemi tevékenység legmagasabb formái - mint pl: az általánosított és közvetett megismerés folyamatai - szinte

kizárólag az emberi agy magasabbrendű területeinek funkcionálást követelik meg.

A fizikai és a szellemi tevékenység közti különbség összefüggésében tanultuk: Az emberi munka lényegében az integrált szervezet két alapvetőeleme összehangolt tevékenységének eredményeképpen jön létre.

Ezek: a./ az izomzat kémiai és fizikai alapja, mely független a test többi szerveinek állapotától és tevékenységétől avagy röviden és képletesen szólva: a szervezet perifériájának munkafolyamata, és b./ az ideg-fiziológiai impulzusok képződése a központi idegrendszerben, mely a munkaakarat és a munkához való kedv eredményeképpen jelentkezik. A központi elemeknek a perifériális elemekre való hatása és e kétő összehangja és összeműködése adja a munka, a tevékenység lényegét és éppen ez a pszichofiziológiai alap tükröződik minden emberi munka realizálásában.

Tehát, ha pedagógiai tennivalóinkat vesszük számba, feltétlenül figyelembe kell vennünk, hogy:

a./ Szellemi munkáról akkor beszélünk, hogyha a központi idegrendszer tevékenysége, az idegrendszer legmagasabb funkcióinak tevékenysége van túlsúlyban, a perifériák jelentéktelen érintése mellett.

b./ Testi, már szóval fizikai munkáról akkor beszélünk, ha a központi idegrendszerből kiindulón a periféria erős hatásnak van kitéve és így annak eredeti munkaképessége

/potenciálja/ gyorsabb ütemben esőkken.

A munkavégzés energia felhasználásával jár együtt. Az emberi szervezetnek a tevékenységben való részvétele általános vagy részleges fáradtsággal jár együtt. Akár szellemi, akár fizikai fáradtságról beszélünk tudnunk kell, hogy annak a szervezetre való visszahatása lehet természetes /normális/ vagy káros; lehet a begyakorlottsági fok szerint primer vagy szekunder, a tevékenység jellege szerint dinamikus vagy statikus, a külső és belső mutatók szerint objektív, illetve szubjektív. E kérdések a munkaegészségtan körébe tartoznak; jelzésükre csak a feladatkijelölés miatt van szükség.

Összegezve megállapíthatjuk, hogy a fizikai és szellemi tevékenység között lényegében több közös vonás van, mint a megkülönböztető jegy; azaz a két tevékenység kölcsönösen összefonódik. Civilizált világunkban lassan, de feltartóztathatatlanul eltűnnek a fizikai és a szellemi munka közötti különbségek. A nehéz fizikai munka, az izomtevékenység háttérbe szorul és a szellemi munka lép előtérbe.

Pedagógiai aspektusból tehát inkább beszélhetünk túlnyomórészt szellemi és túlnyomórészt az emberi szervezet által végzett izomtevékenységről.

III. A vizsgálat célja, feladata, az alkalmazott vizsgáló
módszerek

A munkára nevelés nagy területén belül - több évig tartó elővizsgálatok után - egzakt módszerekkel elemezni kívántuk:

- a jelenlegi helyzetet az építőipari szakmunkásképzésben /hazai és a helyi tapasztalatok/
- elszakadva a normatív szemlélettől új, speciális dolgokat kívántunk regisztrálni, bizonyítani, illetve felvetni;
- az 1982. április 8-1 MSZMP állásfoglalás szellemében adatokon keresztül bizonyítani a teendők sorát;
- pszichológiai, pedagógiai és szociológiai adatokon keresztül megközelíteni a szakmunkástanulók életerveiből adódó oktatási, képzési feladatokat;
- a munkástovábbképzés zavarairól és egy lehetséges útjáról való elképzelést kívánunk felvázolni;
- a tanulási kedvet előmozdító, illetve ébresztő ráhatásokat;
- a tanulás és munka motiváltsága közötti azonosságokat és különbségeket;
- munkahelyzetekben létrejövő és pedagógiailag alkalmazható "sikerdimenziókat";
- milyen közeli és távolabbi teendőink vannak;
- nevelési hatásrendszerünk fogyatékoságait és eredményeit;

- hogyan lehetséges kiválasztani azokat a mértékeket és elhatározásokat, amelyek szerint a munkásemberek cselekedni és élni szándékoznak;
- az anyagi szemléletről az építőipari szakmunkásképzésben;
- milyen indítást kapnak a tanulók a munkásélet küszöbén;
- az építőipari szakmunkásképzés és a társadalmi mobilizáció problémájáról.

Alkalmazott módszerek:

1./ Beszélgetések:

- tanulókkal /egyéni, csoportos, osztály/
- szülőkkel
- tanárokkal
- intézeti és vállalati szakokkal és szakemberekkel
- termelésirányító művezetőkkel

2./ Szóbeli és írásbeli véleménykérés:

- tanulóktól: a tanulásról, a produktív és in produktív munkáról
- szülőktől: a gyermekeinkkel kapcsolatos pályaválasztási elképzelésekről.

3./ Statisztikai adatok elemzése:

- 1972-82-ig: intézeti
megyei / csak építőipari/
országos

- 4./ Szakmunkásvizsga dolgozatok elemzése
1972-82-ig kb: 2000 db
- 5./ Szakmunkásvizsga gyakorlati részének elemzése:
 - jelentések, ellenőrzések, látogatások alapján
 - tanulók észrevételei alapján.
- 6./ Kérdőíves felmérés. Az 1982/83-as tanévben beiskolázott tanulók szüleivel.
- 7./ Bázisvállalati szocialista "Együttműködési szerződések" vizsgálata - tartalmi szempontból.
- 8./ A kiképzett tanulók munkavállalásának vizsgálata, elemzése a Békés megyei Állami Építőipari Vállalatnál.

III/1. Hipotézis

Az értekezésben igazolni /bizonyítani, illetve cáfolni / kívánjuk az építőipari szakmunkásképzésben jellemző, illetve uralkodó azon értékorientációkat, melyek a tanuló személyiség pályaválasztását, viselkedését, tanulását, cselekedeteit, munkához való viszonyának egységét és célirányosságát biztosítják. Azaz melyek azok a "lokátorok", melyek az építőipari szakmunkástanuló értékválasztását / az értéktartalom megítélését/ befolyásolják.

Feltételezésünk szerint:

- 1./ Szoros kapcsolat, illetve összefüggés van a szülők iskolai végzettsége /foglalkozása/ és az építőipari tanulók pályaválasztása között.

- 2./ Igazolható, hogy az építőipari szakmunkástanulók tervezett /eredeti/ és lehetséges továbbtanulása döntően visszahat a tanulásra és a munkáranevelésre.
- 3./ Milyen kapcsolatba hozhatók a pályaválasztási indítékek és a tanulással kapcsolatos értékelő viszonyulások. /Szülői hatás, iskolai hatás, egymásrahatás, kortárs-csoport hatás./
- 4./ Milyen arányú az érdeklődés szerepe a kényszerhelyzetben választott szakmák megszerettetésében.
- 5./ Bizonyítható, hogy jelentős szerepe van az elmélet és gyakorlat koncentrációjának az ismeretszerzéssel kapcsolatos értékorientáló munkában.
- 6./ Milyen fokú összefüggés tapasztalható a családi háttér, a szülői ház szerepe és a nevelők értékorientáló munkája között.
- 7./ A munkához való viszony, mint érték hogyan orientálja a szakmunkástanulókat.
- 8./ Milyen összefüggés mutatkozik a tanulók iskolai magatartása és a szülői ház pozitív, vagy negatív értékrendet alakító tevékenysége között.

III/2. Hogyan vélekednek az építőipari szakmunkástanulók a munkáról ?

Az 1981/82-es tanévben végzett személyiségfelmérő megismerésünk alapján, illetve annak anyagából gyűjtöttük ki

az alábbi tanulói megállapításokat a munkával kapcsolatosan:

- Mindenki dolgozzék becsületesen.
- Mindenki dolgozzék tisztességesen.
- Munkát azért kell végezni, hogy pénzt kereshessünk.
- Mindenki a munkája után részesüljön a megtermelt javakból.
- Aki a közös munkában nem vesz részt, ne is részesüljön a közösből.
- Aki nem dolgozik ne is egyék. /Ezt azokra értem, akik egészségesek szellemileg, fizikailag és tudnának dolgozni./
- Az ember munkával és tudással éri el célját. Ha kötelességeit teljesítette, utána várhatja vágyai megvalósulását.
- Minden ember a munkája minősége és mennyisége alapján kapja meg a fizetést.
- Aki nem dolgozik, az ne szedhesse le mások munkájának gyümölcsét sem.
- Minden ember kötelessége a munka. /A henyélő ember csak teher más emberek vállán./
- Az ember azért ember, mert tud dolgozni, munkát végezni.
- Mindenki dolgozzon.
- A kommunizmus építésének egyik építőköve a munkakerülők felszámolása.
- Minden ember tudásához és erejéhez mérten dolgozzon.
- Csak azt tudjuk becsülni, ami mögött komoly emberi munka és erőfeszítés van.

- Munkán csak a társadalom számára hasznos produktumokat létrehozó tevékenységet értjük.
- Aki nem dolgozik megérdemli a büntetést.
- A munka az élet értelme.
- Aki nem dolgozik, ne is egyék, pusztuljon el. /A természetben is így van, amely élőlény nem keresi, kutatja a táplálékot, előbb-utóbb elpusztul./
- Az emberek nagy része munkával keresi kenyerét. Nem mindeki.
- Csak annyit kapsz, amennyit adsz.
- Aki nem dolgozik, az lop, csal, hazudik, ilyen emberre nincs szüksége a társadalomnak.
- A szocializmusban mindenkinek dolgozni kell, ha boldogulni akar.
- Korunkban és társadalmunkban minden embernek törvényszerűen dolgoznia kell.
- A mai korban munka nélkül megélni nem lehet; ez nem vonatkozik a betegekre és a gyerekekre.
- Ebben a társadalomban a naplopóknak nincs jövője.
- Csak annak jár a terített asztal, aki meg is dolgozik érte.

A fenti tanulói kijelentésekből egyértelműen látható, hogy a szakmunkástanulóknak is tudatosult a munka értékének jellege. Viszonyuk a munkához majdnem 100 %-osan pozitív jellegű. Látják, hogy a munka meghatározott társadalmi viszonylatok hozója. Mindennapi életükből és tapasztalataikból tudják, hogy

hogy nemcsak a munkához, hanem a munkát végző emberekhez, személyekhez is viszonyulniuk kell. Követelik a munka pozitív értelemben vett megvalósulását. A társadalmi együttélés és a boldogulás, stb. normájának fogják föl.

A munkához való viszony, mint értékorientáció

Ismert, hogy az ember mindenfajta tevékenysége bizonyos orientáló támaszokkal vezérlődik, ezekhez igazodik, Azaz: egyrészt a tárgynak a sajátosságaihoz, másrészt a szituációkhoz. Az embernek a magatartása, viselkedése mindig felelet a szituáció bizonyos sajátosságaira. Ha az ember helyesen emeli ki a szituáció bizonyos oldalait, azokat amelyek a feladat megoldásához fontosak, akkor helyesen tudja megállapítani a megfelelő algoritmust és gyorsan megkapja a feladat helyes megoldását. A szakmunkástanulók oktatása, nevelése, képzése ezer és ezer alkalmat ad arra, hogy kialakítsunk a tanulóknak egy olyan rendszert, amelynek segítségével a tanulókat megtaníthatjuk arra, hogy helyesen orientálódjanak a szituációkban.

A munkához való pozitív viszony, illetve a munkára nevelés lényegének véleményünk szerint ez a magva.

Sok - sok évi tapasztalat alapján igazolódott, hogy az esetek többségében /amint erre a pszichológia is rámutat/ a tanulók hibái nem abból erednek, hogy nem tudnak dolgozni, hanem abból, hogy nem képesek a kapott feladatot:

a./ analizálni

b./ nem tudják a feladat lényeges elemeit megragadni

c./ Nem tudják a tevékenységüket helyesen megszervezni

d./ nem tudják kiválasztani a megfelelő sorrendet

e./ nem tudják a műveleti sorrendet összekapcsolni.

Ha a tanulóknak ezt a képességét kialakítjuk, akkor sokat tettünk a munkára nevelésért.

Galperin is megállapította, hogy ennek a képességnek a kialakítása három fő lépésben megy végbe az embernél.

Az első lépés az orientáció: tárgyi orientációs támaszok alapján, amikor az ember tevékenysége a szituációk tárgyi közvetlen jellemzőire támaszkodik.

A második lépésben a tárgyi orientáló pontokat a nyelvi orientáló pontok váltják fel az embernél /tanulónál/ vagyis a tárgyakkal való gyakorlati munkát a tárgyakat jelentő szavakkal végzett nyelvi síkon folyó munka váltja föl.

Végül a harmadik fokozatban ezeket a nyelvi síkon folyó tevékenységeket gondolati síkon folyó tevékenységek váltják fel.

Olyan képekkel, képzetekkel, fogalmakkal /végzett fogalmakkal/ amelyek a tárgyakat jelképezik.

Másként fogalmazva az ember gondolati készséghez gyakorlati tevékenység útján jut el. A képzetekkel való operálást, a tárgyi, gyakorlati cselekvésnek a visszatükrözése, tulajdonképpen eszmei síkra átvive, ahol tulajdonképpen ezek az eredeti gyakorlati tevékenységek értelmi operációkkal váltódnak fel.

III/3. Szakmunkástanulók meghatározott csoportjának
vizsgálata a munkáról vallott elképzelésükről

Felmérést végeztünk a 635. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet / Békéscsaba, Lenin u. 1-3. / első-, második és harmadik éves építőipari szakmunkástanulói között, "Felmérő lap" /Kérdőív/ segítségével. A vizsgálatban 62 tanuló vett részt - 29 elsős, 16 másodikos és 17 harmadikos tanuló.

A kérdőív az alábbi kérdéseket tartalmazta:1./Lásd: 6. sz. melléklet /

- A. 2./ Mi befolyásolt leginkább a szakma választásában ?
- a./ a szülők kívánsága
 - b./ érdeklődés a szakma iránt
 - c./ egyen-ge tanulmányi eredmény
 - d./ a jó kereset lehetősége
 - e./ választás hiánya /valamit választani kellett/
 - f./ egyéb szempont, mi ez ?
- B. 3./ Hol hallottál már a szakmáról ?
- C. 4./ Mit szeretnél munkád által elérni ?
- D. 5./ Van-e kapcsolat a munka és a jólét között, ha igen, mi az a kapcsolat ?
- E. 6./ Véleményed szerint mi volt a szerepe a munkának az emberiség történetében ?
- F. Véleményed szerint van-e különbség a szellemi és

- a fizikai munka között és ha igen, miben látod a különbséget ?
- G. Milyen erkölcsi tulajdonságok szükségesek a jó munkavégzéshez ?
- H. A munkavégzés során mi számít erkölcsösnek és erkölcstelennek ?
- I. Hallottál-e már a szocialista munkaerkölcscről, ha igen, meg tudnád-e határozni mi az ?

A kérdésekre adott tanulói válaszok

/ Lásd a sz. mellékleteket is.

A. Mi befolyásolt leginkább a szakma választásban ?

A válaszoknál arra voltunk kíváncsiak, hogy milyen indítékok alapján választották a tanulók szakmájukat. A vizsgálatba bevont 29 elsős, 16 másodikos és 17 harmad éves építőipari szakmunkás-tanuló az alábbiakat válaszolta:

	I.	II.	III.
	éves tanuló /fő/		
a./ szülők kívánsága	16	4	4
b./ érdeklődés a szakma iránt	29	11	15
c./ gyenge tanulmányi eredmény	7	5	3
d./ a jó kereset lehetősége	13	4	10
e./ választás hiánya /valamit választani kell/	2	2	2
f./ egyéb szempont, mi ez ?	8	5	2

Mint a kérdésekre adott válaszokból kitűnik, a tanulók zöme több választ is megjelölt.

Mit tükröznek a válaszok ? Azt, hogy a tanulók többsége saját elhatározásából került erre a pályára, a ebből adódik, hogy a szakma megszerettetése nem okozhat nehézséget a szakoktatók számára.

A szakmaválasztás motivációjában jelentős szerepet játszik a tanulóknál a jó kereset lehetősége, s a szülők kívánsága. A gyenge tanulmányi eredményre adott válaszokból kitűnik, hogy a tanulók általános iskolában elért érdemjegyei nem döntően befolyásolták a szakma választását. Meg kell jegyezni, hogy a tanulók gyenge tanulmányi eredménynek vették a közepes átlagot, és - mint a jelentkezési lapokból kiderült - a tanulók zöme tartozott a gyenge tanulmányi eredményű tanulók közé.

Az e./ kérdésre adott alacsony számú válaszok azt igazolják, hogy a szakmunkáspályára a tanulók döntő többsége céltudatosan készült.

Az f./ kérdésre adott válaszoknál a tanulók azt je-
lölték meg, hogy eredetileg szobafestő-mázoló szak-
mára jelentkeztek, de mivel e szakmában évek óta túl-
jelentkezés van, így választottak más építőipari
szakmát.

B. Hol hallottál már a szakmáról ?

A kérdésre adott válaszok ?

	I.	II.	III.
	éves tanuló / fő /		
általános iskolában	6	3	8
szülő, ismerős, testvér	19	5	15
pályaválasztási könyv	1	-	1
üzemlátogatáson	4	-	5

A kérdésekre a másodéves tanulók kb. egyharmada nem adott érdemleges választ. A tanulók válaszaiból kitűnik, hogy az általános iskolák pályára irányító munkájának szerepe még nem érte el a kellő hatékonyságot, bár tapasztalható némi javulás. A szülők, testvérek és ismerősök szakmaisága szélesebb, ezért a tanulók döntő többségének volt fogalma a választott szakmáról. Sajnálatos, hogy a 62 tanuló közül csak 2 tanulónak a kezébe került általános iskolás korában "Pályaválasztási könyv", mely tartalmazza a továbbtanulás lehetőségeit és azoknak a szakmáknak rövid leírását, melyeket a tanulók Békés megyében választhatnak. Üzemlátogatáson is elenyésző számú tanuló volt, amiből arra következtethetünk, hogy az általános iskolák 7. és 8. osztályos tanulói a pályaválasztás időszakában kevés üzemmel ismerkednek meg.

Meg kell jegyeznünk, hogy a békéscsabai üzemek, vállalatok pályaválasztási tevékenysége is még sok kívánnivalót hagy maga után.

Intézetünk is kb. 10-15 vállalattal, üzemmel tart oktatási kapcsolatot, de jól működő pályaválasztási tevékenységet csak 4-5 üzem és vállalat végez.

C. Mit szeretnél munkád által elérni ?

A kérdésre adott válasz:

	I.	II.	III.
	<u>éves tanuló /fő/</u>		
megbecsülést elérni a munka által	12	8	5
jó szakmunkássá válni	17	5	10
jó anyagi körülményt	-	3	2

Az adott válaszok alapján két jelentős körülményre figyelhetünk fel. A tanulók zöme megbecsülést vár a társadalomtól és szeretne jó szakmunkássá válni. Mint kitűnik, a jó anyagi körülményt a tanulók kis hányada jelölte meg, ami bizonyítja, hogy nem az anyagiak döntöttek a szakmaválasztásban, bár a választott pályán a kereseti lehetőségek két-három éves munkavégzés után magasak lesznek.

D. Van-e kapcsolat a munka és a jólét között, ha igen mi az a kapcsolat ?

	I.	II.	III.
	<u>éves tanuló /fő/</u>		
van kapcsolat	25	10	17
nincs kapcsolat	1	1	-
nem válaszolt	3	5	-

A kapcsolat igazi lényege még nem elég világos a megkérdezett tanulók előtt. Néhány érdekes megjegyzés a tanulók válaszaiból:

" Ha nem dolgozom, nincs jólét."

" Ha dolgozunk, akkor a pénzünk és mindenünk megvan."

" Aki jól dolgozik annak nem lehet semmi hiánya." stb.

Akadtak meggyondoltabb válaszok is, melyben a tanulók a munka és a jólét közötti igazi kapcsolat lényegét meglátták, pl.:

" A termelés emelése együtt jár az életszínvonal emelkedésével, a jólét fokozásával."

" A becsületes munka jóléttel jár."

A meggyondoltabb válaszokon érződik, hogy a tanulók olyan társadalomban nevelkednek, amelyben a munka társadalmi megbecsülésnek örvend és érzik, hogy munkájukra számít is a társadalom.

E. Véleményed szerint mi volt a szerepe a munkának az emberiség történetében ?

E kérdés feltevésénél arra voltunk kíváncsiak, hogy a tanulók látják-e, és ha igen, miben látják a munka szerepét a társadalom fejlődésében.

	I. éves tanulók	II.	III. /fő/
a fejlődés hozta	10	5	5
az emberre válást hozta	14	2	10
a jólétet hozta	4	5	2
nem válaszolt	1	4	-

A kérdésre adott válaszokból különböző módon, ha kiderül, hogy a tanulók többsége helyesen látja a munka szerepét a társadalom fejlődésében.

F. Véleményed szerint van-e különbség a szellemi és a fizikai munka között, és ha van, miben látod a különbséget ?

	I. éves tanulók	II.	III. /fő/
van különbség	13	4	12
nincs különbség	13	7	5
nem válaszolt	3	5	-

Néhány válaszban a különbség meghatározása leegyszerűsödött.

Pl.: " A szellemi munkás tudásával, a fizikai munkás pedig az erejével keresi meg fizetését" ,

" A szellemi munkás irodában végzik, a fizika munkát műhelyben."

A válaszok többségéből kiderül, vannak már tanulók, akik helyesen látják a különbség megszűnésének folyamatát.

Pl.: Nincs különbség, mert mindkettőre egyformán szükség van," "A fizikai munkás szellemi munkát is végez," stb.

G. Milyen erkölcsi tulajdonságok szükségesek a jó munkavégzéshez ?

A megkérdezett tanulók közül 30 fő nem válaszolt a feltett kérdésre. A választ adó tanulók többsége csak általános megfogalmazást használt. Pl.: "... a munkát becsületesen kell végezni";
" Szorgalmasság, segítőkészség".

A fegyelmezettséget, pontosságot és a társadalmi tulajdon védelmét 3 tanuló jelölte meg, mint erkölcsi tulajdonságot.

H. A munkavégzés során mi számít erkölcsösnek és erkölcstelennek ?

A megkérdezett tanulók közül 30 fő nem adott választ. A válaszok 50 %-a erkölcsösnek a "becsületességet", 50 %-a erkölcstelennek a "lógást" jelölte meg.

I. Hallottál-e már a szocialista munkaerkölcscről, és ha igen, meg tudnád-e határozni mi az ?

Az első és második éves tanulók közül 25 fő nem hallott róla, de nem tudta megfogalmazni.

A harmadéves tanulók közül 15 fő hallott a szocialista munkaerkölcscről, de meghatározni pontosan nem tudták.

Két fő nem válaszolt. 1 fő harmadikos tanuló válasza: " A szocialista munkaerkölcs azt jelenti: a haza érdekében mindent megtenni a jobb megélhetés céljából."

III/4. A családi környezet szerepe a tanulók szak-
munkássá válásának folyamatában.

Minden gyakorló pedagógus tapasztalja, hogy az oktató - nevelő munka hatékonysága nagymértékben függ attól, hogy a tanulók mennyire tekintik szükségesnek, fontosnak a velük közölt ismeretanyagot, milyen jelentőséget tulajdonítanak annak, hogyan értékelik azt.

/V.É: Murányi Mihály: Az értékorientációk fejlesztése, Tankönyvkiadó, Bp., 1974./

Ez az értékelő magatartás, amelyben a választott szakma iránti érdeklődés is kifejezésre jut, a konkrét iskolai magatartás és tevékenység - munka - fontos motiválójává válik.

A szakmunkásképző intézetekben gyakori probléma, hogy a tanulóiban kevésbé sikerül kialakítani a tanulással, a tudással, a választott szakmával szemben pozitív attitűdöket, azokat a művelődési eszményeket, amelyeknek létrejötte szinte nélkülözhetetlen feltétele minden további tanulási eredménynek. Általános tapasztalat, hogy a gyerekek az intézetbe történő beiratkozáskor igen keveset tudnak választott szakmájukról, illetve teljesen téves információkkal rendelkeznek. Fokozza a gondokat az is, hogy nagyon sok tanulót nem tudnak felvenni az általa választott szakmára, sőt esetleg a máso-

dik helyen megjelöltre sem. Az "átirányítás" a beiratkozáskor történik, ahol a gyerekeknek néhány perc gondolkodás, illetve szülővel történő gyors tanácskozás után kell döntenie olyan fontos kérdésben, amelyben hosszú évekre meghatározhatja életének további alakulását. Ilyen esetekben különösen fontos és nem könnyű feladat a tanulók értékorientálása, a szakma iránti érdeklődés felkeltése, a tanulással és a gyakorlati munkával kapcsolatos pozitív értékelő viszonyulások kialakítása.

Tapasztalatunk szerint e problémák megoldásában nagy szerepe van a szülői háznak, a családi háttérnek is.
/ Lásd.: 7; 7/a; 7/b; 7/c; 7/d. sz. mellékleteket./
Tanulóink többsége fizikai dolgozók gyermeke. Azonban igen eltérő szociális és kulturális környezetből érkeznek, más-más életszemlélettel, értékrenddel, beállítódással. Akad olyan tanuló, akiben igen fejlett szinten kialakult már a tanulással, a munkával, a mindennapi élet tevékenységeivel kapcsolatos pozitív értékrend, míg másoknál a társas együttlét és a viselkedés legelemibb szabályainak ismerete is hiányzik. Így igen különböző az az alap, amelyre a gyakorló pedagógus oktató- nevelő munkájában építhet.

Tanulóink körében végzett felmérések során igyekeztünk feltérképezni a családi háttérnek azokat a vonatkozásait, amelyek véleményünk szerint a tanulók értékorientálásának alapjául szolgálhatnak.

Itt elsősorban az elmúlt évek tapasztalataiból indultunk ki. Véleményünk szerint összefüggés mutatkozik a tanulók iskolai magatartása és a szülői ház pozitív vagy negatív értékrendet alakító tevékenysége között.

E megállapítást a munkatársak azonos tapasztalata is igazolta. Ez az összefüggés természetesen igen bonyolult, áttételes és igen sok szűrőn keresztül jut érvényre, azonban valamennyire mégis körvonalazható.

Nem szükséges különösebben bizonygatni, hogy mennyire megkönnyíti a pedagógus munkáját, ha tanítványa olyan családi otthonból jött, ahol a szülők szemében értéket jelent a becsületesen végzett munka, ahol a szülők szeretik választott szakmájukat, hivatásukat és rendszeresen ellenőrzik a gyerek iskolai előmenetelét.

Sajnos igen sok olyan tanuló van, aki nem ilyen családi otthonból érkezik, akikre éppen emiatt a pedagógusnak fokozott figyelmet és erőfeszítést kell fordítani.

Vizsgálatunk egyik célja az is, hogy információkat szerezzünk arról a családi háttérrel, amelyre - mint bázisra - támaszkodhatunk a pedagógiai munka során.

A disszertációban nem vállalkozhattunk a tanulók értékorientációi fejlesztésének minden oldalú elemzésére, ezért csupán két főbb irányban végeztünk vizsgálódást.

A tudás, a műveltség értékjellegével és az erkölcsi értékekkel kapcsolatos attitűdformáló pedagógiai tevékeny-

séghez kívántunk adatokat szolgáltatni, azért, hogy e tevékenység hatékonyságát intézetünkben fokozni tudjuk. A tesztlapok összeállítása során tehát e két főbb értékorientálási irányra építettünk, valamint igyekeztünk információkat szerezni a tanulók iskolai magatartásának néhány jellegzetes vonásáról. A vizsgálatot tesztlappal végeztük. / Lásd. 1. sz. melléklet ./

A kijelentéssorozat

A feladatlap 45 kijelentést tartalmaz. Minden esetben két alternatíva közül választhattak a gyerekek asszerint, hogy a kijelentés tartalma az adott tanulóra nézve igaz, vagy sem.

A kijelentések a következő témák köré csoportosultak:

- 1./ A szakmaválasztás szempontjai. /1-6./
- 2./ A szülők értékelő viszonyulása saját munkájukhoz.
/ 7-15./
- 3./ A szülők érdeklődése az iskolai munka iránt.
/ 16-25./
- 4./ A tanuló óra alatti magatartása, aktivitása.
/ 26-45./

Néhány rövid észrevétel az egyes kijelentéssorozatokhoz.

- 1./ A szakma választás szempontjai

A tudás értékjellegének tudatosítása - mint fontos pedagógiai feladat - szoros összefüggésben van a tanuló pályaválasztási törekvéseinek összetevőivel.

" Az a tanuló, akinél kimutatható, hogy pályaválasztási terveiben, vágyaiban meghatározó szerepet játszik egy bizonyos tudományág, vagy szakma iránti érdeklődés, feltétlenül pozitív értékattitűddel viseltetik az adott foglalkozás ismeretanyaga iránt. "

/Murányi M, 1m. 34.old./

2./A szülők értékelő viszonyulása saját munkájukhoz

Tapasztalatunk szerint a családi nevelőhatásokat az is befolyásolja, hogy a szülők hogyan viszonyulnak saját foglalkozásukhoz, elégedettek-e munkájukkal, milyen elvárásaik, igényeik vannak ezzel kapcsolatban. Azt tapasztaltuk, hogy azok a tanulók, akik a szülői házból magukkal hozták a szakma presztizsét, akik a ~~családi~~ családi környezetben a tudást, tanulást, munkát tekintve pozitív mintákat követhetnek, sokkal inkább készek a pedagógussal való együttműködésre, könnyebben megnyerhetők az iskolai tevékenység, és a gyakorlati munka számára is, mint azok, akiknek családja nem tudta kialakítani ezeket a pozitív viszonyulásokat, vagy éppenséggel negatív attitűdöket hagyott

k kibontakozni és meggyökeresedni. E kijelentések a családi háttér ilyenfajta vonatkozásairól igyekeznek képet alkotni.

3./ A szülők érdeklődése az iskolai munka iránt

Abban az esetben, ha a család nem törekszik a gyereket az iskola irányába pozitívan orientálni, s ugyanakkor a gyermek helyezte szubjektíve kedvező a családban, - tehát pl: egy elkényeztetett egykénél, akinek a szülei burkoltan kilátásba helyezik, hogy kritikus helyzetekben közbelépnek érdekében, vagy olyan családokban, ahol az iskolát "szükséges rossznak" tekintik, a tanuló átvetheti szülei attitűdjét, és közömbösen vagy cinikusan fog reagálni az iskolai nevelőhatásokra. /V.ü.:Murányi M. im. 71.old. /

Erre utal a 18.sz. kijelentés.

A többi kijelentés segítségével azt kívántuk feltárni, hogy az egyes családokban milyen rendszerességgel és milyen módon kísérik figyelemmel, illetve ellenőrzik a gyerek iskolai tevékenységét.

4./ A tanuló óra alatti magatartása, aktivitása

A családi ház értékorientáló hatásain kívül a tanulók óra alatti magatartására több tényező is hatással van. A teljesség igénye nélkül, ezek közül néhány lényegeset kiemelve, a kijelentések az alábbiak szerint csoportosíthatók:

- A tananyag érdekessége. /26., 29., 39.,/
- A pedagógus személye. /27., 30., 33., 36./
- Az oktatás módszere, szemléltető eszközök. /35., 40., 41., 42./
- A tanulók személyisége. /Itt családi nevelőhatások is érvényre juthatnak./ / 28., 31., 32., 34., 37., 38., 43., 44., 45./

A tesztlapon a kijelentéseket szándékosan nem ebben a sorrendben közöltük, nehogy az egyhangúság mechanikus válaszadást sugalljon a gyerekeknek.

A kijelentéssorozat adatainak értékelése

/Lásd: 1-2.sz. melléklet/

- 1./ Azért választottam ezt a szakmát, mert szépnek és érdekesnek találtam.
- 2./ Szüleimtől sokat hallottam róla, hogy választott szakmát könnyű elsajátítani, sokat lehet keresni.
- 3./ Azért választottam ezt a szakmát, mert nem kell sokat dolgozni és mégis jól meg lehet élni belőle.
- 4./ Azért választottam ezt a szakmát, mert sok a megszerzési lehetőség és a borra való.
- 5./ Azért választottam ezt a szakmát, hogy szakmunkásbizonyítványhoz jussak, így nem kell olyan nehéz munkát végezni, mint egy segédmunkásnak.
- 6./ Más szakmára nem vettek fel, csak ez a lehetőségem maradt.

A válaszok azt mutatják, a fiúk pályaválasztásában igen fontos tényező, hogy a szakmájukat szépnek és érdekesnek tartják. A gyerekeknek mintegy 95 %-a igennel válaszolt, az 1. kijelentésre. A fiúk pályaválasztási indítékait az összegyűjtött adatok alapján a következőképpen rangsorolhatjuk:

- 1./ Szakmai érdeklődés. /95,4 % igen /
- 2./ könnyű elsajátítás, jó kereseti lehetőség /67,7 %
igen /
- 3./ bizonyítványszerzés " Legyen egy papírom ... "
/38,5 % igen/
- 4./ borraavaló, maszekolás lehetősége /36,9 % igen/
- 5./ kevés munka, jó kereset /32,3 % igen /
- 6./ más lehetőség hiánya /20 % igen/

Összegezve elmondhatjuk, hogy felmérésünk alapján nem kedvezőtlen az a kép, amely a szakmaválasztással kapcsolatban eléink tárult. A gyerekek döntő többségénél/80-95 %/ vezető szempont a szakmai érdeklődés, és a legkevesebb azoknak a száma, akiknél az játszott szerepet, hogy a szakmában "nem kell sokat dolgozni, mégis elég jól meg lehet élni belőle. " Nagyon fontos nevelési feladat, hogy fokozott gondot fordítsunk azokra a tanulókra, kik azt vallották, hogy azért választották szakmájukat, mert máshová nem vették fel őket, s csak ez a lehetőségük maradt.

A szülők értékelő viszonyulása saját munkájukhoz

/ Lásd: 1-3.sz. melléklet/

- 7./ Édesapám nagyon szereti a szakmáját.
- 8./ Édesapám szívesebben választott volna más szakmát, de nem volt rá lehetősége.
- 9./ Édesapám szívesen beszél otthon munkájáról.
- 10./ Édesapám nem nagyon szereti munkáját, de tudja, hogy a családot el kell tartani, ezért dolgozik.
- 11./ Édesapám szakkönyvet is olvas és továbbképzí magát.
- 12./ Édesapámmal gyakran dolgozunk együtt otthon.
- 13./ Édesapámmal nagyon sokszor megbeszéljük a szakmájával kapcsolatos problémákat.
- 14./ Édesanyám nagyon szereti a szakmáját, szívesen beszél otthon a munkájáról.
- 15./ Édesanyám csak azért dolgozik, mert tudja, hogy keresetére szükséges van a családnak.

A felmérésbe bevont tanulók szüleinek többsége fizikai dolgozó. Figyelemre méltó, hogy a negatív jelenségekre többen válaszoltak igennel. A tanulók többségénél a szülők szeretik munkájukat, szívesen beszélnek róla, a gyerekekkel gyakran dolgoznak együtt otthon /különösen az apákra érvényes ez/, tehát a családok többségénél a munka értéket jelent.

Fel kell figyelniük azonban arra, hogy e többség mellett viszonylag sok olyan tanuló van, akinek családjában nincsenek együtt e pozitív viszonyulások kialakításához szükséges

feltételek. Ha csak arra gondolunk, hogy pl: egyes osztályokban a szakmunkástanulók 30-40 %-ának édesapja nem szereti a foglalkozását, elégedetlen munkájával, /az anyáknál ez a szám • mint láttuk - magasabb / már önmagában is nehézséget jelent, és ekkor még nem szóltunk azokról a súlyosbító tényezőkről, amelyek esetenként ehhez járulnak, /Lumpen életmód és alkoholizmus, rossz szociális, kulturális helyzet, stb./

A szülők érdeklődése az iskolai munka iránt

/Lásd: 1-4.sz. melléklet/

- 16./ Otthon gyakran mondogatják a szüleim, hogy tanuljak szorgalmasan, mert az hasznomra válik.
- 17./ Szüleim gyakran érdeklődnek a tanulmányi eredményem és magatartásom iránt.
- 18./ Ha rossz jegyet viszek haza, vagy beírást kapok az ellenőrzőmbé, szüleim általában nekem adnak igazat.
- 19./Szüleim otthon rendszeresen ellenőrzik, hogy készülök-e a tanítási órákra.
- 20./ A rossz jegyekért, vagy beírásokért szüleim általában engem tesznek felelőssé és a tanárnak adnak igazat.
- 21./ Szüleim gyakran érdeklődnek, hogy a gyakorlati oktatáson mit tanultunk és hol tartok a szakma elsajátításában.
- 22./ Édesapám /édesanyám/ már meglátogatott a tanműhelyben is és oktatóimtól érdeklődött munkánk iránt.

23./ Édesapám /édesanyám/ az iskolában felkereste osztályfőnökömet, tanáromat, hogy érdeklődjön tanulmányi eredményem iránt.

24./ Általában mindenről beszámolok otthon, ami az iskolában vagy a gyakorlaton történik.

25./ Otthon mindig elmondom szüleimnek, ha valamilyen tanulmányi vagy magatartási problémám adódott az iskolában.

A 16. kijelentésre a vizsgált tanulók mintegy 90 %-a igennel válaszolt, tehát a családok döntő többségében elhangzik ilyen vagy ehhez hasonló sztereotip mondat:

" Tanulj szorgalmasan, mert az hasznodra válik. "

vagy:

" Magadnak tanulsz ! "

A 17. kijelentésre adott válaszok között viszont már némi eltérés tapasztalható. A tapasztalatokból úgy tűnik, hogy mire a gyerekek a szakmunkásképző intézetekbe kerülnek, a szülők többsége beéri azzal, hogy érdeklődik az iskolai és gyakorlati munka iránt, lemond a rendszeres ellenőrzésről, illetve a pedagógussal való rendszeres kapcsolattartásról. Nem szívesen járnak el a szülői értekezletekre. Ennek talán az az oka, hogy a szülők többsége úgy gondolja, hogy a gyerekek már elég "felnőtt" ahhoz, hogy felismereje saját érdekeit, és nincs szükség a rendszeres ellenőrzésre.

4. A tanulók óra alatti magatartása, aktivitása

/Lásd: 1-5.sz. melléklet/

- 26./ Azokon az órákon, amelyek lekötik érdeklődésemet, oda figyelek és fegyelmezetten viselkedem.
- 27./ Azokon az órákon, ahol lazább a fegyelem, én is szívesen csatlakozom azokhoz, akik beszélgetnek, nevetgélnek.
- 28./ Órák alatt szívesen beszélgetek padszomszédommal, ha a tanár hátat fordít.
- 29./ Az órákon gyakran nem figyelek oda, mert unalmas számomra amit tanulunk.
- 30./ Szigorú tanár óráján nem merek beszélgetni, még akkor sem, ha nem érdekel az anyag.
- 31./ Az órákon odafigyelek mert szüleim nem tudnak segíteni a tanulásban, így könnyebb otthon egyedül tanulni.
- 32./ Szívesen csatlakozom nevetésemmel a fegyelmezetlenséghez, bár én magam nem szoktam ilyesmit kezdeményezni.
- 33./ Van olyan tanárom, akit szívesen bosszantok ahol csak lehet.
- 34./ Az óra alatti fegyelmezetlenségben soha sem veszek részt.
- 35./ Szeretem az olyan órákat, ahol önállóan dolgozhatunk és jó munkánkat elismerik.
- 36./ Kedvelt tanáraim óráin aktív vagyok és gyakran jelentkezem, mert szeretnék nekik örömet szerezni.

- 37./ A tanítási órákon gyakran megcsúszok, hogy a tanárom által feltett kérdésekre tudnék felelni mégsem jelentkezem, mert nem bírom tudásomban.
- 38./ A tanárom által feltett kérdésekre azért nem jelentkezem, mert nem látom értelmét, hogy csúszjak magam.
- 39./ Egyes tantárgyak tanulását szakmám elsajátítása szempontjából feleslegesnek tartom, ezeken az órákon, ha lehet, mással foglalkozom.
- 40./ Leköti a figyelmemet az órán, ha mozgófilmet vetítenek.
- 41./ Különösen felkelti érdeklődésemet, ha szakmai órákon olyasmit tanulunk, amivel a gyakorlatban találkozom.
- 42./ Szakelméleti órákon nagyon jó, ha tanárunk modellen, vagy eredeti munkadarabon bemutatja, amit a tankönyvben csak képen láthatunk.
- 43./ Az órákon hangos megjegyzéseimmel szívesen keltek derűtséget az osztályban.
- 44./ Időnként belátom, hogy túlzás ahogyan egyes tanítási órákon viselkedem.
- 45./ Elismeréssel tekintek arra a tanulótársamra, aki jó bekövéseivel még a tanárt is meg tudja nevetetni.
- A gyerekek döntő többsége /kb. 90 %-a/ következetesen úgy nyilatkozott, hogy azokon az órákon, amelyek lekötik a figyelmét, odafigyel, fegyelmezetten viselkedik.
- Természetes azonban, hogy a tananyag nem mindenki számára egyformán érdekes, s ez gyakran lehet a fegyelmezetlenség forrása.

A gyerekek egyes tantárgyak tanulását szakmájuk elsajátítása szempontjából feleslegesnek tartják, s e nézetüknek gyakran hangot is adnak. /Pl: A diákparlamenteken is./

Nem ritkán hangzik el ilyen, vagy ehhez hasonló mondat:

" Miért kell pl. egy szobafestőnek nyelvtant tanulni ?"

A válaszokból kialakult kép megfelel a gyakorlati tapasztalatoknak: az óra alatti lazább fegyelem "vonzza" az újabb fegyelmezetlenségeket. Kevesebb a kezdeményező, de a gyerekek 30-40 %-a csatlakozik. Azonban a tanulók 18-20 %-a úgy nyilatkozik, hogy: "Jó hecc kiborítani a tanárt."

A 44. kijelentésnél sok tanuló önkritikus: "Időnként belátom, hogy túlzás ahogyan az egyes órákon viselkedem."

A tananyag érdekessége mellett természetesen nagy hatással van a pedagógus személye is a tanulók óra alatti magatartására, aktivitására. A tanulók 60 %-a nyilatkozott úgy, hogy szigorú tanár óráján akkor sem mer beszélgetni, ha az anyag nem érdekli.

Elgondolkodtató, hogy egyes osztályokban a tanulók döntő többsége azzal igazolja passzivitását, hogy nem bízik eléggé tudásában, s ezért jelentkezik az órán. Valóban sok ilyen tanuló van, de azért túlzásnak kell tartanunk, hogy pl.: a II.éves tanulók között 80-83 % "szenved" ilyen kóros önbizalom hiányában. A tapasztalat szerint inkább a lustaság és érdektelenség okozza a passzivitást.

Ezt támaszthatja alá az a tény is, hogy két osztályban a tanulók 30-36 %-a úgy nyilatkozott, hogy azért nem jelentkezik, mert nem látja értelmét, hogy stapálja magát. A tanítási órákon alkalmazott eszközök és módszerek hatással vannak a gyerekek magatartására. Ez a hatás közvetett - elsősorban az érdeklődés, a figyelem felkeltésén keresztül jut érvényre. Minden tanuló úgy nyilatkozott, hogy leköti figyelmét, ha az órán filmet vetítenek. Tehát különösen hasznos, ha a tankönyv ábrái mellett egyéb szemléltető eszközön is bemutatja a tanár a tananyagot, illetve fontos hogy minél inkább megvalósuljon a gyakorlat és a szakmai elmélet közötti koncentráció.

Tapasztalatból tudjuk, hogy mennyivel fogékonyabbak a gyerekek olyan elméleti kérdések iránt, amelyekkel valamilyen formában már a gyakorlatban is találkoztak.

A felmérés eredményeinek összefoglalása, további feladatok

A tanulók értékorientálásának, a fontos nevelési célnak megvalósítása, a feltételek és meghatározó tényezők egész sorának feltárását és figyelemmel kísérését igényli. Tanulmányunkban nem vállalkozhatunk arra, hogy minden tényezőt részletesen feltárjunk. A vizsgált minta terjedelme azt sem teszi lehetővé, hogy általános érvényű megállapításokat tehesünk. Csupán az volt a célunk, hogy a szakmunkástanulók körében végzett felmérések során, az adatok összevetésével felhívjuk a figyelmet néhány jellegzetességre, amely az

iparitanulók iskolai magatartásában megmutatkozik és körvonalazzuk azokat a tennivalókat, amelyek az értékorientáló pedagógiai munka során megoldandónak ítélünk.

A felmérés eredményei azt tükrözik, hogy a szakmunkástanulók iskolai magatartása, tudása eléggé kedvezőtlen képet mutat. E felmérés eredményei erősíteni látszanak eredeti feltételezésünket, mely szerint a pályaválasztási indítékok összefüggésben vannak a tanulással kapcsolatos értéklő viszonyulások kialakításával. A tapasztalat azt mutatja, hogy különös gondot kell fordítani azokra a tanulókra akiknek más lehetőségük nem lévén, mintegy kényszerhelyzetben választották szakmájukat. Igen fontos, hogy szakmájuk iránt felkeltsük az érdeklődésüket, megtanítsuk megbeesülni és megszeretni a fizikai munkát, felébresszük becsvágyukat és mind nagyobb eredmények elérésére sarkalljuk őket a gyakorlatban és az elméleti ismeretek elsajátításában egyaránt.

Ez annál is inkább fontos, mert azt is láthattuk, hogy a gyerekekből nem hiányzik az alapvető jószándék, csak több irányú megerősítést kell kapjanak, hogy ezek a biztató megnyilvánulások elmélyüljenek és más területen is érvényre jussanak. Arra gondolunk itt elsősorban, hogy pl: egy osztálykirándulás szervezése, vagy a mezőgazdasági munka kapcsán az egyes szakmákon belül az aktivitás és a közösségi érzés másként jelentkezett. A felmérés eredményei felhívják figyelmünket arra a tényre, hogy a helyesen szervezett

gyakorlati oktatásnak, az elmélet és a gyakorlat koncentrációjának milyen nagy szerepe van az ismeretszerzéssel kapcsolatos értékorientáló munkában.

Itt ismét utalnunk kell arra, hogy a gyerekek többsége sokkal fogékonyabb az iránt az ismeretanyag iránt, amellyel a gyakorlatban már valamilyen formában már találkozott.

Nagyon fontos továbbá, hogy a közölt ismeretanyag élményszerűen és szemléletesen kerüljön a tanulóhoz. A következőkben arról kívánunk összefoglalóan beszélni, hogy a családi háttér, a szülői ház milyen alapot szolgáltat, mennyiben segíti a nevelők értékorientáló munkáját. Korábban azt a megállapítást tettük, hogy a vizsgálat szerint a tanulók iskolai magatartását, tanulással kapcsolatos értékelő viszonyulását tekintve a szakmunkásképző intézetekben eléggé kedvezőtlen a kép. Ez az eredmény, ez a kép nem meglepő, mert a gyakorlati tapasztalatok hasonlóak. Ennek alátámasztására - a teljesség igénye nélkül - idézzük fel néhány tényt a vizsgálat eredményeiből:

- A szakmunkástanulók mintegy 60-70 %-ának szülei nem találkoztak személyesen az osztályfőnökkel, illetve a szakoktatóval, nem jártak még sem az iskolában, sem a tanműhelyben.
- Van olyan osztály a szakmunkásképzőben, ahol a gyerekek 30-40 %-ának szülei nem szeretik saját szakmájukat, foglalkozásukat.

- A szakmunkásképzőben a tanulók 29,2 - 48 %-a egyes tantárgyak tanulását szakmája elsajátítása szempontjából feleslegesnek tartja.

A tények felsorolása után talán túlságosan is sötétnek láthatjuk a helyzetet.

Ne feledkezzünk azonban meg azokról az adatokról sem, amelyek biztatással töltöttek el, és arra ösztönöztek bennünket, hogy kell és érdemes is keresnünk pedagógiai munkánk során az újabb és célravezetőbb megoldásokat. Gondoljuk pl. arra, hogy a tanulók 80-90 %-ánál a pályaválasztás döntő indítéka, a szakma iránti vonzalom és érdeklődés volt. Továbbá: a gyerekek nyilatkozatai alapján a családok többségében a szülők szeretik foglalkozásukat, szívesen beszélnek munkájukról, s általában pozitív hatások érik a gyerekeket.

Murányi Mihály már idézett munkájában olvashatjuk a következőket:

" a pedagógiai értékkorientálás szempontjából rendkívül fontos, hogy a nevelő ismerje a csoport struktúrájának jellegzetességeit, feltárja az adott osztályban kialakult kapcsolatokat, mert bennük sok olyan hatástösszegeződik, amely a tanulók közösségi normáinak szempontjából igen jelentőségteljesek. Pl: az adott osztályon belül kik a hangadók, rendkívül nagy hatást fejthet ki az egész osztály értékkorientációjának alakulására, és messzemenően

befolyásolhatja a pedagógiai értékkorientálás lehetőségét."

/81.old./

Tehát fontos tudnunk, hogy kik azok a gyermekek, akikre számíthatunk, s akiknek segítségét az addigiekénél nagyobb mértékben igénybe is kell vennünk. A megoldáshoz bizonyára közelebb visz bennünket, ha fokozottabb mértékben támaszkodunk a közösség erejére, ha megkeressük azokat a tanulókat, akik a szülői házból magukkal hozták az iskolával szembeni pozitív viszonyulásokat, akik készek a pedagógussal együttműködni, ugyanakkor társaik körében is tekintélynek örvendenek. Ha sikerül elérnünk, hogy az egyes osztályokban ezek a tanulók váljanak "hangadókká", iskolai oktatómunkánk is bizonyára hatékonyabbá válik.

IV. A kapott adatok elemzése, összevetése a hipotézissel

A disszertáció koncepciójának elméleti alapját - amint azt már kifejtettük - az MSZMP XI. Kongresszusának Programnyilatkozata és az MSZMP 1982. április 7-1 állásfoglalása adja.

A fejlett szocialista társadalom felépítése hazánkban hosszútávú program. Hazánkat, társadalmunkat / ezen belül az építőipari szakmunkásfiatalokat is / számos szocialista jellemző alapján ítéljük és ítálik meg. De azt is tudjuk, hogy a szocialista jellemzőkből megalkotott ház még nem "kulcsra kész". A tegnap, a ma, a holnap valósága a vizsgált illetően is aggodásra, kételkedésre, de jogos bizakodásra is serkent. Meggyőződésünk a fentiek alapján, hogy a szakmunkásképzésnek, ezen belül az építőipari szakmunkásképzésnek is van jövője; s így talán a disszertáció sem volt hiábavaló. Amint az a 1982. évi szeptemberi Nyíregyházi tanácskozáson elhangzott: Az ifjúság fő orientációja, szakmunkássá lenni. Az esélyegyenlőtlenségek miatt sok a csalódás. Főképp azért, mert a tanulók nem a képességeikhez közelálló képzésben vesznek részt.

Az ifjúság így az építőipari tanulók is a felborolt pályaválasztási egyensúly miatt kevésbé becsülik a tudást, illetve a tanulást.

Ez aztán más egyéb funkciózavarokhoz is vezet.

Amint az a vizsgálatból is kiderült, van szoros összefüggés, kapcsolat a szülők iskolai végzettsége / foglalkozása/ és az építőipari tanulók pályaválasztása között.

Igazoltnak tekinthető, hogy a feltárt szakmákban / de a keresett szakmunkáspályákra is áll ez / az apák gyerkeinek többsége azonos foglalkozási körön belül maradnak.

Más megfogalmazásban, az építőipari munkásság önregulációja szembetűnően megnőtt. Azonban az is kétségtelen, hogy erőteljesebb mobilitásra lenne szükség, mert az az intenzív gazdasági fejlődési folyamatok egyik előfeltétele.

A tehetséges fiatalok kiemelkedése ebben a keretben is nagy kárpótlás lenne azért a tényért, hogy az ifjúság átlagának / s így az építőipari ifjúságaknak is / életkörülményein egy ideig nem lehet javítani.

Tény, hogy az építőipari szakmukástanulók / felszabadulás után / 70 %-ban maradnak a pályán. Kb. 50 %-ban ugyanannál a vállalatnál, ahol szakmájukat tanulták. Ez a többi szakmához képest nem rossz arány. Azonban a "minőségre" még nem utal. A tervezett és lehetséges továbbtanulás döntően visszahat / főleg negatív irányban/ a tanulásra és a munkára nevelésre.

Ugy tűnik, hogy az ezredfordulóig az iskolai végzettség

csak igen mérsékelt ütemben fog nőni, tehát az építőipari társadalmi csoportokban tartozó fiatalok esélykülönbségeit az oktatás kiterjesztése révén alig-alig lehet csökkenteni.

Tovább nehezíti a helyzetet a demográfiai hullám.

Tehát maradnak a kényszerpályák, azaz nagy és egyre nagyobb a különbség a tervezett és lehetséges /megvalósuló/ továbbtanulás között.

A pályaválasztási indítékok sorában arra kell még rámutatnunk, hogy a második gazdaság tudati vonzereje egyre szélesebb körben terjed majd el, mint ahány építőipari fiatal életszínvonalát valóban képes lesz emelni. Pl.: tetszik a fiataloknak az önállósulás lehetősége, az anyagi érdekelttség kiterjedése, a kisvállalkozás stb. s mindezért sok alkotó energiát hajlandók befektetni a szakmába.

Igaz, hogy ma Magyarországon a munka jellege is meghatározza a társadalmi rétegződést / szellemi, fizikai/, azonban ha távlati céljainkat el szeretnénk érni akkor csak a fizikai munkának nemsokáig adhatunk előnyt. Az építőipari szakmunkásképzésben is a szellemi munkáé a jövő. Régi tapasztalat, hogy csak megfelelő elméleti tájékozottság birtokában lehet hozzáfogni a gyakorlati feladatok elvégzéséhez.

Felfogásunk szerint a család hagyományos intézmény, de nem konzervatív. Feladatunk a progresszív vonásokat elősegíteni, erősíteni. Ugrásszerűen megnőne nevelőmunkánk hatékonysága ha sikerülne eloszlatni a szülők-nél a morális és módszertani bizonytalanságot, vagy másképpen ha az iskola hatékonyabban el tudná terjeszteni a szülők között azt, ami felfogásában, nevelésében, módszereiben korszerű,

A valóság jelenségeit a tanulók is felismerik, elfogadják, vagy elutasítják. Öröm lehet számunkra, hogy a munkához való viszony, mint érték / pozitív érték / jelentkezik tanulóinknál és erősen orientálja őket.

Helyes életvitelük kialakításához képesek felismerni a munkával kapcsolatos pozitív értékeket, tudnak választani, s tudják azt is mi a kerülendő. A szocialista iskola azonban tudatosult értéksszférákat akar létrehozni. Ezért a praktikusabb tennivalókhoz kell nyúlnia. Határozottan kell kiválasztani, fejleszteni, továbbadni, megőrizni a munkával kapcsolatos értékeket.

Nem könnyű ez ma, amikor az építőipari szakmunkásképzés bizony értékeket is veszített.

Az építőipari szakmunkástanulók is mint a társadalom többi tagjai szocialista hazánktól nagy lehetőséget kaptak. Sajnos magatartásunkban sok értékrendet fedeztünk fel, ezek közül én egyet emelek ki: A kötelességérzet

hiánya a családban, a gyermekben. A tanulók személyiségzavarai között ez az első helyre kívánczik. A kötelezettségérzet hiányának nyilván számos társadalmi és gazdasági oka van: pl. csonka családok, válások, teljesítmény orientáltság, időzavar, hajsz a pénz után stb.

Épp ezért csak a jól kidolgozott együttműködés /iskola, tanuló, család, munkahely / segíthet a bajokon, Sokszor hangsúlyoztuk, hogy az építőiparban társadalmi szelekció folytán az átlagosnál több problémás gyermek kerül. Ezek oktatás- nevelése- képzése / a társadalmi munkamegosztásból következően / csakis a munkára-nevelés korszerű felfogásán át vezet.

Ezért újabb- és újabb orientációs jellemzők feltárására van szükség, amelyek a munkához való viszony radar-ként irányítják, módosítják, ösztönzik.

V. Lehetséges általánosítások, tapasztalatok összeg-
zése, javaslatok a további tennivalókra és kuta-
tásokra

Az építőipari szakmunkásképzés hatékonyságának növe-
lése érdekében az alábbi feladatok megvalósítását tart-
juk szükségesnek.

Tovább kell javítani formailag és tartalmilag egyaránt
a vállalatokkal való együttműködést. A vállalatokkal
kialakított képzéskapcsolat során - különös tekintet-
tel az új szakmai dokumentumok követelményeire - fej-
leszteni kell az ott folyó gyakorlati oktatás feltéte-
leit is / tanműhely, tanudvarok, tanépítkezések kiala-
kitásával /, hatékony pedagógiai - módszertani segít-
ségadással és tervszerűbb ellenőrzéssel emelni kell a
gyakorlati oktatás színvonalát.

/ Követelmény legyen a szakoktatók részére a középis-
kolai végzettség és a pedagógiai tanfolyam elvégzése;
a 40 év alattiak részére pedig a műszaki oktatói /fő-
iskolai szintű/ szak elvégzése.

Az oktató- nevelőmunka fejlesztése megkívánja az is-
kolai tervezőmunka megjavítását. El kell érni, hogy a tel-
jes tevékenységet átfogó komplex iskolai tervek mel-
lett használható, a célnak megfelelő szakmai munkakö-
zösségi tervek is készüljenek.

Különösen fontos feladat ez most a szakmunkásképzés tartalmi reformjának időszakában.

A tanítás- tanulás és a nevelés folyamatában fokozottabban kell törekedni olyan korszerű módszerek, oktatási, szervezési formák alkalmazására, amelyek fokozzák a tanulói aktivitást, az ismeretanyag jobb elsajátítását, önálló alkalmazását és a személyiség egészének formálását.

A szakmunkásképzők valamennyi dolgozójának fontos feladata, hogy a tanulóifjúság egészsége, ellenálló képessége javuljon. Az erőteljes akceleráció, a pályát egészségi okok miatt elhagyók száma, a narkotikumokat - elsősorban a nikotint és az alkoholt - fogyasztók magas aránya, a mozgásszegény szabadidős szokások terjedése az egészségnevelés javítására hívja fel figyelmünket. E pedagógiai munka / vagyis az egészségre ártalmas szokások kialakításának megelőzése/ - az építőipari szakmunkástanulók egészségvédelme; tervszerűen összehangolt? folyamatos együttműködést igényel a különböző nevelési tényezők és szinterek között. Olyan együttműködést, amelyben fontos feladatai vannak az osztályfőnöknek, a szakoktatóknak, a KISZ-nek, de a sportkörnek, a szaktanárnak, az iskolaorvosnak, a szülői munkaközösségnek,

az ifjúságvédelmi felelősnek, a vöröskeresztes alapszervezetnek és a diákok otthoná nevelőtanárnak is.

Az építőipari szakmunkástanuló-képzés növekvő szakmai és pedagógiai feladatai különös jelentőséggel húzzák alá a pedagógusok felkészültségének javítását, a rendszeres továbbképzés - önképzés fontosságát.

Magasabb fokon kell biztosítani a tantervi fegyelem érvényesülését, az elméleti és a gyakorlati oktatás időkihasználását, az oktatás hatékonyságának emelését.

Ezen belül:

- a./ Meg kell tanítani növendékeinket az idővel való gazdálkodásra.
- b./ A gyakorlati oktatást szervezettebbé / csoportos alapképzés, kiegészítő képzés stb. / kell tenni. Itt is érvényes ez a megállapítás: még a pedagógiában is legolcsóbb beruházása helyes szervezés.
- c./ A magatartási, vezetési, irányítási "alaplépéseket" is meg kell tanítani, hiszen az építőiparban szinte kivétel nélkül "együttes" tevékenység folyik. Ezért az együttes tevékenységre való készséget is meg kell alapozni, illetve fokozni kell a tanulóknál.
- d./ A szélesebb alapú szakmai képzés mind a tanárra, /szakoktatóra/, mind a tanulóra újabb terhet ró. Legyen ez a megterhelés optimális: vegye figyelembe a tanulók életkori sajátosságait, fizikai fejlettségét.

/Pl: Az I.o. kőműves tanulók naponta több ezer mkp. munkát végeznek. A szobafestő mindkét kézzel tanuljon meg dolgozni, stb./

Ugy véljük, hogy nagyobb erőfeszítéseket kell tenni a tanulmányi és a hátrányos családi körülményekből adódó lemorzsolódások, valamint a bukások csökkentésére, elsősorban a tanulókkal való intenzívebb foglalkozással és az iskola - szülői ház kapcsolatának szorosabbá tételével.

Eredményre akkor számíthatunk, ha:

- Bevezetjük a szakmunkásképzésben is a felzárkóztatást.
- Feltétlenül emelni kell az anyanyelvi műveltség színvonalát, mert a szövegértő olvasással nagy problémák vannak az építőipari tanulók között.
- Tapasztalatunk szerint a családok többsége belátja, hogy az építőipari szakmunkástanulók életformája más mint az általános iskolásoké. Serdülő szervezetüket a fizikai munka és a tanulás fokozottabban igénybe veszi. Azonban állandóan napirenden kellene tartani a szülőkre e téren váró feladatokat.

Azt, hogy pl: fokozottabban kell gondoskodni az építőipari tanulókról /élelmezés, ruházat, higiéniai követelmények, kéz -és lábápolás, stb./

Vagy azt, hogy a tanulást elősegítő nyugodt környe-

zetet kell biztosítaniuk gyermekük számára.

Az új követelményeknek megfelelő napirend kialakítása /munka, tanulás, pihenés, szórakozás,/optimális rendje jelentőségének felismerése, elősegítése. A tanulás anyagi előfeltételeinek biztosítását vállalniuk kell. /kézi szakkönyvtár, stb./

A tanuló életkorához illő ellenőrzési módszerek kialakítása. /A jutalmazás és büntetés helyes rendszerének kialakítása/. Segíteni kell az egyéni fejlődésüket az által, hogy a tömegkommunikációs eszközök /TV., rádió/ hallgatását biztosítsuk. /Az így szervezett ismeretek integrálása, rendszerezése is fontos feladat.

Fontosnak és szükségesnek tartjuk a veszélyeztetett környezetben élő tanulók diáketthonban való elhelyezését. Erre már napjainkban reális lehetőség van ! Ugyancsak el kell helyezni a nagy távolságról, tanyáról bejáró tanulókat és a hátrányos helyzetűeket is. /A cigánytanulók külön gondot és problémát jelentenek./

Feladatrendszerünkben a "rend"-re való nevelés újabb feladatokat ró a tanárookra. Új tantárgy lépett életbe 1980.szeptember 1-től. MUNKA ÉS KÖRNYEZETVÉDELEM; ezt tartalommal meg kell tölteni és ezen belül is pontos, fegyelmezett szakmailag kifogástalan munkára nevelni:

- Fontos népgazdasági érdek
- fontos alapvető nevelési cél mindannyiunk számára

Nemzeti vagyonunk értékét növelő, építőipari szakmunkások /tanulók/ képzettségét, képességet és készséget mérni lenne szükséges. A mérés utáni minősítés alapja csakis a követelményszintnek teljesítése lehetne.

Nem kell mindenkit szakmunkássá nyilvánítani, aki a szakmunkásképző iskolába beiratkozott.

Azt tartjuk, hogy akivel szemben mindent megtettünk és mégsem akar építőipari szakmunkás lenni, azzal szemben a könyörgés hangvételt abba kell hagyni. A korszerűsítési folyamat a munkaerő racionálisabb felhasználását jelenti.

Erre pedig szükség van, mert népgazdaságunk elmaradt a nemzetközi színvonaltól építőipari vonatkozásban is. Aki pedig ezt nem akarja megérteni, vegye tudomásul, hogy gyengébb emberi tevékenység - alacsonyabb anyagi, erkölcsi elismeréssel jár és ne legyen elégedetlen.

Hangsúlyozzuk, hogy hozzá kell nőnie az építőipari szakmunkásképzésnek is a munka egyre gyorsuló technikai felszereltségéhez. /kisgépek kezelése, stb./

Be kell látnunk a tapasztalatok alapján, /és mondjuk ki végre/ hogy különbség van az építőipari szakmunkások között:

- építőipari segédmunkás
- építőipari betanított munkás
- építőipari szakmunkás
- építőmester

A szintek megvannak, ilyen értelmű bizonyítványokat kellene

kiadni állami vonalon; ehhez igazodna a dolgozó anyagi, erkölcsi megbecsülése.

Hogy ha a termelőmunka eredményét, /a rendszer/ termelékenységét nézzük, akkor a képzés során a megbízhatóságot is olyan feltételeknek kell tekintenünk, amely a munkavégzés / a rendszer / hatásosságát szavatolja. A tanuló, az építőipari munkás munkájának hatásfoka /effektusa/ természetesen a képzettségétől és gyakorlatától függ, amit általánosságban az egyén különleges képességeiként szoktunk nevezni. Gyakorlatból tudjuk azt, hogy az építőipari szakember nem egyszer /magas hő, szél, magas épület, gyorsulás/ következtében kitartóságáról és megbízhatóságáról is számot kell adjon. Ezt a munkára nevelés során úgy tudjuk elérni, hogy a tanulókat már a második és főleg a harmadik évfolyamon rendkívüli feltételeknek alávetjük. Vagyis olyan rendkívüli feltételeket is teremtünk, hogy az optimális feltételek határértékeit a maximum felé lépjük túl./Pl: régi épület bontása, nagy zajártalom légkalapáccsal/. Természetesen fokozottan kell gondoskodni a baleset megelőzéséről. Pontosan tudjuk, hogy a hibák mennyisége és a pontatlanság, a figyelem elterelése, az izom koordinációs zavarai, a kitartás, álomosság, stb. mind növekszenek a munkaidő vége felé; különösen hosszú munkaidő esetén. Ezért az új ötnapos oktatási időre való áttérés esetén sem ajánlott /nem lehet/ a napi munkaidő az I. II. évfolyamon 7 óránál, a III. évfolyamon 8 óránál több.

Tapasztalataink szerint növelni célszerű a szakmunkástanulóknál is az "átkapcsolási" képességet, azaz egyik munkacselekvésből a másik munkamenethez időre van szükség./Pl: szobafestő szakmánál igen gyakori/, mégpedig azért, hogy az új tevékenységbe belelelndüljön a tanuló. Ez az átkapcsolás erősen függ a tanuló egyéni sajátosságaitól, ezért ezt a gyakorlásnál figyelembe célszerű venni.

Régi tapasztalat és a munkára nevelésnél sem hagyható figyelmen kívül a környezeti tényezőkkel szembeni terhelhetőség. /Hőfok, nyomás, zaj, nedvesség, a levegő oxigéntartalma, a műanyag festékekből elpárolgó oldószerek, stb./ Ezekre a befolyásokra jelentkező reakciókkal számolni szükséges, mert a tanulók egészségét, idegrendszerét is megviseli.

Tudjuk és tapasztaljuk, hogy a szakmunkásképzésben is vannak "tehetséges" tanulók. Ezekkel való foglalkozás a szakoktató, a tanár elengedhetetlen feladata, a munkára nevelés rész kell hogy legyen. A tehetség-gondozás végső eredményeit, szép példáit magunk is tapasztaltuk a pedagógiai munkánk során, bár az a véleményünk, hogy ezen nemzeti kincsünkkel nem sáfárkodunk elég jól. Mi mindig csak közepesekben gondolkodunk.

Ugy tapasztaltuk, hogy nem szabad túlbecsülni azt a segítséget, amellyel a szakmunkásképzést minden oldalról akarják segíteni. /Vállalatok, társadalmi szervek, stb./

Ez gyakran zűrzavarhoz és az egyenes útról való letéréshez vezet. A határozott, céltudatos vezetés elvét jobban kell érvényesíteni. A szakmunkástanulónak /csoportnak/ csak egyetlen főnöke lehet, - a szakoktató - és mindent meg kell tenni tekintélyének növelésére. /Pl: közvetlenül ne szóljon bele az oktatásba, képzésbe a vállalati művezető !/

Tényfeltáró munkánk során úgy láttuk, hogy munkára nevelésnek jobban kellene támaszkodnia a memóriára.

A munkával kapcsolatos ismeretek, készségek kialakulásának folyamata két egymástól elszakíthatatlan kapcsolaton álló mozzanatot foglal magában:

a./ korábbi ismeretek felidézése

b./ új viszonylatok és kapcsolatok megállapítása.

/A memóriában lényeges, tartós biztos ismereteknek kell lenniük !/

A pedagógiai sajnós nagyon sok energiát pazarol el az újratanításra, az átoktatásra. Természetesen ez kapcsolatban van azzal, hogy 8.osztályt végzett tanulóink nem tudnak rendesen sem írni, sem olvasni, sem alapfokon számolni.

Nem feledhetjük, hogy akkor, amikor a munkára neveléssel tanítványainkat felkészítjük a nehézségek megoldására, a munka

szeretetére, megbecsülésére, a kötelesség teljesítésre,
e neveléssel a jellem-nevelés feladatait szolgáljuk.
Ezért meggyőződésünk, hogy a tantestület az iskolai és
üzemi oktatónak egyaránt példamutatóan kell dolgoznia,
viselkednie, hogy a tanuló megtalálhassák a hétköznapi
eszményképeit, szüleikben, oktatóikban, tanáraikban.

/A tanulók ugyanis keresnek a közvetlen környezetben esz-
ményképeket, illetve azokban olyan személyiségvonásokat,
tulajdonságokat, mint pl: jellemesség, korrektség, helyt-
állás a munkában, sokoldalú műveltség, tudatos életvitel,
stb.

I.

A kijelentés sorozat

1. Azért választottam ezt a szakmát, mert szépnek és érdekesnek találtam.
2. A szüleimtől sokat hallottam arról, hogy választott szakmámat könnyű elsajátítani és sokat lehet vele keresni.
3. Azért választottam ezt a szakmát, mert nem kell sokat dolgozni és mégis elég jól meg lehet élni belőle.
4. Azért választottam ezt a szakmát, mert sok a maszekolási lehetőség és a borra való.
5. Azért választottam ezt a szakmát, hogy szakmunkásbizonyítványhoz jussak. Így nem kell olyan nehéz munkát végezni, mint egy segédmunkásnak.
6. Más szakmára nem vettek fel, csak ez a lehetőségem maradt.
7. Édesapám nagyon szereti a szakmáját.
8. Édesapám szívesebben választott volna más szakmát, de nem volt rá lehetősége.
9. Édesapám szívesen beszél otthon munkájáról.
10. Édesapám nem nagyon szereti munkáját, de tudja, hogy a családot el kell tartani, ezért dolgozik.
11. Édesapám szakkönyveket is olvas és továbbképzzi magát.
12. Édesapámmal gyakran együtt dolgozunk otthon.
13. Édesapámat nagyon érdeklik a szakmájával kapcsolatos problémák.

II.

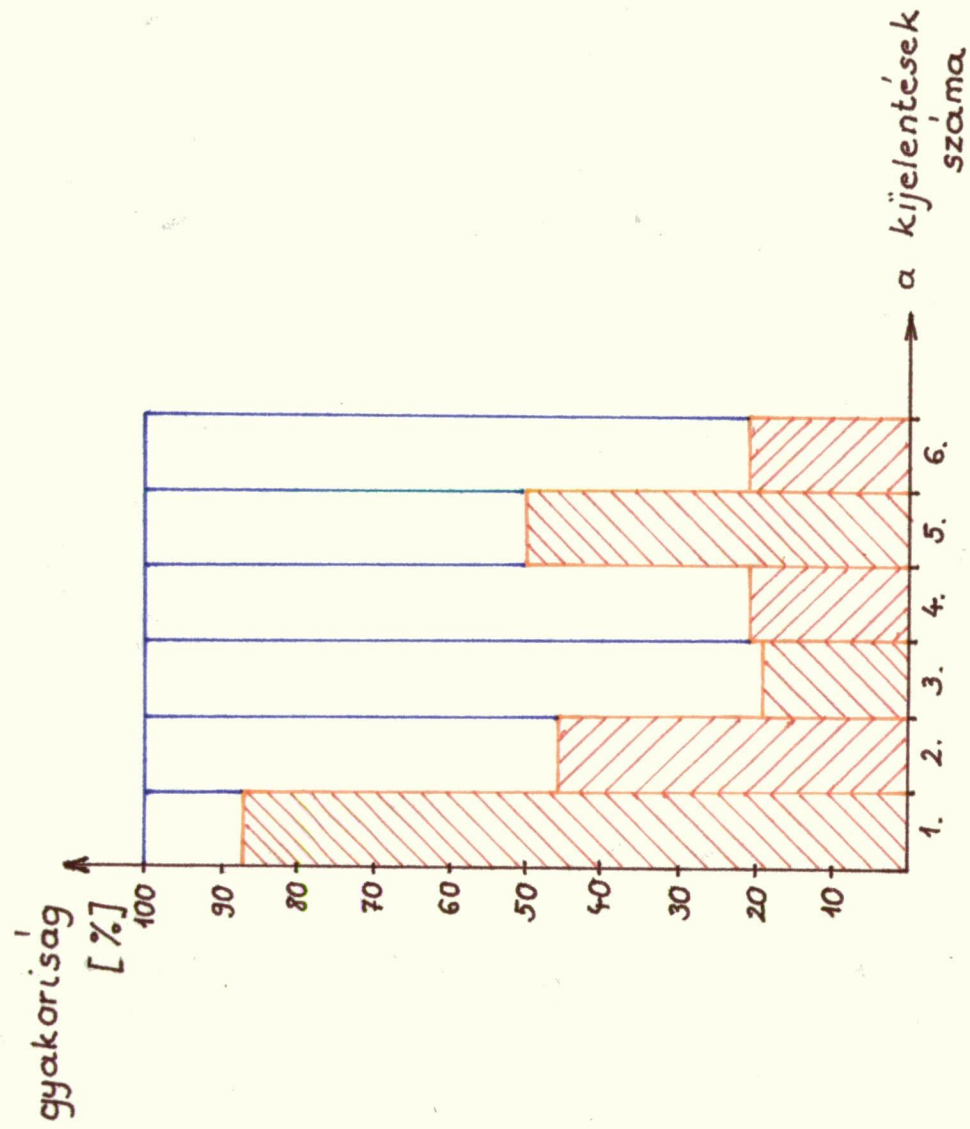
14. Édesanyám szereti a foglalkozását, szívesen beszél otthon a munkájáról.
15. Édesanyám csak azért dolgozik, mert tudja, hogy keresetére szüksége van a családnak.
16. Otthon gyakran mondogatják szüleim, hogy tanuljak szorgalmasan, mert az hasznomra válik.
17. Szüleim gyakran érdeklődnek tanulmányi eredményem és a magatartásom iránt.
18. Ha rossz jegyet viszek haza, vagy beírást kapok az ellenőrzőmből, szüleim általában nekem adnak igazat.
19. Szüleim otthon rendszeresen ellenőrzik, hogy készülök-e a tanítási órákra.
20. A rossz jegyekért vagy beírásokért szüleim általában engem tesznek felelőssé, és a tanárnak adnak igazat.
21. Szüleim gyakran érdeklődnek, hogy gyakorlati oktatáson mit tanulunk és hol tartok a szakma elsajátításában.
22. Édesapám /édesanyám/ már meglátogatott a tanműhelyben is és oktatómtól érdeklődött munkám iránt.
23. Édesapám /édesanyám/ az iskolában felkereste osztályfőnökömet /tanáromat/, hogy érdeklődjön tanulmányi eredményem iránt.
24. Általában mindenről beszámolok otthon, ami az iskolában vagy a gyakorlaton történik.
25. Otthon mindig elmondom szüleimnek, ha valamilyen tanulmányi, vagy magatartási problémám adódott az iskolában.

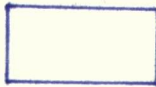
III.

26. Azokon az órákon, amelyek lekötik érdeklődésemet odafigyelek és fegyelmezetten viselkedem.
27. Azokon az órákon, ahol lazább a fegyelem én is szívesen csatlakozom azokhoz, akik beszélgetnek, nevetgélnek.
28. Órák alatt szívesen beszélgetek padszomszédommal, ha a tanár hátat fordít.
29. Az órákon gyakran nem figyelek oda, mert unalmas számomra amit tanulunk.
30. Szigorú tanárom óráján nem merek beszélgetni vagy mással foglalkozni még akkor sem, ha nem érdekel az anyag.
31. Az órákon odafigyelek, mert szüleim nem tudnak segíteni a tanulásban, és így könnyebb otthon egyedül tanulni.
32. Szívesen csatlakozom nevetésemmel a fegyelmezetlenkedők-höz, bár én magam nem szoktam ilyesmit kezdeményezni.
33. Van olyan tanárom, akit szívesen bosszantok, ahol csak lehet.
34. Az óra alatti fegyelmezetlenségekben soha nem veszek részt.
35. Szeretem az olyan órákat, ahol önállóan dolgozhatunk, és jó munkánkat elismerik.
36. Kedvelt tanárain óráin aktív vagyok, és gyakran jelentkezem, mert szeretnék nekik örömet szerezni.
37. A tanítási órákon gyakran megesik velem, hogy tanárom által feltett kérdésre tudnék felelni, mégsem jelentkezem, mert nem bízom a tudásomban.

IV.

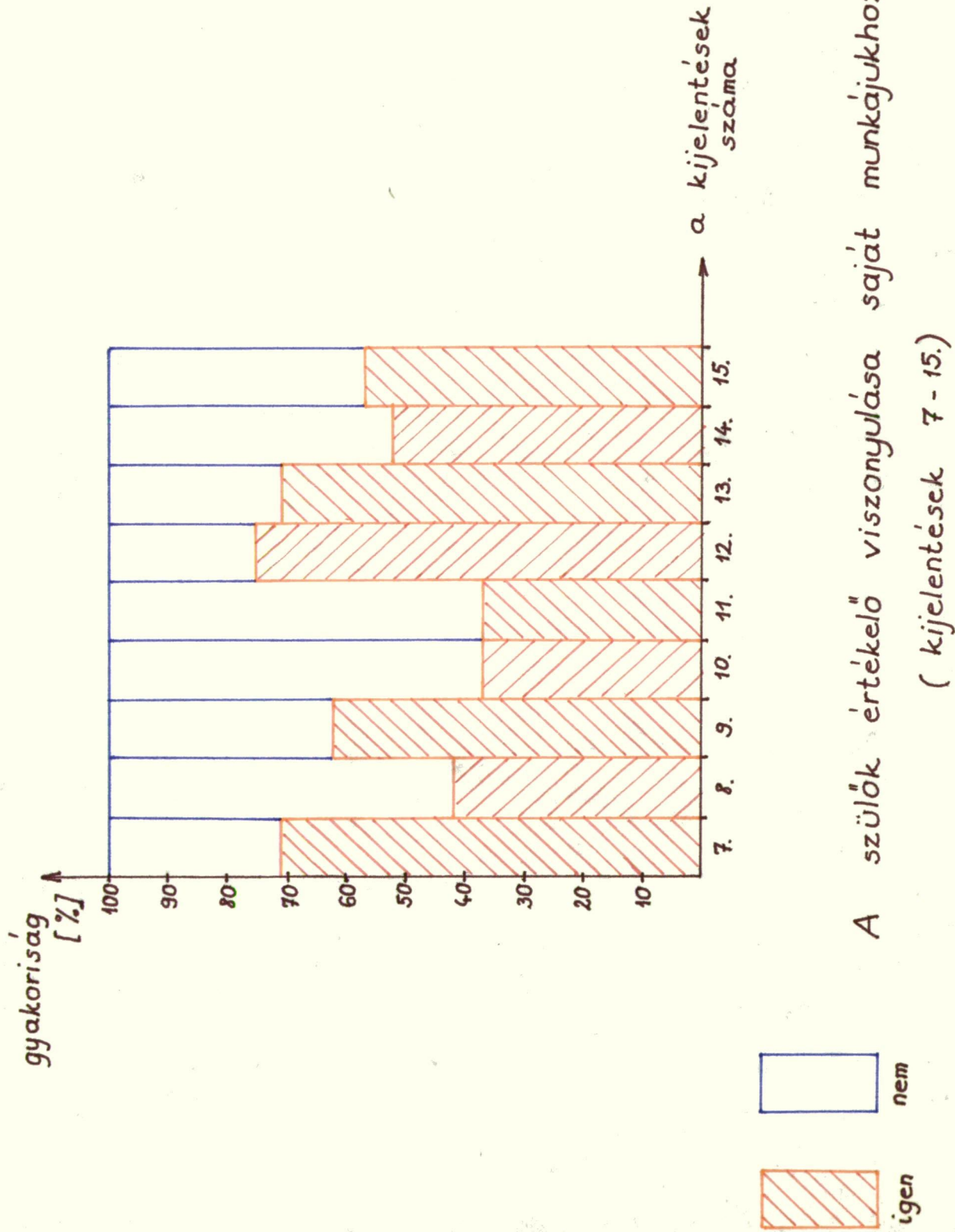
38. A tanárom által feltett kérdésekre azért nem jelentkezem, mert nem látom értelmét, hogy stapáljam magam.
39. Egyes tantárgyak tanulását szakmám elsajátítása szempontjából feleslegesnek tartom, ezeken az órákon, ha lehet mással foglalkozom.
40. Leköti a figyelmemet, ha az órán mozgófilmet, vagy diákat vetít a tanárom.
41. Különösen felkelti az érdeklődésemet, ha szakmai órákon olyasmit tanulunk, amivel a gyakorlatban már találkozunk.
42. A szakelméleti órákon nagyon jó, ha tanárunk modellen, vagy eredeti munkadarabon bemutatja, amit tankönyvben csak képen láthatunk.
43. Az órákon hangos megjegyzéseimmel szívesen keltek le-
rültséget az osztályban.
44. Időnként belátom, hogy túlzás, ahogyan egyes tanítási órákon viselkedem.
45. Elismeréssel tekintek arra a tanulótársamra, aki jó be-
köpéseivel még a tanárt is meg tudja nevetetni.

 nem

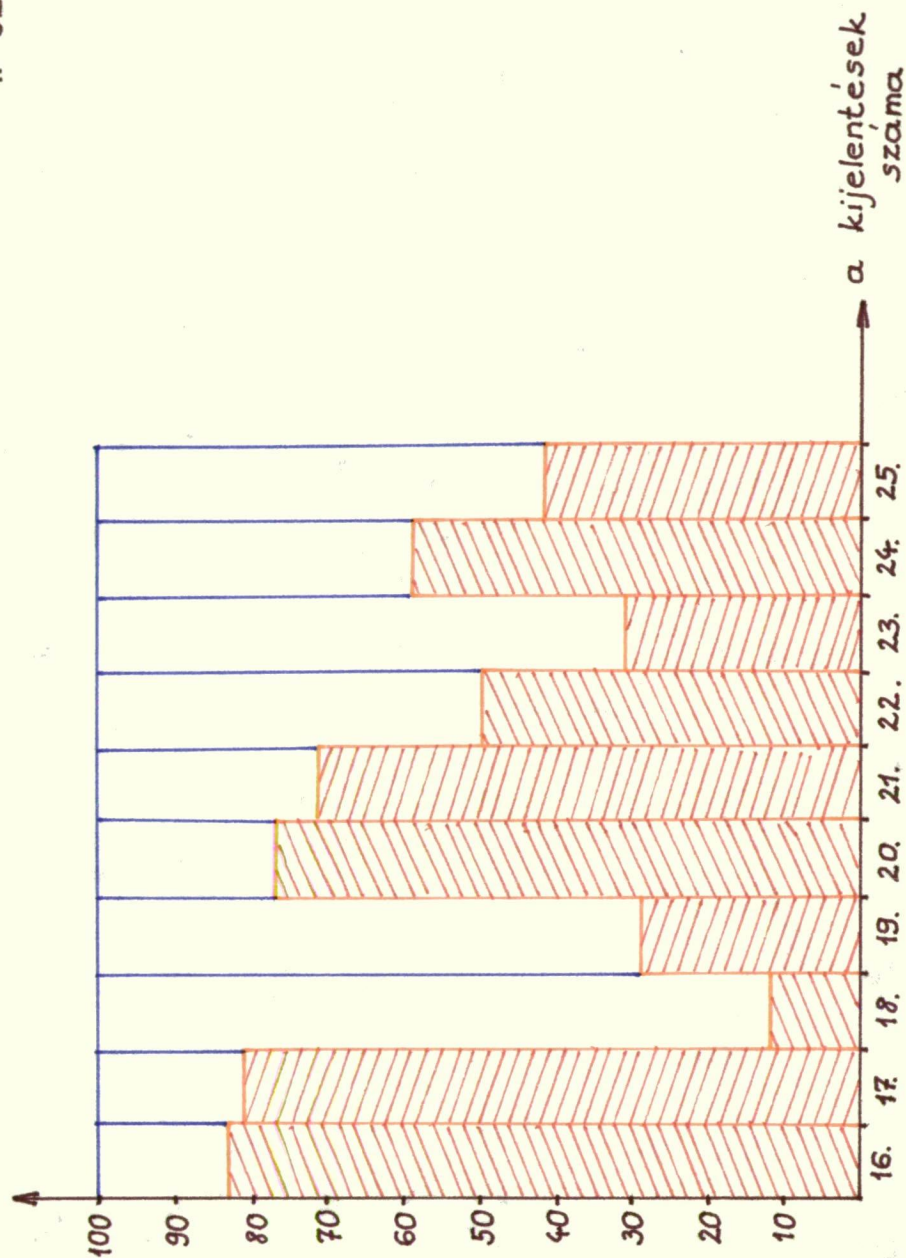
 igen

Szakmaválasztás
(kijelentések 1-6.)

gyakoriság
[%]

4. sz. melléklet

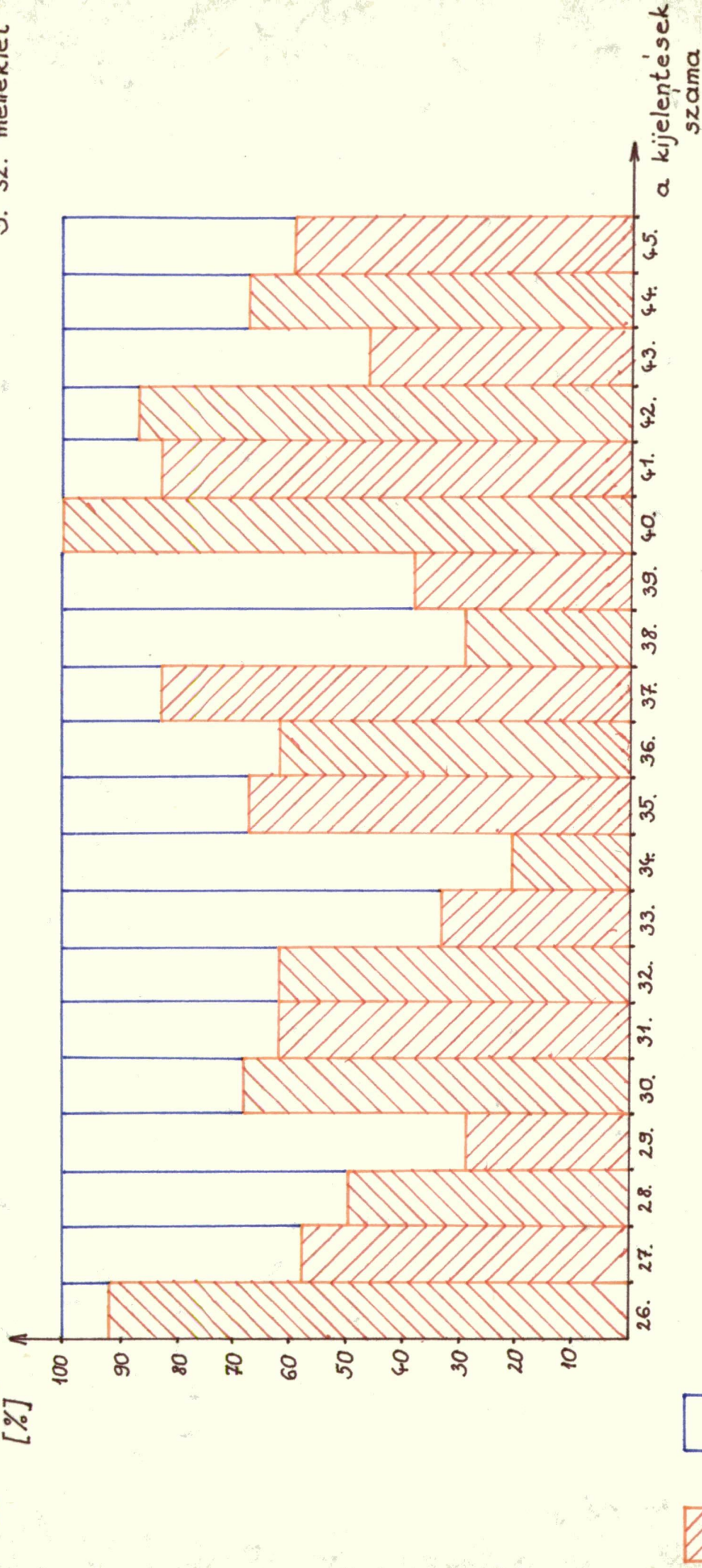
☐ nem
☒ igen

A szülők érdeklődése az iskolai munka iránt

(kijelentések 16-25.)

gyakoriság
[%]

5. sz. melléklet

A tanuló óra alatti magatartása, aktivitása

(kijelentések 26 - 45.)

F E L M É R Ő L A P

/ Kérdőív /

A. Mi befolyásolt leginkább a szakma-választásban ?

a./ szüleid kívánsága

b./ érdeklődés a szakma iránt

c./ gyenge tanulmányi eredményed /ált.isk-ban /

d./ Jó kereseti lehetőség

e./ választás hiánya /valamit választani kellett/

f./ egyéb szempont, mi ez ?

B. Hol hallottál már a szakmáról ?

C. Mit szeretnél a munkád által elérni ?

D. Van-e kapcsolat a munka és a jólét között, mi ez ?

E. Véleményed szerint mi volt a szerepe a munkának az emberiség történetében ?

F./Véleményed szerint van-e különbség a szellemi és fizikai munka között ? Ha van, miben látod azt ?

G. Milyen erkölcsi tulajdonságok szükségesek a jó munkavégzéshez ?

H. A munkavégzés során mi számít erkölcsösnek és erkölcsetlennek ?

I. Hallottál-e már a szocialista munkaerkölesről, ha igen, meg tudnád-e határozni, mi az ?

635. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet
Békéscsaba, Lenin u. 1-3. 5600.

K É R D Ő I V

A./ A SZÜLŐK ISKOLAI VÉGZETTSÉGE

/ A megfelelő válasz előtti számot karikázza be ! /

A N Y A :

A P A :

16	1. általános iskola 1-4. osztálya	1. általános iskola 1-4. oszt.	13
166	2. általános iskola 1-8. osztálya	2. általános iskola 1-8. oszt.	118
43	3. szakmunkásképző	3. szakmunkásképző	92
10	4. gimnázium	4. gimnázium	12
15	5. szakközépiskola	5. szakközépiskola	11
1	6. főiskola, akadémia	6. főiskola, akadémia	4
—	7. egyetem	7. egyetem	3

B./ A SZÜLŐK FOGLALKOZÁSA:

/ Válaszát a kipontozott helyre írja be ! /

A N Y A :

A P A :

Lásd: Kimutatás → *u. a.*
.....

C./ A SZÜLŐK JELENLEGI BEOSZTÁSA:

/ A megfelelő válasz előtti számot karikázza be, vagy a
kipontozott helyre írja be ! /

A N Y A :

A P A :

—	1. művezető	1. művezető	2
31	2. szakmunkás	2. szakmunkás	87
62	3. betanított munkás	3. betanított munkás	29
36	4. segédmunkás	4. segédmunkás	33
32	5. egyéb fizikai munkás	5. egyéb fizikai munkás	32
18	6. nem vezető beosztású
szellemi dolgozó	6. nem vezető beosztású
szellemi dolgozó	5

4	7. vezető beosztású szellemi dolgozó	7. vezető beosztású szellemi dolgozó	14
6	8. önálló	8. önálló	9
62	9. egyéb:	9. egyéb:	42

D./ GYERMEKÜK TOVÁBBTANULÁSÁVAL KAPCSOLATOS EREDETI ELKÉPZELEŚÜK:

/ A megfelelő válasz előtti számot karikázza be !

Azt terveztük, hogy az általános iskola - érettségi - elvégzése után tanuljon tovább:

2	1. gimnáziumban	1	4. főiskolán
27	2. szakközépiskolában	-	5. egyetemen
217	3. szakmunkásképzőben	6	6. álljon azonnal munkába

E./ GYERMEKÜK EREDETI TERVE A TOVÁBBTANULÁSSAL KAPCSOLATBAN:

/ A megfelelő válasz előtti számot karikázza be ! /

Tovább szeretett volna tanulni:

2	1. gimnáziumban	3	4. főiskolán
26	2. szakközépiskolában	-	5. egyetemen
215	3. szakmunkásképzőben	7	6. azonnal munkába akart állni

F./ MILYEN SZAKMÁRA SZERETNÉK TANITTATNI GYERMEKÜKET ?

/ A tervezett szakmát írja a pontozott vonalra !/

1. elsősorban: *Lásd: Kimutatás*
2. másodsorban: *12*

G./ GYERMEKÜK NEME:

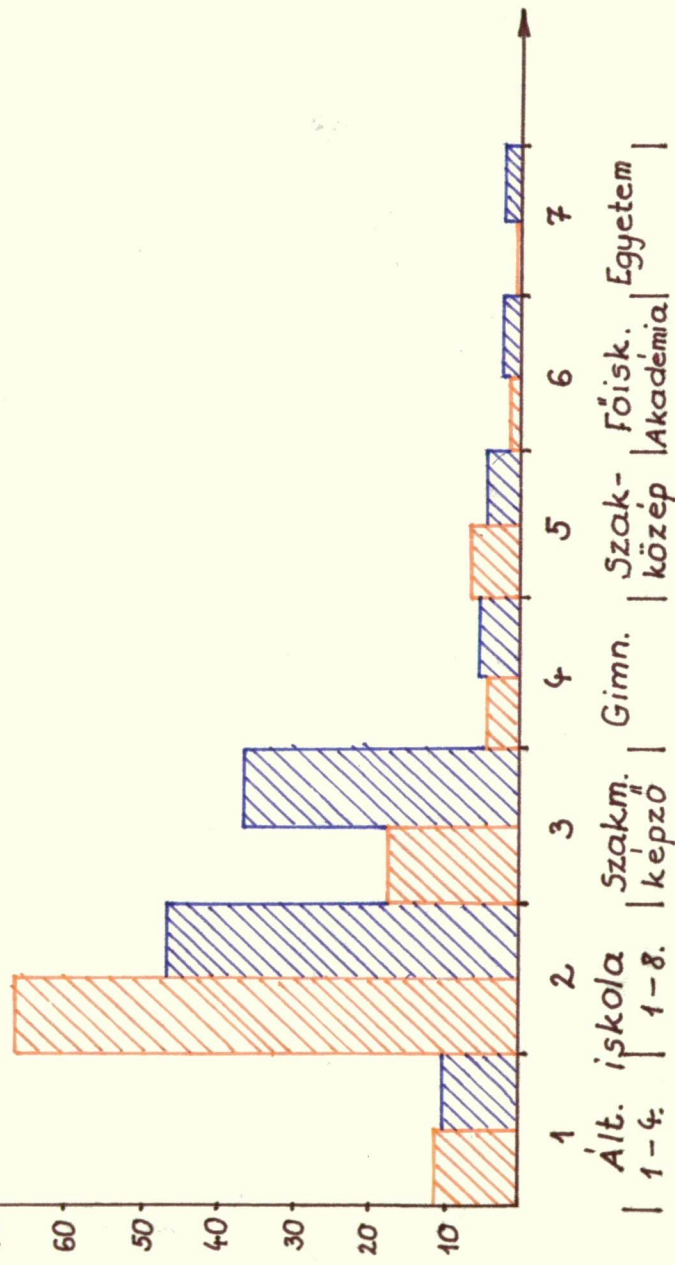
/ A megfelelő válasz előtti számot karikázza be !/

81	1. leány	2. fiú	172

[%]

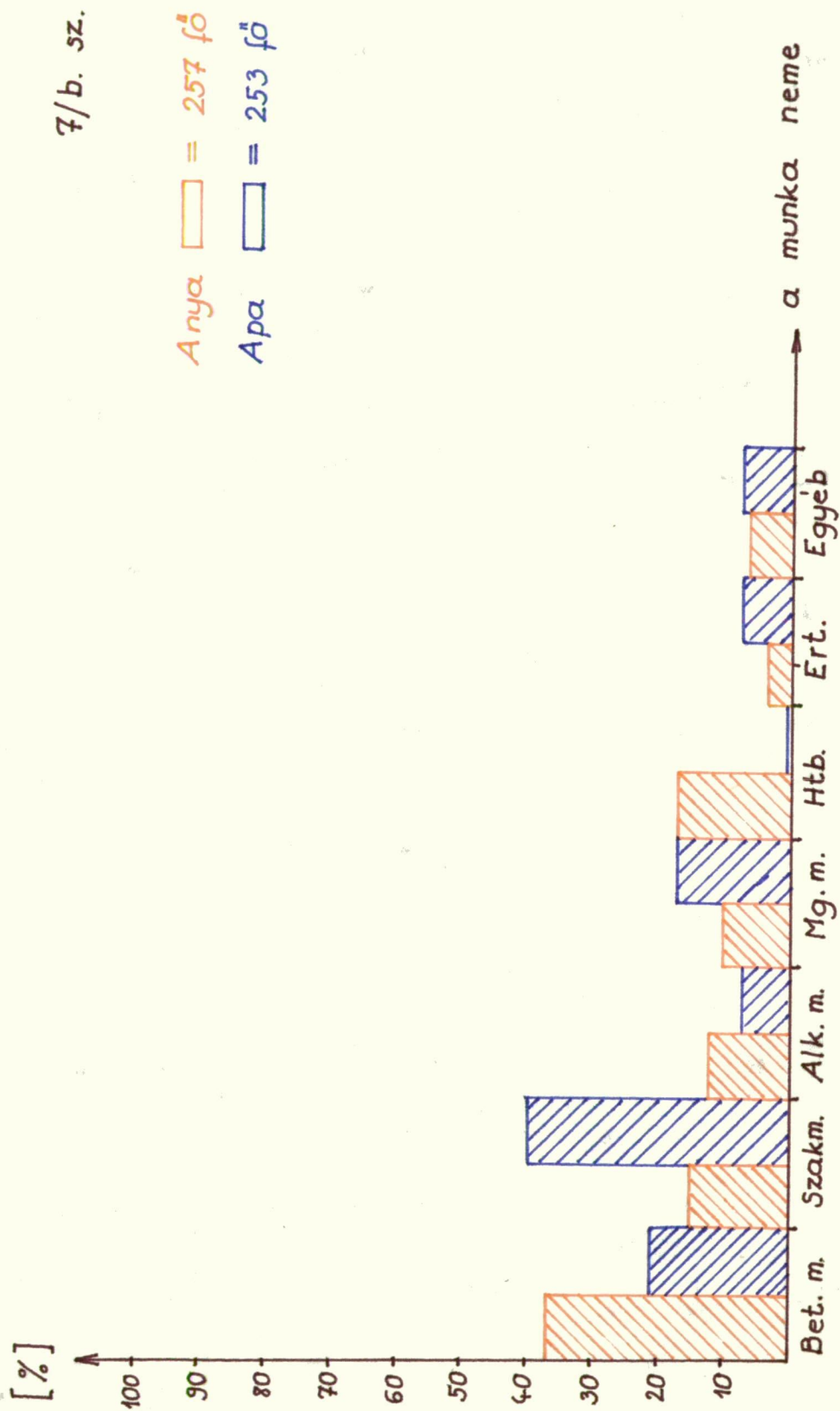
7/a. sz. melléklet

Anya = 251 fő
 Apa = 253 fő

Szülők iskolai végzettsége

7/b. sz. melléklet

Szülők foglalkozása

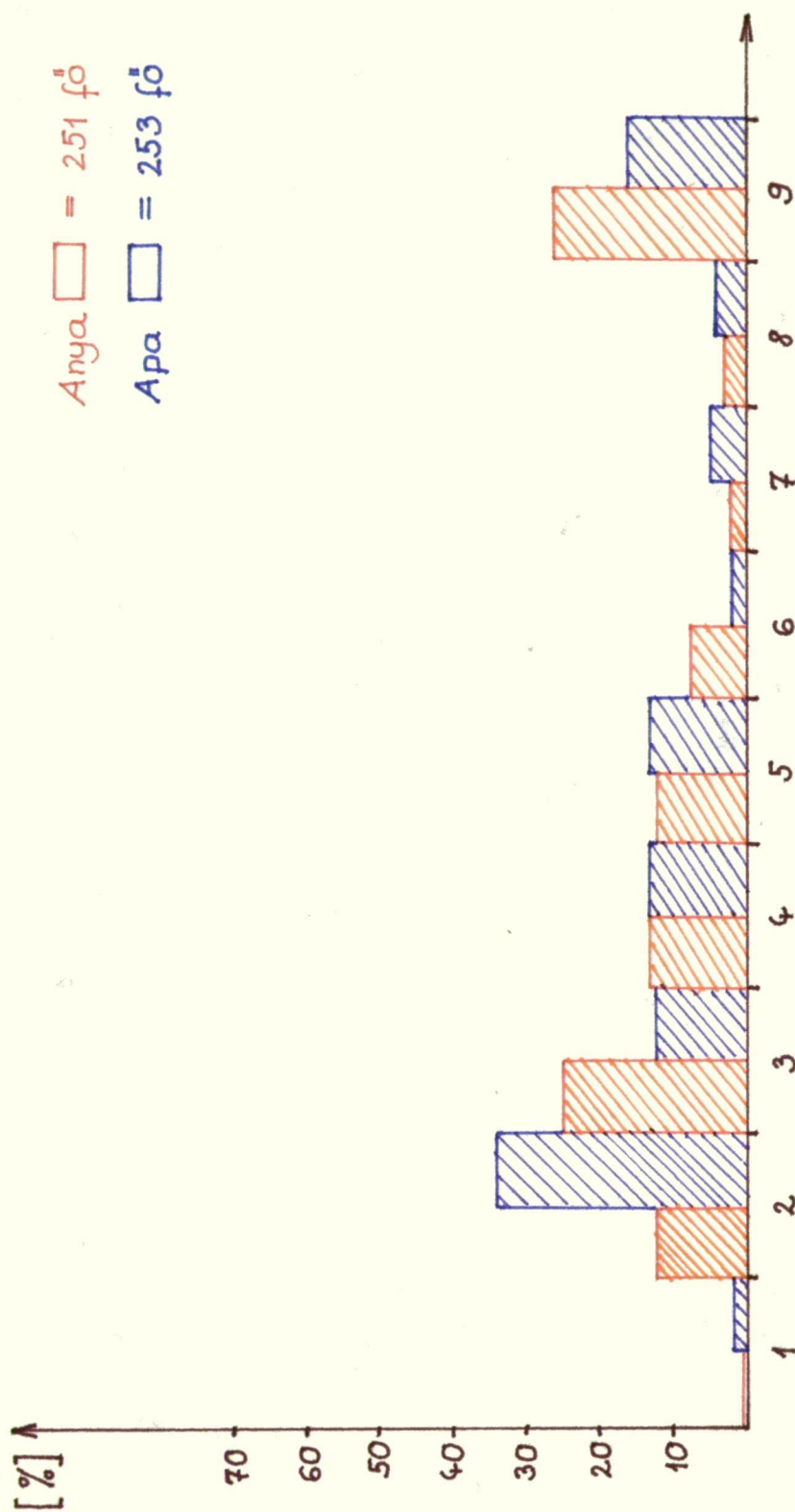
/7.sz. melléklet B. pontja/

B./ ANYA FOGLALKOZÁSA

ragasztó és diszkészítő	2	kisegítő	5
adminisztrátor	5	nyugdíjas	8
szőnyegszövő	2	gyors-gépiró	1
betanított munkás	21	konzervipari	
fedrász	1	munkás	1
Tsz-tag	5	baromfitenyésztő	1
marós	2	hűtőipari term.	1
növénytermesztő	3	pénztáros	1
segédmunkás	16	keltetőgép k.	1
feldolgozó	1	gyermekgondozó	1
nyomdai dolgozó	1	óvónő	1
konyhalány	5	dada	1
tejkimérő	1	pártalkalmazott	1
ügyintéző	3	számlarendező	1
főelőadó	2	gépivasaló	1
háztartási alkalmazott	44	hiv.segéd	3
kosárfonó	4	kisiparos	2
gépi gombozó	1	varrónő	3
női szabó	4	mosónő	3
postás	1	előadó	3
gondnok	3	raktáros	4
baromfi gondozó	5	állatgondozó	2
takarítónő	18	szövő	2
bedolgozó	9	dobozragasztó	1
textiltechnikus	1	mezőgazd.munkás	1
csomagoló	1	szabász-terezgető	1
eladó	11	anyagkezelő	1
hegesztő	1	csiszoló	1
portás	2	árukiadó	2
szakácsnő	2	cipőf.rész k.	1
növényápoló	4	csévéelő	1
vasalónő	1	magválogató	2
kertész üzemmérnök	1	gormázó	1
anyagkönyvelő	2	üzemi munkás	2
cérmázó	1	üditő-töltő	1
boltvezetőhelyettes	1	szabász	1
		kész.gyártó	1

B./ APA FOGLALKOZÁSA

garázsmeister	2	darálós	1
asztalos	4	vill.szerelő	4
marós	2	kertészmérnök	1
szobafestő-mázoló	4	ültető-őr	1
segédmunkás	31	kereskedő	2
lakatos	7	állattenyésztő	3
vill.gép szerelő	1	nyugdíjas	13
állatgondozó	9	magtáros	1
gépkocsi vezető	18	tűzoltó	1
segédművezető	1	mg.gépszerelő	6
hírlapkészbesítő	1	üzemmérnök	1
kőműves	11	tervező	1
zetorvezető	2	váltókezelő	3
Tsz-tag	12	alkalmi munkás	1
postás	2	kubikos	5
karbantartó	1	anyagmozgató	1
épületburkoló	1	fejőgulyás	1
MÁV dolgozó	3	tehenész	1
gépésztechnikus	2	géplakatos	2
targoncás	1	főelőadó	1
telepvezető	2	kosárfonó	2
csoporthoz vezető	2	jogász	1
járat-kezelő	1	műszerész	1
üzemvezető	1	rakodógép kez.	4
építésvezető	1	műszakvezető	2
fogathajtó	3	üzemrendész	1
raktáros	6	baromfi t.	1
gépkezelő	4	eladó	1
vizügyi dolgozó	2	központi k.fűtő	2
molnár	3	működőkészítő	2
rakodó	5	vasesztergályos	1
ács-állványozó	4	kisiparos	1
traktoros	4	tmk.lakatos	2
forgalomirányító	1	kovács	1
vontatóvezető	3	gépésztechn.	1
növénytermesztő	2	gondnok	1
újságitró	1	polg.fegyv.őr	2
BM dolgozó	2	hentes és mész.	1
kéményseprő	1	közp.fűt.sz.	1
árúkisérő	1	brigádvezető	1
felvető	1	mg-1 öntöző	1
centrifuga kezelő	1	akkumulátor k.	1
magánvállalkozó	1	technikus	1
esztergályos	1	párttitkár	1
tehenész	1		
parkettás	1		

Szülők jelenlegi beosztása

[%]

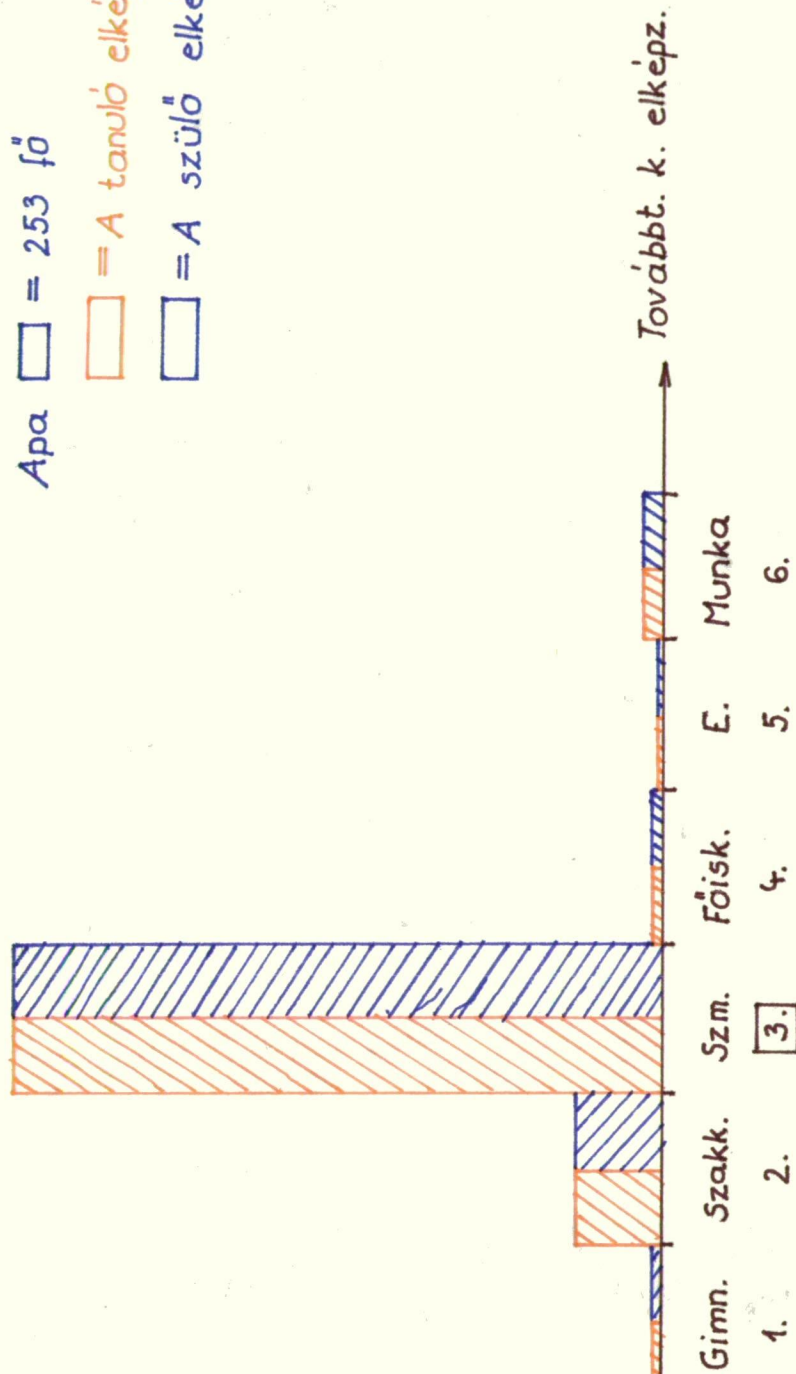
7/d. sz. melléklet

Anya $\square = 251$ fő

Apa $\square = 253$ fő

$\square = A$ tanuló elképzeleése

$\square = A$ szülő elképzeleése

Továbbtanulás 8. ált. után

F./ Milyen szakmára szeretnék taníttatni gyermeküket

1. elsősorban:

épületburkoló	20
női szabó	12
nyomdaip. montőr	1
nyomdaip. szakközépisk.	1
nőiruha készítő	16
óvónő	2
disznóvénny kertész	1
fodrász	26
kertész	1
könyvkötő	2
textiltisztító	6
fényező-mázoló	19
szobafestő-mázoló	52
élelmiszer eladó	2
egyéb eladó	1
karosszéri lakatos	2
kozmetikus	2
asztalos	30
védőnő	1
működésítő	7
hentes	1
szakács	2
cipőfelsőrész készítő	7
ápolónő	1
állványozó	12
kőműves	23
kőolaj-bányász	1
mg-i gépszerelő	1
cipész	1

2. másodsorban:

szobafestő-mázoló	12
nőismabó	5
férfiszabó	1
eladó	6
kötőip. konfekciós	1
nőiruha készítő	7
óvónő	1
szövőnő	1
kirakatrendező	1
burkoló	21
gyors-gépiró	1
textiltisztító	5
könyvkötő	1
cipőfels. kész.	6
épületasztalos	15
butorasztalos	8
kozmetikus	2
falfaragó	1
cukrász	3
nyomdász	1
fényképész	1
vad-és vadtenyésztő	1
vízvez.szer.	1
felszolgáló	1
grafikus	1
csecsemőgondozó	1
fodrász	2
dekoratőr	1
vill.szerelő	1
fényező-mázoló	8
gáz-és kész.szer.	1
szakács	2
kőműves	7
gépszerelő	3
géplakatos	3
ács-állványozó	11
műszerész	1
bádogos	1
hentes	2
esztorgályos	3
működésítő	2
hegesztő	1

I R O D A L O M

- 1./ Ágoston György: A kommunista erkölcs tartalma és az erkölcsi nevelés feladatai
4.kiadás Bp., 1969. tankönyvkiadó
- 2./ Ágoston György: Neveléstudomány, Egyetemi tankönyv
Bp., 1970., Tankönyvkiadó
- 3./ Az állami oktatás helyzete és fejlesztésének feladatai az MSZMP. KB. 1972. június 14-15-i ülése
Bp., 1972. Kossuth Kiadó
- 4./ Az állami oktatás helyzete és fejlesztésének feladatai /válogatott dokumentumok gyűjteménye szerk: Kálmán Gyula/
Bp., 1972. Kossuth Kiadó
- 5./ Fekete György: Az ifjúság jövője és az iskola Bp.,
1972 Kossuth Kiadó
- 6./ Józsa Ödön: Oktatás, szakképzés, gazdaság Bp., 1969
Közp. és Jogi Kiadó
- 7./ A köznevelődés helyzete és fejlesztésének feladatai
az MSZMP. KB. 1974 március 19-20-i ülése.
Bp., 1974 Kossuth Kiadó
- 8./ A magyar szakoktatás helyzete és problémái /szerk:
Sarkadi László/ Bp., 1971 MPT. kiadvány 5./9./
- 9./ Pápai Béla: Szakmunkásnevelés Mű.M.kiadvány Bp.,
1975
- 10./ A szakmunkásképzésre vonatkozó főbb dokumentumok
 - a./ MSZMP. XI. Kongresszus anyaga és határozatai
 - b./ Az 1969. évi VI. törvény
 - c./ A 13/1969. /XII.30./ Mű.M.sz. rendelet a törvény végrehajtásáról

- d./ hatályos óratervek, tantervek /112/1982./K.K.10./
MM.sz. utasítás
- e./ a 102/1980. /Mü.K.1./Mü.M.sz. utasítás alapján ki-
adott Rendtartás
- f./ a 635.sz.Ipari Szakmunkásképző Intézet középtávú és
éves munkatervei /az intézet irattárában megtalálhatók/
- g./ az összes - az építőipari szakmunkásképzésre vonatkozó
közvetlen és közvetett intézkedések, rendelkezések és
utasítások /irattározva/
- 11./ A Szakmunkásnevelés c. kiadvány témáihoz tartozó tanul-
mányok, cikkek
1979. 2.sz. 10-11. oldalig
1979. 4.sz. 10-11. oldalig
1979. 9.sz. 1- 7. oldalig
1979.10.sz. 4- 6.oldalig
1980. 1.sz. 1- 4 oldalig
1981.10.sz. 25. oldal
- 12./ Tények és számok Békés megyéről MSZMP. B.m. kiadványa
é.n.
- 13./ A pedagógiai kutatás helyzete és perspektívái /Pedagó-
giai Szemle 1981 4./
- 14./ Gácsér József: A pedagógiai kutatómunka és a gyakorlat
/Ped.Szemle, 1981. 6./
- 15./ Dancs István: Szakmunkástanulók értékkorientációja, 1-2
= pályaválasztás, 13.évf.1980.1.sz.30-35.p., 2.sz.
32-34. p.,

- 16./ Bock Sándor: A gyakorlati üzemi munka mint a nevelés egyik eszköze, Középfokú szakokt. 1970.4.sz.17.21.p.
- 17./ Bori István: Tanulói közhasznú munkák és termelési gyakorlatok; gyakorlati foglalk. 5.évf.1973.1.sz.1-4.p.
- 18./ Dietz B. - Kuhrt W. - Siebel A.: A munkára és hivatásra való nevelést érintő fogalmak és összefüggések magyarázata /Munkára nevelés, előkészítések a pályaválasztásra/ 2.p.
Pályaválasztás, 10.évf. 1977.2.sz. 27-44.p.
- 19./ Földi Jenő: A fizikai munka és a munkára nevelés kapcsolata a világnézetű neveléssel; Pedag.Sz. 25.évf.1975.11.sz. 1018-1021.p.
- 20./ Komlósi Sándor: Munkára nevelés a családban Bp., 1974.
Tankönyv. 167.p.
- 21./ Laczkó András: A munkára nevelés alapkérdéseiben; Szakmunkásnevelés, 1969.10.sz.21-22.p.
- 22./ Szerk.: Ritók Pálné: Munkára és pályára nevelés Bp., 1974. Tankönyv K. 298.p.
- 23./ Simon Mihály: A munkássá válás; A gyorsuló időben 12.Békéscsaba, 1977. 78-86.p.